

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
ΝΑΟΥΣΗΣ

Ανέκδοτες αναμνήσεις του Γιώτη Ναούμ

Τώρα που
ανοίγουν
τα σχολεία

Νέα Στράντζα

Η αιματόψειρα

Το πάρκο Ναούσης (φωτογραφία Κωσ. Σπορέλλα)

Διακοπές στην παλιά Νάουσα

Φυλάξτε τὰ τεύχη τῆς «Νιάουστας»

Παλαιὰ τεύχη μπορείτε νὰ προμηθευθεῖτε ἀπὸ τὰ γραφεῖα τοῦ Συλλόγου

Ἡ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται στὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον

τῶν συνδρομητῶν τῆς

Παρακαλοῦμε νὰ μεριμνήσετε γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς συνδρομῆς

τοῦ ἔτους 1983

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

1) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ

2) ΜΝΗΜΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΣΑΜΗ ΚΑΡΑΤΑΣΙΟΥ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΙΨΟΥΝ
ΑΠΟ ΚΑΝΕΝΑ ΝΑΟΥΣΑΙ-ΚΟ ΣΠΙΤΙ

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

Νέα διεύθυνση Βασιλέως Κων/ντίνου 40, κάθε Δευτέρα Τρίτη Πέμπτη 6-9 απόγευμα.

“ΝΙΑΟΥΣΤΑ”

ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

ΕΤΟΣ Η' Τόμος Δ τεύχος 28

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Οδυσσεύς Ντινόπουλος, Ελένη Μήτσιαλα
Λευκή Σαμαρά, Χρήστος Μουχάγιερ

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

Βασ. Κωνσταντίνου 44

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Γιάννης Καρατσιώλης, Γεωπόνος 21.331

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

Το «πάρκο Ναούσης», του Κώστα Σπορέλα

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ — ΕΚΤΥΠΩΣΗ

«Τυπογραφία» Αντώνη Μαυρογένη
Αντωνίου Καμάρα 3 — τηλ. 260.140 & 226.924
Θεσσαλονίκη

Περιεχόμενα

Ιστορικά — Λαογραφικά

ΧΙΟΝΙΔΗ ΓΕΩΡ. Οι ανέκδοτες αναμνήσεις του Να- ουμ Γιώτη	92
ΣΒΑΡΝΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤ. Πατριδογνωσία της Βέροιας	95
ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗ ΘΩΜΑ. Διακοπές στη παλιά Νάουσα	96
ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ ΓΕΩΡΓ. Νέα Στράντζα (Νέα Ροδακινέα)	104
ΣΠΑΡΤΣΗ ΝΙΚ. Οι βρύσες και οι βρυσάδες της Νιάουσας	106
ΜΠΑΪΤΣΗ ΤΑΚΗ Νιάουστα μια πόλη από ευεργέτες	110

Παιδαγωγικά — Λογοτεχνικά Κοινωνικά

ΜΑΡΑ ΧΡΗΣΤ. Τώρα που ανοίγουν τα σχολεία	98
ΤΖΙΩΝΑ ΙΩΑΝ. Η λειτουργία της ποινής ως εκπαι- δευτικό μέσο	100
ΔΗΡΑΣ ΓΕΩΡΓΙΑ. «Η νύχτα», «το μυστήριο»	109
ΑΛΕΞΙΟΥ ΒΑΣ. «Εξομοίωση» «Πόσο παράξενα» «Ζωή»	109
ΞΗΡΟΤΥΡΗ ΙΩΑΝ. Μήπως χάσαμε το νόημα του έρωτα	112
ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΗ ΔΕΣΠ. Η Ελληνίδα γυναίκα στο πέ- ρασμά της από την Ιστορία	116

Γεωργικά — Δεντροκομικά

ΤΣΙΠΟΥΡΙΔΗ ΚΩΣ. Ενοφθαλμισμός με τεμάχιο Εύλου	118
ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΥ ΟΔ. Δεντροκομικά θέματα	122

Δραστηριότητες Συλλόγων

ΚΑΠΕΤΑΝΟΠΟΥΛΟΥ ΚΩΣ. Συνεστίαση αποφοίτων του 1954	127
ΑΛΔΑΚΟΥ ΘΩΜΑ. Πολιτιστικό Κέντρο 1983 - 1984	128
Θεατρική παράσταση του 2ου Γυμνασίου	130

Αγαπητέ φίλε,

Σήμερα παρουσιάζουμε το 28ο τεύχος και όπως πάν-
τα με πλούσια και ποικίλη ύλη. Στο περιοδικό μας δημοσι-
εύονται ενημερωτικά άρθρα γύρω από την νεότερη ι-
στορία του τόπου μας (δέκατος ένατος και εικοστός αι-
ώνας). Έτσι δίνονται αρκετές πληροφορίες για την εγ-
κατάσταση πληθυσμών στην περιοχή μας οι οποίοι πιεζό-
μενοι από τους Τούρκους εγκατέλειψαν την γενέτειρά
τους, όπως οι Βλάχοι της Ηπείρου και οι κάτοικοι της
Στράντζας της Ανατολικής Θράκης.

Αγαπητέ φίλε,

Στη «Νιάουστα» φιλοξενούνται επίσης άρθρα που έ-
χουν σχέση με τα προβλήματα των νέων και πως πρέπει
να αντιμετωπίζονται στο σπίτι από τους γονείς, και στο
σχολείο από τους εκπαιδευτικούς όλων των βαθμίδων.

Αγαπητέ φίλε,

Στο τεύχος αυτό δημοσιεύονται άρθρα κοινωνικού
και λαογραφικού περιεχομένου και για την Ελληνίδα γυ-
ναίκα. Επίσης και άρθρα επίκαιρα που αφορούν τους δεν-
τροκαλλιεργητές, όπως είναι ο νέος τρόπος εμβολια-
σμού των δένδρων CHIP BUDDIG, καταπολεμήσεις, νέ-
ες ποικιλίες μηλιάς κ.λ.π.

Στις στήλες του περιοδικού μας καταχωρούνται α-
κόμα αρκετές δραστηριότητες των διαφόρων πολιτιστι-
κών φορέων της πόλης μας.

Αυτά για τώρα. Ευχόμεθα καλό φθινόπωρο. Θα τα ξα-
ναπούμε μετά τρεις μήνες.

Γειά σας
Ο Ντίν

Ετήσια συνδρομή Ιδιωτών	δρχ. 500
Δήμοι, Κοινότητες, Συν)σμοί	δρχ. 1.000
Εξωτερικού δολλάρια	20

Οι ανέκδοτες αναμνήσεις του Γιώτη (Παναγιώτη) Ναούμ

1. Ο Γιώτης (Παναγιώτης) Ναούμ, που ήταν Βλάχος, γεννήθηκε στη Βέροια, το 1874, και πέθανε στο Βουκουρέστι, το 1966, σε ηλικία 92 χρόνων. Στη Ρουμανία εγκαταστάθηκε από το 1920 (όταν ήταν 46 χρόνων) και άσκησε το επάγγελμα του καθηγητή της Μ. Εκπαίδευσης, αφού προηγουμένως έκαμε τον έμπορο και γύρισε ολόκληρη την ελληνική και την (τόρα) γιουγκοσλαβική Μακεδονία. Στις περιηγήσεις του αυτές προσπάθησε να συγκεντρώσει στοιχεία (και ιδιαίτερα προφορικές, στοματικές παραδόσεις), ρωτώντας τους επιζώντες συμπατριώτες του, για τη μαζική μετακίνηση (1819 — 1822) του βλάχικου στοιχείου (την εποχή του Αλή πασά των Ιωαννίνων), από την ορεινή περιοχή της Πίνδου και των Γρεβενών (δηλαδή από τα χωριά Αδδέλλα, Σαμαρίνα, Σμίξη, Βωδούσα, Περιδόλι, Γράμμοστα κ.ά.) στις πεδιάδες της Μακεδονίας και της Θεσσαλίας, όπως και για τη συμμετοχή του στην επαναστατική κίνηση της Μακεδονίας, στα 1878.

Το υλικό που μάζεψε σκέφτηκε να το διασώσει και έτσι κατέστρωσε ένα χειρόγραφο, με τίτλο: «Αναμνήσεις από την ταλαιπωρημένη ζωή των Βλάχων», που το έγραψε (με μελάνι), το 1954, όταν ήταν 80 ετών, στα ρουμανικά, σε ένα τετράδιο, διαστάσεων 0,20X0,34, το οποίο έχει γραμμένες 39 σελίδες, που η καθεμία της έχει 33 (τυπωμένες) σειρές και είναι χρησιμοποιημένες μονάχα από τη μία μεριά.

Το κείμενο τούτο ο Γ. Ναούμ παράδωσε στον ανεψιό του, Βλάχο της Βέροιας, Γεώργιο Αδ. Καπρίνη, σε μία από τις αλληπάλληλες συναντήσεις τους, στα αμοιβαία ταξίδια

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΒΛΑΧΟΥΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΣΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ 19ου αι. ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1878 ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

τους. Ο Καπρίνης (που γεννήθηκε το 1895 και πέθανε, στη Βέροια, το 1971) είχε μαθητεύσει στη Βέροια και στα Βιτώλια-Μπιτόλια (δηλαδή στο Μοναστήρι) και ήξερε να γράφει και να μιλάει στα ρουμανικά και στα ελληνικά.

Σκέφθηκε λοιπόν να αξιοποιήσει το χειρόγραφο και γι' αυτό μετά-

Του δικηγόρου Γεωργίου Χ. Χιονίδη

φρασε στα ελληνικά, το 1967, το κείμενο του Ναούμ. Η μετάφρασή του γράφτηκε, με μολύβι, σε 56 συγκεραμμένες σελίδες, σε σχήμα τετραγώνου (διαστάσεων 0,20X0,30), που είναι γραμμένες μονάχα από τη μία μεριά. (Λάχμα, ο Γ. Καπρίνης, έκαμε και μερικές προσθήκες-διορθώσεις, που, όμως, τις σημειώνει ρητά). Έχει πολλά ορθογραφικά λάθη και ασυνταξίες ή διδιορθώσεις. Γνωρίζοντας τούτο ο μεταφραστής, παράδωσε το κείμενό της στον λόγιο Βλάχο δικηγόρο της Βέροιας Αλέξανδρο Παπαδασιλείου, για να το επιμεληθεί και να το δημοσιεύσει.

Ο Αλέξανδρος Παπαδασιλείου διόρθωσε τα ορθογραφικά κ.τ.λ. λάθη αλλά έκαμε και πολλές προσθαφαρές και, τέλος, φρόντισε για τη δακτυλογράφηση του τελικού κειμένου, που έπιασε 51 συνηθισμένες σελίδες. Από έξω έβαλε ο επιμελητής τις πιο κάτω επιδείξεις: «ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ / ΑΝΑ-

ΜΝΗΣΗΣ / ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΑΛΑΙ-
ΠΩΡΗΜΕΝΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΒΛΑ-
ΧΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΒΕΡΟΙ-
ΑΣ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ 'Η ΓΙΩΤΗΣ
ΝΑΟΥΜ: ΕΓΡΑΦΕ / Μετάφρασις:
Γεωργίου Καπρίνη, Επιμέλεια: Α-
λέξ. Παπαδασιλείου/Βέροια 1967». Τελικά, δεν εκδόθηκε το κείμενο, αλλά ο επιμελητής του καταχώρισε ευρεία περίληψή του στις σελίδες 91 - 101 του βιβλίου του «Ιστορικά σημειώματα για τους Βλάχους ή Κουτσόβλάχους», που κυκλοφόρησε (στη Βέροια) στα 1969.

Ένα δακτυλογραφημένο κείμενο των αναμνήσεων αυτών του Γ. Ναούμ έφθασε στα χέρια μου.

Απ' αυτό δημοσιεύσα ήδη μικρό τμήμα του στο περιοδικό «Μακεδονική ζωή», στο τεύχ. 45 (Φεβρουάριου 1970), σ. 25-26), με μικρή εισαγωγή μου (σ. 24), που αναφερόταν στα γεγονότα της επαναστάσεως της περιοχής Κολινδρού-Αγίων Πάντων, στα 1878.

Εδώ και δυο χρόνια καταπίεστη και και πάλι με τη μελέτη του δακτυλογραφημένου κειμένου. Θεώρησα όμως σκόπιμο να ζητήσω από τη δ. Βοργνία Γ. Καπρίνη, που κατέχει και τα δυο χειρόγραφα, δηλαδή του Γ. Ναούμ και του πατέρα της Γ. Καπρίνη, να μου τα δανείσει. Πρόθυμα δέχθηκε. Από τη σύγκριση, όμως, της χειρόγραφης ελληνικής μεταφράσεως, με το δακτυλογραφημένο κείμενό της, διαπίστωσα ότι ο προαναφερμένος επιμελητής είχε κάμει πολλές επι-
δόσεις, γεγονός που δεν με έδρασε σύμφωνο.

Έτσι, φρόντισα και ξαναγράφτηκε και: ξαναδακτυλογραφήθηκε το κείμενο της χειρόγραφης μεταφράσεως, όπως ακριβώς είχε. Όπου έκαμια (τις εντελώς αναγκαίες) προσθήκες - διευκρινήσεις, το μνημόνουμενους ρητά, χρησιμοποιώντας παρενθέσεις.

Υστερα, μελέτησα τη σχετική βιβλιογραφία και έγραψα τα εισαγωγικά προλεγόμενα. Η βιβλιογραφική ενημερότητα και η αξιολόγηση των διαθέσιμων πληροφοριών, έπως και η διόρθωση των σφαλμάτων, έγινε με την προσθήκη 64 σημειώσεων. Τέλος, διαίρεσα το κείμενο σε παραγράφους, στις οποίες έβαλα ανάλογους τίτλους, ώστε να είναι εύχρηστο και ευκοιδοδιάβαστο. Έτσι, προέκυψε ένα ολοκληρωμένο μελέτημα, που είναι: δακτυλογραφημένο, έτοιμο για δημοσίευση.

II. Αλλά γεννιέται: ήδη η εύλογη ερώτηση: Ποιό είναι, τέλος πάντων, το περιεχόμενο των αναμνήσεων του Γιώτη (Παναγιώτη) Νασούμ;

Αποτελούνται: τούτες από δύο μέρη.

Στο πρώτο περιέχονται: όσα αναφέρονται στο πρόβλημα της αναχώρησης των Βλάχων από την Ήπειρο και στην εγκατάστασή τους στη Μακεδονία, στο πρώτο τέταρτο του 19ου αιώνα.

Τούτο υποδιαιρείται: σε πολλές παραγράφους, που έχουν τους εξής τίτλους, τους οποίους και αμέσως μνημονεύω, γιατί νομίζω ότι δίνουν μια ιδέα για το ειδικότερο περιεχόμενο του κειμένου:

1. Οι ρωσοτουρκικές σχέσεις, στα 1806—1812.
2. Οι Γενίταροι.
3. Η επικυριαρχία του Αλή πασά των Ιωαννίνων.
4. Οι Βλάχοι της Ηπείρου και οι διώξεις τους από τον Τεπελενλή.
5. Η επίσκεψη του Αλή πασά στη Γράμμοστα και η φυγή των Βλάχων στη Μακεδονία.

6. Η συγκέντρωση των Βλάχων τσελιγκάδων στην Αδδέλλα (1819) και η εγκατάστασή τους στη Μακεδονία.

7. Η άφιξη στην Κασσάνδρα. Ταξίδι: των επικεφαλής στη Θεσσαλονίκη. Επίσκεψη στον διοικητή της πόλεως.

8. Η ζωή στη Χαλκιδική. Η συμμορία του κλέφτη καπετάνιου Καραμήτσου.

9. Απαχώρηση για τα Παρόδια.

10. Πάσχα στην Κασσάνδρα και επιστροφή στα Παρόδια.

11. Το τέλος του Αλή πασά και το σκόρπισμα των Βλάχων της Ηπείρου.

12. Ο ξεσηκωμός του 1821 στη Νάουσα κ.ά.

13. Νέες μετακινήσεις των Βλάχων κτηνοτρόφων.

14. Η οικογένεια του Γέρο Μπαδραλέξη και των άλλων τσελιγκάδων.

15. Η ενδίκαση των πταισμάτων από χριστιανό μωυδέρη.

16. Η απληστία και το τέλος (1821) του κλέφτη Καραμήτσου.

17. Η μαζική εγκατάσταση (1822) των Βλάχων στην περιοχή της Βέροιας-Νάουσας.

18. Ο Γεώργιος Μπαδραλέξης γίνεται αρχιτσέλιγκας.

19. Η αποναγιά της δικαιοσύνης ανάμεσα στους κτηνοτρόφους.

20. Το πανεπιστήμιο Αθηνών και ο βασιλιάς Όθωνας και:

21. Ο Δημήτριος Μπαδραλέξης και ο Αλδανός τσελιγκας Αμπάζ αγάς.

Στο δεύτερο μέρος διασώζονται: κανονικά στοιχεία για την επαγίαση του 1878 στον Κολινδρό και για τη μάχη στους Άγιους Πάντες, της Βέροιας.

Τούτο υποδιαιρείται: στις εξής παραγράφους:

1. Οι φοιτητές Πέτρος και Παύλος Μπαδραλέξης προτομαζούνται στην Αθήνα για εθνικούς αγώνες.

2. Επιστρέφουν στο Σέλι: και προπαγανδίζουν για τη «Μεγάλη Ιδέα».

3. Η περιοχή Κολινδρού - Ελευθεροχωρίου.

4. Οι διαμάχες στη Βαλκανική, μεταξύ των Ελλήνων, των Σέρβων και των Βουλγάρων.

5. Οι Βλάχοι κτηνοτρόφοι εκμεταλλεύονται: τα δασοτόπια των περιοχών της Βέροιας, της Κατερίνης και των Γιαννιτσών.

6. Προετοιμάζεται το κίνημα.

7. Ξεφορτώνεται: οπλισμός (στο Ελευθεροχώρι).

8. Αρχίζει η επανάσταση.

9. Τα γεγονότα στο μοναστήρι των Αγίων Πάντων και:

10. Το άτυχο τέλος και η αναχώρηση στην Αθήνα. Η επιστροφή στη σκλαδωμένη Μακεδονία.

III. Σκοπός της επικείμενης δημοσίευσής των αναμνήσεων του Γιώτη Νασούμ δεν θα είναι: η κριτική έκδοσή τους, γιατί κάτι τέτοιο θα απαιτούσε να γραφεί ένα μεγαλύτερο εισαγωγικό κείμενο, με το οποίο θα έπρεπε να συμπληρωθούν, να αξιολογηθούν αναλυτικά και να διορθωθούν σχολαστικά τα όσα αναφέρει ο συγγραφέας, όπως και να γίνουν, σε υποστηρικόμενους πίνακες, οι απαραίτητες διορθώσεις ή η αναφορά των λαθών του χειρογράφου, ακόμα δε και: ο έλεγχος της πιστότητας της μεταφράσεως. Άλλωστε, φοβήθηκα ότι: θα επιδράδωνε ή θα μιταθόταν τελικά τη δημοσίευσή τους και: η επιδίωξη πραγματοποίησης της επιθυμίας μου να εκδοθούν αυτές σε αυτοτελές βιβλίο, αφού η προσπάθεια αυτή δεν καρποφόρησε μια ολοκληρωθείσα δεκαετία (1967—1983).

Ο συγγραφέας στηρίζεται: —όπως σημειώθηκε κιόλας— στην προφορική (στοματική) παράδοση και καταγράφει: όσα άκουσε να διηγούνται: συμπατριώτες του, οι οποίοι έζησαν τα γεγονότα, τα οποία εξί-

στορεί. Έτσι, οι «αναμνήσεις» του δεν είναι προσωπικές, απομνηστικά δικές του, αλλά εκείνων, που υπήρξαν πρωταγωνιστές ή κομπάρσοι στα διαδραματιζόμενα ή άμεσων συγγενών και συναγωνιστών - συμπατριωτών τους. Δεν πρέπει όμως να μη σημειώσουμε το γεγονός ότι οι αναφερόμενοι ως πρωταθλητές των γεγονότων αυτών ήσαν συνήθως κοντινοί συγγενείς του Γιώτη Ναούμ. Τούτο παρουσιάζει το πλεονέκτημα της δυνατότητας μεγαλύτερης ακρίβειας (αφού ο συγγραφέας είχε την ευχέρεια να ακούσει τα σχετικά από ευκολοπλησίαστους ανθρώπους της στενής ή της ευρύτερης οικογένειάς του, με τους οποίους συγχρωτιζόταν), αλλά και το ταυτόχρονο και συνακόλουθο μειονέκτημα και τον κίνδυνο της αλλοιώσεως των διαδραματιζόμενων από τους συνομιλητές του ή από τον ίδιο, με σκοπό να υπερτονισθεί η σπουδαιότητα της ζωής και της δράσεως των συγγενών ή, αντίθετα, για να μειωθεί η σημασία των οποίων, διήποτε, τυχόν, λαθών τους. Και ως σημειωθεί ότι συμβαίνει συχνά το περίεργο φαινόμενο, σε μερικά άτομα, η λατρεία προς την υπαρκτή ή ανύπαρκτη δόξα της οικογένειάς τους να είναι θερμότερη από τον θαυμασμό που τρέφουν για την προσωπική τους σπουδαιότητα και αξία. Δεν μπορούμε όμως να πούμε ποιά είναι, τελικά, η αλήθεια στην εξεταζόμενη περίπτωση, αφού δεν γνωρίζουμε και δεν έχουμε δεδομένη τη συγκεκριμένη ψυχολογία του συγγραφέα. Έτσι, και οι αναμνήσεις αυτές πρέπει να αξιολογηθούν με καλή πίστη και αντικειμενική διάθεση, χωρίς προκατάληψη, μά και με μεγάλη προσοχή, και με κάποια επιφύλαξη, μια και φαίνεται, πως ο προαναφερμένος κίνδυνος, της οικογενειολατρείας, υπήρχε και στον Γιώτη Ναούμ. Αρκεί να σημειωθεί ότι ο συγγραφέας θεωρεί τον συγγενή του Παύλο Δ. Μπαδραλέξη (Πατραλέξη) ως την κινήτρη

δύναμη και σαν τον πρωταγωνιστή της επανάστασης του 1878 των Μακεδόνων στον Κολινδρό, ενώ το σωστό είναι ότι τούτος ήταν απλώς ένας από τους αξιόλογους και περισσότερο πρωτεργάτες και συνετελεστές της.

Πάντως, είναι, οπωσδήποτε, αξιοσημείωτες οι αναλυτικές περιγραφές και οι πληροφορίες, που δίνει ο Γιώτης Ναούμ για την ποιμενική (ατομική και οικογενειακή) ζωή, για τις γιορτές, για τις συνήθειες, για τη σύνθεση των ομάδων («φαλακαριών»), για τα ήθη και για τα έθιμα, για την οικονομία και για τις αλληπαλότητες και τις συνεχείς μετακινήσεις του ελάχιου στοχείου από την Ήπειρο σε πολλές περιφέρειες της Μακεδονίας. Ιδιαίτερη αξία έχουν οι ειδήσεις του συγγραφέα για την κατάσταση των ορεινών και των πεδινών περιοχών, κυρίως της Ηπείρου και της Μακεδονίας, στα χρόνια της επικυριαρχίας (και σ' αυτές) του Αλή πασά των Ιωαννίνων, γιατί τούτες στηρίζονται στην έντονα διατηρούμενη, τότε, νωπή ανάμνηση ανθρώπων, που έζησαν και «υπέστησαν» τα σχετικά προβλήματα, ώστε να καταλήγουν τούτες να είναι σαν πληροφορίες ανθρώπου γνώστη «από πρώτο χέρι». Και το σημαντικό είναι ότι οι πιο πάνω πληροφορίες δεν σχετίζονται με τα πολιτικο-στρατιωτικά γεγονότα αλλά και με τα ήθη - έθιμα, με την ατομική και την οικογενειακή ζωή, με την οικονομία, με την τοπογραφία, με τη ληστεία, με τον τρόπο απονομής της δικαιοσύνης, με τον κλεφταρματολισμό, με τη διοίκηση, την αυτοδιοίκηση, τα επαγγέλματα, τις ασχολίες κτ.λ. των ραγιάδων εκείνης της εποχής.

Τέλος, ο Γιώτης Ναούμ προσπαθεί να πλουτίσει τη διήγησή του και με πληροφορίες για τα ιστορικοπολιτικά γεγονότα του ευρύτερου χώρου της «καταρρέουσας» Ο-

θωμανικής Αυτοκρατορίας, ιδιαίτερα στα Βαλκάνια, και του Νεοελληνικού Κράτους και τούτο για να προλαβαίνει το έδαφος για τον ακατόπιστο αναγνώστη του καίμενου του, το οποίο στο σημείο αυτό — έπως είναι φυσικό — δεν μπορεί να παρουσιάζει την πέπουσα πληρότητα, πρωτοτυπία και την ακρίβεια για τον ειδικό μελετητή του. Δεν νομίζω, άλλωστε, ότι κάτι τέτοιο ήταν στις επιδιώξεις ή, πιθανό, και στις δυνατότητες του συγγραφέα, ο οποίος επιδίωξε κυρίως να περισώσει γραπτά όσες πληροφορίες μάζεψε για το ελάχι στοχείο και την οικογένειά του, ώστε να δημοσιευθούν και έτσι να διαγωνισθούν τούτες, με το να διαδίδονται από τους αναγνώστες τους χωρίς κόπο και ευχάριστα, γι' αυτό και διαθεσίμως το καίμενό του με μερικά, χαρακτηριστικά ανέκδοτα και παραδείγματα. Εξάλλου, δεν κρίνει, ο Γ. Ναούμ, τις προθέσεις του τούτες ή τουλάχιστο δεν επιθυμεί (ή, ίσως, και δεν μπορεί) να παρακάμψει μια απλουστευτική και απλοϊκή, συχνά, κτηνηρονομική έφεσή του, τούτο όμως είναι δυνατό να θεωρηθεί και προσέγγιση, από μια άποψη.

Πάντως, όπως και να έχει το πράγμα, οι αναμνήσεις, όταν (σύμφωνα, όπως ελπίζω) δημοσιευθούν, θα χρησιμεύσουν οπωσδήποτε στους ειδικούς μελετητές της ιστορίας κ.τ.λ. για να διασταυρώσουν ή για να πλουτίσουν τις πληροφορίες, που έχουν και από άλλες πηγές, ή, ακόμα, για να φωτίσουν καλύτερα ορισμένα γεγονότα και όλητα προβλήματα τους, ενώ για τους άλλους, τους απλούς και ολιγαρκείς αναγνώστες τους, θα είναι ένα ευχάριστο και συχνά ωφέλιμο καίμενο. Το πιστεύω τούτο. Άλλωστε, έτσι θα δικαιωθεί ο συγγραφέας τους για τον κόπο που έκαμε, όπως και όλοι οι άλλοι, που συνέβαλαν ποικιλότροπα για την αξιοποίηση της προσπάθειάς του τούτης, όπως προαναφέρθηκε...

Διακοπές στην παλιά Νάουσα

Ο τίτλος είναι παραπλανητικός ως ένα σημείο, γιατί οι διακοπές που στις μέρες μας είναι της μόδας και σημαίνουν την φυγή από το μόνιμο τόπο κατοικίας — Να φύγουμε απ' το σπίτι μας, έστω για λίγες μέρες, κι ας πάμε όπου να ναι — τότε, στα παλιά τα χρόνια, πριν από τρεις ή τέσσερις δεκαετίες δηλαδή, όταν η γενιά μου φορούσε κοντά παντελονάκια, σήμαιναν, τουλάχιστο για τη συντριπτική πλειοψηφία, απλώς τη διακοπή των μαθημάτων και την απελευθέρωση των μαθητών από την τυρρανία του σχολείου.

Δεν πρόκειται λοιπόν να διαβάσετε παρακάτω πως περνούσε ένας τουρίστας, παραθεριστής σωστότερα, στην παλιά Νάουσα, αλλά πώς τις ζούσαν τα παιδιά, και μάλιστα τα παιδιά της γειτονιάς μου της Παπαντίης.

Η πρώτη μέρα των διακοπών, τελευταία του σχολείου, όταν παίρναμε το ενδεικτικό, ήταν γεμάτη από χαρές κι από κλάματα. Όσοι πηδούσαν την ιάξη χοροπηδούσαν, κι όσο έμειναν στην ίδια ζάρωναν ή έκλαιγαν για να μην τους χειροτονήσουν στο σπίτι ή έπειτα από τη χειροτονία. Τη δεύτερη μέρα τα πράγματα ηρέμιζαν, ώστε την παραάλλη στάσιμοι και προαχθέντες τρέχαμε απ' τα χαράματα στο Λόγγο, μια μεγάλη αλάνα στην περιοχή της Παπαντίης, τώρα γέμισε κι ουτή σπύια, ιδανική για μπάλα, δηλαδή απούμα, για αραμπάδες στην κατηφορία για άνοιγμα μικρών ποταμιών και κατασκευή ληνών — το νερό ήταν άφθονο και καθαρό και δόστου τσαλαβου-

τήματα και να караβάκια, κι όσο έφτανε το μεσημέρι και φούντωνε η ζέση άναβε ο νεροπόλεμος με τις τσαρλίστρες, οπότε για περισσότερη δροσιά πηγαίναμε δίπλα στους Στουμπάνους, στη θέση, εκεί που χωρζόταν το ποτάμι στα δυό, εκείνο που τραβούσε ίσια για την κορδέλλα του Λόγγου και τ' άλλο που έστριβε ανατολικά για το μύλο του μπαρπα - Κώστα τον Βαϊδενρλή.

Εκεί στη δέση πήγαιναν και οι γυναίκες να κοπανίσουν τις κου-

Του Θωμά Γαβριλίδη

ρελούδες και τα ζηλιά. Το νερό ήταν ορμητικό και δεν ήταν λίγοι εκείνοι που παραμαζεύτηκαν από το ρεύμα προπάντων του ιοταμού του μύλου. Ευτυχώς όλοι γλύτωναν με μια ψυχρολουσία και την απαραίτητη λαχτάρα. Σ' αυτό, το ποταμάκι δοκιμάζαμε τις жанότητές μας στο άλμα εις μήκος, θα ήταν ένα μέτρο φαρδύ, και μια του κλέφτη, δυο του κλέφτη, τρεις και μέσα στο ποτάμι ο λεβέντης σου! Το ποτάμι του Λόγγου ήταν λίγο πιο φαρδύ και πιο βαθύ και πιο ορμητικό. Αυτό το αποφεύγαμε, γιατί λίγο πιο κάτω απ' τη δέση περνούσε κάτω απ' το δρόμο και ο κίνδυνος ήταν μεγάλος. Αυτό έγινε η αιτία και τώρα τα νερά κάθηκαν από την επιφάνεια των Στουμπάνων, και πού να κολυμπήσουμε μια τις βάρκες μας από πεπόνι και καρπούζι...

Όταν άρχιζε να γέρνει ο ήλιος και η μέρα να δροσίζει, φούντωνε το κυνηγητό και το κρυφτό. Με το κρυφτό μας έπανε το βρά-

δυ και τότε άρχιζαν οι φωνές των μανάδων για συμμαζέμα στο σπίτι και τα δικά μας παρακάλα «ακόμα λίγο», και δεν ήταν λίγοι εκείνοι που δε συμμαζεύονταν αν δεν τους τραβούσαν απ' τ' αφτί.

Ας μη νομίσει όμως κανείς ότι όλες τις διακοπές τις περνούσαμε στη γειτονιά μας. Και να το θέλαμε δε μας άφηναν στην ησυχία μας. Ο ένας μας κυνηγούσε από τη μια μεριά, γιατί ήταν νυχτερινός στο εργοστάσιο και ήθελε να κοιμηθεί κι ο άλλος μας κατάβρεχε με καμιά στάμνα απ' το μπαλκόνι για να τον αφήσουμε ήσυχο. Το κατάβρεγμα ήταν δουλειά κυρίως των γυναικών που κάποτε τους ξέφευγε κι η στάμνα απ' τα χέρια κι αλί στον που τον πετύχαινε... Μας έδωχναν λοιπόν, κι εμείς πολλές φορές άλλο που δε θέλαμε.

Παίρναμε τους δρόμους και τα καλυντερήμα, που οι πέτρες τους είχαν τ' αχνάρια απ' τις σκληρές πατούσες μας, τα παπούτσια δεν ήταν τότε της μόδας το καλοκαίρι, ώσπου τα σκέπασε η ασφαλτος.

Κι όταν άρχιζαν τα πανηγύρια του καλοκαιριού τι ευθέβεια ήταν εκείνη η δικιά μας! Ούτε αποκουσίες αν έπαιρναν δεν θα ήμασταν τόσο ταχτικοί.

Απ' τους πρώτους ν' ανεβούμε στον Αηλιά, κι ύστερα να προφτάσουμε στην Αγία Παρασκευή, στον Άγιο Σωτήρη, στην Παναγία και στον Πρόδρομο. Παντού με τα πόδια και πάντα ξυπόλυτοι. Τί ταπεινοφροσύνη! Τί ομορφιά είχαν εκείνα τα ναουσαϊκά

πανηγύρια. Πιο πολύ μου άρεσε το πανηγύρι του Αηλιά γιατί είτε απ' την πλαγιά του είτε απ' την αυλή της Αγίας Παρασκευής έβλεπα όλη τη Νάουσα να κάνει παρέλαση. Δυο - δυο, τρείς τρείς κι έπειτα στο μονοπάτι του Αηλιά ένας ένας, γριούλες, μικρά παιδιά, άντρες γυναίκες, κοπελιές και παλικάρια.

Πόσα χιλιόμετρα έτρεχαν το καλοκαίρι τα πόδια μας. Και δεν ήταν όλα για παιχνίδι. Τρέχα στο φούρνο, τρέχα στο μπακάλη, πήγαινε για τσάκνα για το φούρνο. Εήμασταν σαν άγριοι λαγοί.

Και πώς μας τραβούσαν τα χωράφια και οι κοντινές βουνοπλαγιές. Σήμερα πάμε για μούρα την άλλη για προύνα και για καϊ-

σια, την παράλλη για δαμάσκηνα και για ροδάκινα, για σταφύλια, για σύκα για καρύδια, για κυδώνια, για ρόδια... Ευλογημένη γη της Νάουσας, τίποτα δε μας στέρησες. Άλλοτε σα νοικοκυραίοι, στα άγρια, κι άλλοτε σα φίλοι νοικοκυραίων ή σαν αγροπούλια τσιμπολογούσαμε και τσιμπολογούσαμε. Παραπονεμένοι δε μείναμε καμιά φορά από φρούτα. Κι αν καμιά χρονιά μας έλειψαν τα ρόδια και τα κυδώνια, το Βέρμιο, μεγάλη η χάρη του, μας κόρταινε στο τέλος του καλοκαιριού, στο τέλος των διακοπών, με κάστανα. Βέβαια όταν άρχιζαν τα κάστανα, τα μαθήματα είχαν κιόλας ξεκινήσει, όμως για μας το ανέβασμα στο βουνό σήμαινε συνέχεια των διακοπών,

γιαυτό και δε θα ένιωθα ολοκληρωμένη την εικόνα των διακοπών στην παλιά Νάουσα αν δεν έβαζα μέσα και τα κάστανα, το μάζεμά τους το άρωμά τους, ένα ακόμη άρωμα μέσα στα τόσα που μας μεθούσαν και που χωρίς να το νιώθουμε μας έκαναν να αποζητούμε τη Φύση της, γενέτειράς μας και να μη μπορούμε χωρίς πόνο να ζούμε μακριά της.

Οι διακοπές κρατούσαν για στη Νάουσα εκείνα τα χρόνια ως την μέρα που συνειδητοποιήσαμε ότι τα χωράφια και το Βέρμιο δεν είχαν πια τίποτε να μας ταΐσουν και τα μόνα μέρη όπου μπορούσαμε κάτι να φάμε και να κάνουμε φασαρία ήταν τα σπίτια μας και το σχολιό μας.

(Συνέχεια από την σελ. 95)
μόνο της Βέροιας αλλά και των γύρω χωριών. Ήταν ένα στολίδι της Βέροιας που δυστυχώς κατεδαφίστηκε κατά το 1930. Κάποτε όμως πρέπει να αναστηλωθεί κι' αυτό ας γίνει στόχος της Δημοτικής μας Αρχής.

Κάτω από την Εληά στον κάμπο υπάρχει μια τοποθεσία που λέγεται ΒΑΛΟΥΠΑΤΛΙΑ. Η εξήγηση της λέξης είναι βουβαλο—πατουλιά. Κατά την λαϊκή παράδοση όταν πέρασε από κει το σκήνωμα του Αγίου Αντωνίου με το βωδάμαξο τα βώδια άφησαν σημάδια με τις πατούσες τους πά-

νω σε μια πέτρα.

Η τοποθεσία ΠΕΤΡΑ βρισκόταν πάνω από το γήπεδο του μπάσκετ. Εκεί οι παλιοί Βεροιώτες έπρωγαν την Καθαρή Δευτέρα τους νοστιμιάτους φασουλνταβάδες με σαμόλαδο και τα παιδιά ύψωναν χαρταετούς και περιστέρια. Στο ίδιο μέρος τα πρωινά μαζεύονταν εργάτες για να τους πάρουν τ' αφεντικά για δουλειά στους μπαχτσέδες και στα χωράφια.

Πατριδογνωσία της Βέροιας

Λίγο πριν φτάσουμε στο χωριό Βαρβάρες ψηλά στα νταμάρια της πουρόπετρας ήταν η ΜΟΙΡΑΟΥ. Μια πολύ βαθιά σπηλιά που παρουσίαζε το φυσικό φαινόμενο της ηχώ και αντίληξης.

Όταν φώναζε κανένας εκεί κοντά «Μοίρα» η σπηλιά απαντούσε με μακρόσυρτο αντίλαλο «Μοιραούου ού» κι' έτσι δημιουργήθηκε η λαϊκή πεποίθηση ότι εκεί στα έγκατα της γης κρυβόταν η μοίρα του κάθε ανθρώπου.

Τώρα που ανοίγουν τα σχολεία

Σε λίγες μέρες ανοίγουν οι πόρτες των Σχολείων και τα προαύλια θα γεμίσουν με μαθητές μικρούς και μεγάλους, που με τις χαρούμενες φωνές τους δίνουν μία ιδιαίτερη, ευχάριστη και ελπιδοφόρα νότα στη σύγχρονη και αγχώδη ζωή μας.

Τα διάφορα προβλήματα στο χώρο της Δημοτικής Εκπαίδευσης του Ιου Γραφείου Δ.Ε. και κύρια τα διδακτηρικά οι Εκπ)κοί μας προσπαθούν να τα λύσουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο με τη συνδρομή της πολιτείας και με τη συνεργασία των Σχολ. Εφορειών, των Συλλόγων Γονέων και Κηδεμόνων της τοπικής αυτοδ)σης και των άλλων φορέων.

Όλες οι προβλεπόμενες θέσεις σε διδ)κό προσωπικό στα Δημοτικά Σχολεία και Νηπ)γεία της περιφέρειας έχουν συμπληρωθεί. Τα περισσότερα νέα διδ)κά δ)δ)τα έχουν σταλεί έγκαιρα στην υπηρεσία μας.

Για τη σωστή όμως αγωγή και μόρφωση των παιδιών του λαού μας είναι απαραίτητη η σταθερή συνεργασία Σχολείου και οικογένειας. Οι δύο αυτοί παράγοντες διαδραματίζουν το σπουδαιότερο ρόλο τουλάχιστο στην πρωτοβάθμια Εκπ)ση που είναι τα Δημ. Σχολεία και Νηπ)γεία.

Θα πρέπει τώρα με την έναρξη της καινούργιας σχολικής χρονιάς οι γονείς να προετοιμάσουν κατάλληλα τα παιδιά τους, έτσι ώστε όταν μετά από λίγο έρθουν στο Σχολείο να προσταχισθούν ευκολότερα στο σχολικό περιβάλλον και στη σχολική ζωή και να παρακολουθήσουν άνετα και ευχάριστα τα μαθήματα.

Είναι αλήθεια ότι, στην εποχή μας οι γονείς όλων των τάξεων: α)στοί, μικροαστοί, αγρότες, εργάτες

κ.λπ. δείχνουν, θα λέγαμε, υπερβολικό ενδιαφέρον για τη μόρφωση των παιδιών τους. Μεγαλύτερο ενδιαφέρον μαζί με κάποια ανησυχία παρουσιάζουν οι γονείς, που για πρώτη φορά τα παιδιά τους θα φοιτήσουν στην Α' τάξη του Δημοτικού Σχολείου ή Νηπ)γείου.

Κι εδώ στο σημείο αυτό πολλοί γονείς από άγνοια ίσως ή από υπερ-

Του
Του Χρήστου Π. Μάρα
προϊσταμένου Ιου γρ. Δ.Ε.
Ν. Ημαθίας

βολικό ενδιαφέρον χωρίς να το θέλουν επιδρούν επιζήμια στην όλη προετοιμασία των παιδιών, με αποτέλεσμα να δυσχεραίνουν την ομαλή προσαρμογή τους στο Σχολείο.

Χειιάζεται λοιπόν μια κάποια προσοχή στο χειρισμό αυτού του ευαίσθητου θέματος της προετοιμασίας των μικρών μαθητών.

Πολλοί είναι οι παράγοντες που επιδρούν ευνοϊκά στην προετοιμασία και σωστή προσαρμογή, αλλά θα αναφέρουμε μόνο 3 σημαντικούς, κατά τη γνώμη μας, που είναι όμως αποφασιστικοί και καθοριστικοί για τη σχολική πορεία των μαθητών.

1. Σωματική και πνευματική υγεία τω νπαιδιών

Για να μπορέσει το παιδί να έχει καλή προσαρμογή στο Σχολείο πρέπει πρώτα να είναι σωματικά γερό. Η αδυναμία στις κινήσεις, ή η εύκολη κόπωση δεν συντελούν στην ανάπτυξη φιλικών σχέσεων ανάμεσα στη μαθητική κοινότητα. Άλλωστε ας μην ξεχνούμε ότι οι αρχαίοι Έλληνες έλεγαν: «σε γερό σώμα κατοικεί γερό μυαλό».

Ακόμη είναι απαραίτητο να εί-

ναι από διανοητικής πλευράς το παιδί κανονικό, υγιές. Ένα παιδί με κάποια πνευματική ανωμαλία δεν μπορεί να επωφεληθεί από το σύστημα εργασίας, δεν απορροφά τις προσφερόμενες γνώσεις, δεν παίρνει μέρος στα διάφορα παιχνίδια κ.λπ.

Ευτυχώς στην εποχή μας οι περισσότεροι γονείς με τη βοήθεια της παιδιατρικής επιστήμης δείχνουν ολοένα και περισσότερο ενδιαφέρον για την κανονική σωματική και πνευματική ανάπτυξη των παιδιών τους.

2. Συμπεριφορά γονέων

Μία από τις συνηθισμένες τατικές των γονέων σχετικά με το Σχολείο, είναι να το παρουσιάζουν στα παιδιά σαν μέσο για το δικό τους λυτρωμό.

Ακόμη δυστυχώς συχνά πολλοί γονείς να λένε:

«Ευτυχώς που έφτασε πιά στην ηλικία για το Σχολείο κι' έτσι θα ησυχάσουμε» ή «Τώρα που θα πας στο Σχολείο θέλεις δε θέλεις θα στρώσεις» ή «Να ο Δάσκαλος ή η Δασκάλα θα σε κανονίσουν καλά τώρα που θα πας στο Σχολείο», κ.λπ.

Μ' αυτό τον τρόπο γίνεται οπωσδήποτε μια άσχημη προετοιμασία. Κι' αν ακόμα περιμένουν το Σχολείο σαν απολύτρωση, κι αν ελπίζουν με το Σχολείο να «στρώσει» το παιδί τους δεν πρέπει να το φανερώνουν μ' αυτό τον τρόπο γιατί το υποχρεώνουν να σχηματίσει άσχημη ιδέα για καθετί το σχολικό, πριν ακόμα το γνωρίσει. Νομίζουμε ότι πιο σωστό θα ήταν αν ο πατέρας ή η μητέρα μιλούσαν με τον παρακάτω τρόπο «Η μαμά είναι λίγο κουρασμένη. Όσο θα είσαι στο

Σχολείο θα ξεκουρασθεί για να παίξει μαζί σου όταν γυρίσεις».

«Το Σχολείο είναι καλό, θα πας εκεί όπου θα δεις κι' άλλα παιδιά της ηλικίας σου για να παίζεις» ή «Πηγαίνοντας στο Σχολείο θα γίνεις μεγάλος σαν το μπαμπά και τη μαμά» ή ακόμα «Να ο Δάσκαλος ή η Δασκάλα που όταν πας στο Σχολείο θα σε αγαπάει και θα σε μάθει πολλά και χρήσιμα πράγματα» και άλλα.

3. Συμπαράσταση των γονέων.

Παρατηρείται: πολύ συχνά οι γονείς από τις πρώτες μέρες της φοίτησης να ανηρυσσών υπερβολικά, γιατί τα παιδιά τους δεν τα καταφέρνουν στην ανάγνωση, στην αριθμητική, στη γραφή κλπ. και μάλιστα

κάνουν απαράδεκτες συγκρίσεις με άλλα παιδιά ή συγγενικού ή γειτονικού περιβάλλοντος. Δημιουργούν με τον τρόπο αυτό ένα κλίμα νευρρότητας και άγχους στο οικογενειακό περιβάλλον, μια πραγματική αναστάτωση, που διαχέεται, όπως είναι φυσικό, στα παιδιά και τα πράγματα τότε γίνονται χειρότερα για την επίδοσή τους στα μαθήματα. Ένα φάσμα απογοήτευσης, ανίας κατωτερότητας και αποτροπής προς καθετί το σχολικό κυριαρχεί τις ψυχές των μικρών μαθητών. Για τη σωστή αντιμετώπιση της παραπάνω κατάστασης θα πρέπει οι γονείς να δείχνουν κατανόηση για τα σχολικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά στα πρώτα όριά της σχολικής ζωής.

να ενθαρρύνουν τις προσπάθειες, να οπλίζουν με υπομονή και να κάνουν ότι μπορούν προκειμένου τα παιδιά τους να αγαπήσουν τα διδλία και τη μελέτη, χωρίς δέβαινα τα στερούν χρόνο από το παιχνίδι, και προπαντός να επισκέπτονται το δάσκαλο για να συντονίζονται οι προσπάθειες.

Ας έχουν λοιπόν υπόψη τους οι γονείς αυτά τα ολίγα, αλλά συσώδη κατά τη γνώμη μας, γιατί μια καλή προετοιμασία του παιδιού στο Σχολείο εξασφαλίζει κατά ένα μεγάλο μέρος σωστή αγωγή και μόρφωση, ενώ απεναντίας μια ψυχολογική προετοιμασία είναι δυνατό να ακολουθεί το παιδί σ' όλη τη μαθητική του ζωή μ' όλες τις αρνητικές επιπτώσεις.

Πίνακες ζωγραφικής του Κων. Νέστορα

Καβάφης

Η μέδουσα

Η λειτουργία της ποινής ως εκπαιδευτικό μέσο

Γ'

1. Παρά τις δυνατότητες επεμβάσεως τρίτων στη δομή και έκφραση της συμπεριφοράς — όπως είδαμε — με διάφορους τρόπους, και τροπή της ελευταίας προς επιθυμητές κατευθύνσεις με τους γνωστούς μηχανισμούς, ξεκινώ την ανάπτυξη αυτού του κεφαλαίου με μία θεμελιώδη αρχή και πρωταρχική πεποίθησή μου: Η διανθρωπινή σχέση ανάμεσα σ' εκείνον που ασκεί την αγωγή και σ' εκείνον, στον οποίο εφαρμόζεται, έχει πολύ μεγαλύτερη σημασία από το περιεχόμενο των αμοιβών και των ποινών που χρησιμοποιούνται καθώς επίσης και από τις υπόλοιπες εκπαιδευτικές μεθόδους.

Και τούτο ισχύει για όλα τα πεδία διαμορφώσεως ή αναμορφώσεως της συμπεριφοράς (οικογένεια, σχολείο κ. λ.π.). Είναι συνέπεια του ότι όλες οι προσπάθειες αγωγής του διαπαιδαγωγούμενου ατόμου ρυθμίζονται από τον παιδαγωγό και όλες οι παιδαγωγικές αρχές εφαρμόζονται αφού διυλισθούν από το πλέγμα της προσωπικότητας του παιδαγωγού.

Στοιχεία αγωγής, και μάλιστα καθοριστικής σημασίας συναντούμε πρωταρχικά στην οικογένεια όπου οι γονείς υποδύονται το ρόλο του παιδαγωγού και ευρύτερα στο κοινωνικό περιβάλλον. Μα συστηματικά και μεθοδικά, η αγωγή ασκείται στο σχολείο, σε όλες γενικά τις σχολικές βαθμίδες.

Το σχολείο ως φορέας της οργανωμένης εκπαίδευσης έχει θέσει ανάμεσα στους στόχους του την ανάπτυξη των πνευματικών, διανοητικών, βουλευτικών, συναισθηματικών καθώς και σωματικών και ηθικών δυνάμεων του ατόμου, την προετοιμασία αυτού για την ένταξη στο κοινωνικό σύνολο (κοινωνικοποίηση) και τον εφοδιασμό των γνώσεων.

Για την επίτευξη και υλοποίηση των στόχων αυτών χρησιμοποιούνται πολλά και ποικίλα μέσα κατά τη διάρθρωση και εξέλιξη του εκπαιδευτικού έργου. Ανάμεσα σ' αυτά συγκαταλέγεται και η ποινή. Η λειτουργία της ποινής ως εκπαιδευτικό μέσο αμφισβητήθηκε από πολλούς παιδαγωγούς και η ίδια έγινε επίκεντρο συζήτησης ως προς την παιδευτική της αξία από την κλασική αρχαιότητα μέχρι και σήμερα.

Πρώτος ο Αριστοτέλης ισχυρίστηκε

ότι: «οι δίκαιες τιμωρίες και ποινές για την αρετή υπάρχουν, είναι δε αναγκαίες και καλώς υπάρχει η αναγκαιότητά τους: πάντως είναι προτιμότερο ούτε το άτομο ούτε η πολιτεία να χρειάζονται καμία απ' αυτές».

2. Σ' όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης χρησιμοποιείται η ποινή υπό ποικίλες και διαφορετικές όψεις. Ανά-

Του Ι.Α. Τζιώρα Δασκάλου φοιτητή Νομικής

λογα με τη σκοπιμότητα οι ποινές διακρίνονται σε σκόπιμες και φυσικές.

α. Σκόπιμες είναι οι ποινές που επιβάλλονται υπό του παιδαγωγού συνθηδεία και αναφέρονται άλλες μεν στο σώμα και άλλες στο πνεύμα και δη το φρόνημα. Στις σκόπιμες ποινές συγκαταλέγονται οι σωματικές ποινές, οι ποινές εργασίας, οι ποινές στέρησης, οι ποινές ελευθερίας, οι ποινές τιμής, η αποβολή εκ του σχολείου.

Δεν θέλω να πιστεύω πως υπάρχει σήμερα σχολείο στην ελληνική επικράτεια όπου «ουβερνά» η ράβδος.

Κατά τη γνώμη κορυφαίων παιδαγωγών, η χρήση σωματικής ποινής όχι μόνο δεν είναι σκόπιμη αλλά και επιβλαβής. Είναι αυτή που εναντιώνει και πεισμώνει το παιδί. Σε ηλικία μάλιστα που το παιδί αρχίζει να σκληραγωγείται, όχι μόνο δεν παιδαγωγεί η ποινή αλλά αντίθετα συντελεί στο να υπερφανεύεται το παιδί ότι υπέμενε χωρίς πόνο. Ενέχει επίσης η σωματική ποινή τον κίνδυνο να συνηθίσει στο σωματικό πόνο το άτομο και να λάθει «ανοσία» στις σωματικές ποινές.

Ο KERSCHENSTEINER τόνισε ότι: «η εφαρμογή σωματικών ποινών είναι δυνατή κατά την περίοδο μηχανικών αντιδράσεων του μικρού παιδιού αλλά δεν πρέπει να επεκτείνεται πέραν του τετάρτου έτους της παιδικής ηλικίας».

Θα μπορούσε να θεωρηθεί το άσχατο μέσο παιδαγωγικής δράσεως στις πρώτες μόνο παιδικές ηλικίες το οποίο θα έπρεπε να εφαρμόζεται σε ειδικές και σπάνιες περιπτώσεις. Σε καμιά δε περίπτωση πέρα από το πρώτο στάδιο της παιδικής ηλικίας. Και τούτο διότι κατά την πρώτη παιδική ηλικία των

μηχανικών αντιδράσεων δύναται να χρησιμοποιηθεί μερικές φορές ως τρόπος αρνητικής ισχυροποίησης συνοδεύοντας έναν ανεπιθύμητο τρόπο συμπεριφοράς. Κατά τα επόμενα στάδια, αρχίζει το παιδί να διαχωρίζει τη σχέση συνάφειας μεταξύ σωματικής κοινής και τρόπων συμπεριφοράς οπότε να μην παραξενευτούμε αν κάποτε ακούσουμε: «Μα γιατί με δέρνετε αφού κανέναν δεν έδειρα!»

Πάντως ο DIESTERWEC συγκλίνοντας τις απόψεις των παιδαγωγών για τη χρήση των σωματικών ποινών στη σχολική αγωγή λέγει: «Αλλοίμονο στο σχολείο που βασίζεται η ράβδος. Αλλ' αλλοίμονο επίσης και σ' εκείνο το σχολείο στο οποίο ουδέποτε και σε καμιά περίπτωση επιτρέπεται να είναι αυτή το έσχατο καταφύγιο».

Οι ποινές εργασίας δεν έχουν παιδαγωγικά και ψυχολογικά ερείσματα διότι η εργασία δε θεωρείται ποινή αλλά τιμή. Τι να επιβάλλουμε στο παιδί να κάνει κάποια εργασία π.χ. να ποτίσει τον κήπο ή να αντιγράψει μερικές σελίδες κειμένου ή να αποστηθίσει ένα ποίημα σαν ποινή κακής συμπεριφοράς απ' ενός μεν πιθανόν να μην κάνει σωστά την εργασία οπότε θα νομίσσει ότι ξέφυγε της τιμωρίας ξεγελώνοντας τον παιδαγωγό, απ' ετέρου δε ίσως εκλάβει την εργασία ως ικανοποίηση.

Οι ποινές στέρησης αποβλέπουν στη στέρηση ορισμένων αντικειμένων που προκαλούν ευχαρίστηση, ή στον αποκλεισμό συμμετοχής σε παιχνίδια και άλλες εκδηλώσεις της κοινωνικής ομάδας, σαν αποτέλεσμα μιάς κακής συμπεριφοράς.

Οι ποινές ελευθερίας (περιορισμός στο σπίτι, κλείδωμα στο δωμάτιο ή σε σκοτεινό χώρο κ.λ.π.) δεν έχουν κανένα παιδαγωγικό και ψυχολογικό υπόβαθρο και τείνουν να εκλείψουν από το εκπαιδευτικό έργο. Παρατηρήθηκε ότι η απομόνωση παιδιών σε σκοτεινούς χώρους δημιουργήσαν πυρήνα φοβίας και επέτρεψε στην ακμάζουσα παιδική φαντασία να δημιουργήσει ανύπαρκτες και φρικτές σκηνές.

Οι ποινές τιμής αποβλέπουν κυρίως στη διέγερση του συναισθήματος της τιμής του παιδιού. Είναι δέδαιτο πως το παιδί αποδίδει μεγάλη σημασία στο συναίσθημα της τιμής και στην προσβολή του. Οι ποινές τιμής παίρνουν

συνήθως μορφές παραίνεσης, συμβουλής, παρατήρησης, μορφής, επίπληξης κ.λ.π., κατ' ιδίαν ή ενόπιον άλλων. Οι κατ' ιδίαν ποινές θεωρούνται μεγαλύτερης παιδαγωγικής αξίας, διότι επιδρούν θετικώς επί της αγωγής του παιδιού με το ήρεμο, το σοβαρό, το θετικό, ψύχραιμο της επιβολής τους. Αντίθετα η ενόπιον άλλων επιτίμηση στερείται θετικής παιδαγωγικής αξίας διότι τραυματίζει ισχυρά τη φιλοτιμία, την τιμή και μειώνει την υπόληψη του παιδιού. Ο RUDOLF DREIKURS παρουσιάζει το παιδί να ζητά τις παραινήσεις από τη μητέρα του ως εξής: «Μη μου κάνεις παρατηρήσεις μπροστά στον κόσμο αν μπορείς. Θα προσέξω περισσότερο αυτά που θα μου πεις, αν μου μιλήσεις ήρεμα μια στιγμή που θα είμαστε οι δυό μας».

Η αποβολή του μαθητή εκ του σχολείου αποτελεί το έσχατο μέσο ποινής της δικαιοδοσίας του σχολείου. Επιδράει σε παιδιά κατά κανόνα εφηδικής ηλικίας και είναι εκδήλωση της οργανωμένης κοινότητας του σχολείου, ανεπιθύμητης παρουσίας του μαθητή στο σχολείο εξ αιτίας κακής συμπεριφοράς. Η χρήση του μέτρου αποτελεί παρακινδυνευμένο εγχείρημα καθ' ότι διαταράσσει σοβαρά τις σχέσεις μαθητή — σχολείου. Δημιουργείται η εντύπωση στο μαθητή ότι το σχολείο δεν τον «θέλει» πλέον κοντά του, τον «αποωθεί» αντί να τον περιβάλλει με ζεστασία, κατανόηση και συγγνώμη. Μετά απ' αυτό το συναισθηματικό πάγωμα των σχέσεων σχολείου — μαθητή, χάνουμε το μαθητή, ποτέ δεν «ξαναγυρίζει» πίσω. Είναι προτιμότερη η αποφυγή του μέτρου αυτού παρά μόνο σε ακραίες και σπάνιες περιπτώσεις αντί για καθημερινό φαινόμενο.

Οι σκόπιμες ποινές, στο σύνολό τους υπήρξαν επίκεντρο συζητήσεων μεταξύ των παιδαγωγών σ' ότι αφορά την επίδραση επί της συμπεριφοράς του παιδιού.

Άλλοι μὲν υποστηρίζουν ότι οι σκόπιμες ποινές με όλες τις μορφές τους επιδρούν ουσιαστικά και θετικά επί του παιδικού κατευθύνοντας τη συμπεριφορά του και καθιστώντας το πειθαρχικό.

Άλλοι πάλι θεωρούν τα αποτελέσματα των σκόπιμων ποινών αμφίβολης παιδαγωγικής αξίας για τη μόρφωση

του παιδιού και τη διάπλαση ελεύθερης προσωπικότητας.

Η συχνή χρήση της ποινής, οδηγεί στην επικίνδυνη συνήθεια που μεταβάλλει το παιδί αδιάφορο έναντι των ποινών, ώστε να δέχεται αυτές με τόση απάθεια, όπως η γη δέχεται και απορροφά το νερό της βροχής. Πολλές φορές δε, δεν αφήνουν αδιάφορο και ασυγκίνητο το παιδί, αλλά το ερεθίζουν και διαγείρουν σ' αυτό πρωτόγονα ένστικτα, τα οποία δημιουργούν σκληρότητα και το εξοπλίζουν με όλα τα μέσα προς ενεργό άμυνα ή και επίθεση κατά του παιδαγωγού.

Ο φόβος της επικείμενης ποινής αναγκάζει το παιδί να μη συμπεριφέρεται με ευθύτητα, τιμιότητα και αξιοπρέπεια αλλά με σκοπιμότητα η οποία καταστρέφει την εμπιστοσύνη και γεννά το συνεδηγτό ψέμα, το οποίο είναι γνώρισμα μιάς σκληρής αγωγής. Αν τύχει δε το παιδί να είναι συναισθηματικός τύπος τότε καθίσταται δειλό, άβουλο και του δημιουργείται αγωνία και άγχος, συναισθήματα που διαποτίζουν όλο του το είναι και το καταδιώκουν σ' όλη τη ζωή του, ακόμη και στον ύπνο δια των ονείρων.

Ο SCHLEIERMACHER θεωρεί ότι οι σκόπιμες ποινές είναι αντιπαιδαγωγικές καθ' ότι διακόπτουν ή διαταράσσουν κάθε ψυχική επαφή μεταξύ του παιδαγωγού και του παιδαγωγούμενου. Απέδειξε δε ότι η επιβολή των σκόπιμων ποινών εκφράζει:

α) Την άνεση του παιδαγωγού (δασκάλου και γονιού) να δίνει εύκολες λύσεις στα εκάστοτε αναδυόμενα παιδαγωγικά προβλήματα αντί να αναζητά την εξεύρεση βαθύτερων αιτιών των παραπονομάτων και τη λήψη καταλλήλων μέτρων. β) Την αμηνία του παιδαγωγού καθ' όσον δίνουν διέξοδο και άμεση απάντηση σε ορισμένους κακούς τρόπους συμπεριφοράς για τους οποίους δε γνωρίζουν ποιά μέτρα πρέπει να λάβουν για την ορθή αντιμετώπιση. γ) Την έλλειψη αυτοκυριαρχίας από τον παιδαγωγό ο οποίος αδυνατεί να συγκρατήσει τον εαυτό του και επιβάλλει ποινή χωρίς επίγνωση των συνεπειών της.

Γενικά τα πορίσματα των ερευνών ενισχύουν την άποψη ότι οι σκόπιμες ποινές πρέπει να καταργηθούν ή τουλάχιστον να περιοριστούν στο ελάχιστο

παραχωρώντας τη θέση τους στις φυσικές ποινές.

β. Φυσικές ποινές είναι αυτές οι οποίες δεν επιβάλλονται υπό του παιδαγωγού συνειδητά και σκόπιμα, αλλ' επακολουθούν μόνες τους σαν φυσικές και κανονικές αντιδράσεις σε ορισμένες πράξεις του παιδιού. Το παιδί λ.χ. που έσπασε με υπαιτιότητά του το τζέμι του παραθύρου που είναι δίπλα στο θρανίο του σε μια παγερή μέρα, αφού υποστεί το κρύο, όπως παρατηρεί ο ROUSSEAU, όχι μόνο αποκατάπειρα των συνεπειών της πράξης του αλλά και διδάσκεται να αποφεύγει στο εξής παρόμοιες μορφές αντιδράσεων.

Η αξία των φυσικών ποινών από παιδαγωγική άποψη είναι πολύ μεγάλη γιατί σ' αυτές το παιδί αναγνωρίζει τη φυσική αναγκαιότητα συμπεριφοράς — αποτελέσματος έναντι της οποίας είναι ανίσχυρο. Αναζητά ευθύνες στον ίδιο του τον εαυτό και αυτοτιμωρείται. Επιλέον διατηρείται, η σχέση παιδαγωγού — παιδαγωγουμένου αδιατάρακτη καθ' όσον το παιδί δε θεωρεί τον παιδαγωγό υπεύθυνο για τις φυσικές συνέπειες των πράξεών του, παραμένοντας άτρωτη η υπόληψη του παιδαγωγού.

Όπως συμβαίνει σε κάθε άποψη, υπάρχουν και εδώ οι πολέμοι που αντιπαράθετουν τις γνώμες τους κατά των φυσικών ποινών.

Ωστόσο από τη βαθύτερη μελέτη όλων των απόψεων μπορεί κάποιος να συμπεράνει ότι οι φυσικές τιμωρίες έχουν θετική παιδαγωγική επίδραση όταν χρησιμοποιούνται με μέτρο και όταν επιβάλλονται με ορθοφροσύνη. Η παράλογη και χωρίς όρια χρήση δεν είναι δυνατή και επιτρεπτή όπως στις περιπτώσεις λ.χ. της χρησιμοποίησης υπό του παιδιού όπλου που συνεπάγεται ατύχημα ή της απόλειψης του σχολικού βιβλίου που συνεπάγεται αποχή από το μάθημα.

Θα ήταν ευχής έργο η αποφυγή ή η πρόληψη εκδήλωσης κακών τρόπων συμπεριφοράς. Γνωστή η αρχή «προτιμότερο να προλαβαίνεις παρά να θεραπεύεις». Να όμως που η αγωγή, και ιδίως στα πρώτα στάδια που είναι και καθοριστικά, δεν ασκείται ορθόδοξα απ' όλους και αναγκάζμαστε πολλές φορές να δρεθούμε στη θέση να «επι-

νορθώσουμε».

3. Ας δούμε μέσα από μια εργασία — έρευνα του ομοτίμου καθηγητή της Α.Β.Σ. Θεοφάνους κ. Γω. Ξηροτύρη πριν από αρκετά χρόνια σε σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, τη θέση του μαθητή έναντι της ποινής σε μια σφυγμομέτρηση της γνώμης του μαθητή για πως θέλει το δάσκαλό του.

Στην ανόπτυξη της προσωπικότητας του «δανικού δασκάλου» ένα ποσοστό 60%ο των μαθητών ασχολείται με την τιμωρία ως εκπαιδευτικό μέσο. Αυτές οι γνώμες των μαθητών μας καθοδηγούν και μας υποδεικνύουν τρόπους ενάσκησης της αγωγής.

Σαν πρώτο όρο κάθε είδους τιμωρίας θέτουν «ότι πρέπει να είναι δίκαιες» και πρέπει «να δίνουν στο μαθητή να καταλάβει ότι έκανε κακή πράξη και ότι αξίζει επομένως της τιμωρίας» 15 αγόρι. Ηλικία μαθητή και φύλο.

Ο δάσκαλος όταν τιμωρεί, πρέπει απαραιτήτως να διατηρεί όλη του την ψυχραιμία και τη σοβαρότητα. Πρέπει να έχει υπ' όψη του ότι εκτελεί μια σπουδαία απόφαση και δεν πρέπει να κάνει κατάχρηση «για ψύλλου πήδημα και για κάθε μικροπραγματάκι» 15 αγ. «Όταν εξαντλείται στα παραμικρότερα, τότε η τιμωρία χάνει τη σημασία της και το νόημά της». Αυτοκυριαρχία, τακτ και εξυπνάδα είναι απαραίτητα για τον ορθό τρόπο της τιμωρίας. Οι μαθητές ακόμη ζητούν από το δάσκαλό τους «να έχει τη δύναμη να ψυχολογεί το μαθητή και ανόλογα να τιμωρεί, όχι όπως τον κατέβει, παρά σύμφωνα με την ιδιοσυγκρασία του μαθητή» 16 αγ.

Διακρίνουν πως «διαφορετικά θα πρέπει να τιμωρηθεί ένας μεγάλος της ανώτερης τάξης από ένα μικρό της πρώτης» 17 αγ. Ζητούν ο δάσκαλος τους να έχει υπομονή και κάποια δεξιοτήτα «στο να ανακαλύπτει και να βρίσκει τον πραγματικό ένοχο όχι όποιον πιάσει κείνη τη στιγμή. Αυτό λέγεται αδικία, και δεν υπάρχει χειρότερο από το να σε τιμωρούν χωρίς να φταις» 14 αγ. Απαιτούν από το δάσκαλο, όταν βρίσκεται στην ανάγκη να τιμωρήσει, «να αισθάνεται κάποια λύπη γι αυτό κι όχι να χαίρεται» 15 κορίτσι.

Περισσότερο από την ποινή και την τιμωρία επιδρά πολλές φορές ευεργετικά στον ψυχικό κόσμο του παιδιού η συγχώρεση. Οι μαθητές και οι μαθήτριες βρίσκουν πως έχει αποτελέσματα και την εύχονται. «Όταν ο δάσκαλος έβρεξε να συγχωρεί, τότε ασφαλώς κερδίζει το μαθητή» 17 κορ.

Αγόρια και κορίτσια κρίνοντας τα είδη της τιμωρίας θεωρούν ότι «ο πειθαρχημένος και με κύρος δάσκαλος, και με μια του ακόμη ματιά μπορεί να επιβληθεί και να τιμωρήσει» 17 κορ.

Οι παρατηρήσεις είναι επίσης κι αυτές ένα μέσο τιμωρίας. Τα παιδιά τις αναγνωρίζουν κι αυτές, «αλλά περισσότερο κατορθώνει ο δάσκαλος όταν τους ρίχνει στο φιλότιμο» 17 αγ. Οι παρατηρήσεις που γίνονται «δυόσια για τα κορίτσια είναι κάτι το τραγικό. Μας ρεζιλεύουν μπροστά σ' όλους τους συμμαθητές μας» 17 κορ.

Για τη σωματική ποινή εκφράζονται κυρίως με αποτροπή ιδιαίτερα οι μαθητές των ανωτέρων τάξεων και γενικά τα κορίτσια. Μόνο ένας τόνισε «τι «είναι μερικές φορές μερικά παιδιά που έχουν τόσο επιβληθεί στο σπίτι, ώστε έχουν γίνει τύραννοι. Κάνουν ό,τι θέλουν. Αυτή τους την ασυδοσία θέλουν να την επιβέλουν και στο σχολείο» αντιμιλούν στον καθηγητή με ξεδιαντροπία και αναίδεια χωρίς, όρια, φαίνεται σα να τον επιλήττουν, και τότε επιβάλλονται, δύο - τρία γερά χαστούκια για το συμφέρον της τάξεως και της πειθαρχίας του σχολείου» 19 αγ.

Για την ειρωνεία, τη σάτιρα και το σαρκασμό, εκφράζονται όλα τα παιδιά με αποτροπή. Είναι μέσα που ερεθίζουν τον έφηβο μαρτυρικά. Η ελαφρή χρησιμοποίησή τους και με τακτ, ενεργεί πολλές φορές επικοδομητική αλλιώς όμως είναι σαν το δόκοπο μαχαίρι στα χέρια του μικρού παιδιού. Το θεωρούν σαν το πιο τρομερό μέσο γιατί «χίλιες φορές καλύτερα να μας επιβέλουν οποιαδήποτε τιμωρία και οποιαδήποτε παρατήρηση και επίπληξη μας κάνουν οι καθηγητές, μόνο να μη μας ειρωνεύονται, έστω και για μια μόνη φορά» 13 κορ. «Η ειρωνία γέννησε πολλές φορές μέσα στην ψυχή μας τέτοια συνασθήματα μίσους,

που θέλαμε τον ειρώνα δάσκαλο να τον δγάζαμε έξω κακήν κακώς» 19 κορ. «Σας βεβαιώνω ότι αισθανόμαστε το πιο δυνατό μίσος γι' αυτούς που μας ειρωνεύονται» 16 αγ. «Αν ήξεραν πόσο ταπεινοί φαίνονται όταν μας ειρωνεύονται, δεν θα το έκαναν ποτέ τους» 18 κορ.

4. α. Είναι αλήθεια πως το σχολείο χρειάζεται ανθρώπους με υπομονή Ιωδ. Διαφορετικά θα καταφεύγουμε με τον πρώτο ερεθισμό στο βολικότερο μέσο τιμωρίας.

Οπωσδήποτε η διατήρηση της πειθαρχίας αποτελεί μέρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Αποτελεί το θεμέλιο της κοινωνικής ζωής. Ωστόσο τα μέτρα που πρέπει να λαμβάνονται δεν θα πρέπει να προαποφασίζονται μονομερώς από τον παιδαγωγό αλλά να ζητείται κάποτε και η γνώμη των παιδιών εφ' όσον φυσικά είναι σε ηλικία που αρχίζει να λειτουργεί η κριτική ικανότητα. Έτσι η θέσπιση μέτρων για τους τυχόν παραβαίνοντες τους κανονισμούς της σχολικής κοινότητας θα είχε ως αποτέλεσμα να επισύρει την κριτική παιδιών — παιδαγωγού από κοινού. Είναι μεγάλο πράγμα για τον παιδαγωγό να έχει συμμάχους και συνεργάτες του τα παιδιά.

Κόποτε στην τάξη μου υπήρχαν δυο - τρεις άριστοι μαθητές, που από συνήθεια και μόνο, διέκοπταν συνεχώς το μάθημα χωρίς να ζητήσουν το λόγο, παρεμβαίνοντας για να εκφράσουν τις γνώμες τους ή για να συμπληρώσουν κάτι. Αυτό φυσικά ήταν ένα πρόβλημα που δυσχέραινε το εκπαιδευτικό έργο και το αναγνώριζαν και αυτοί οι ίδιοι. Σε μια καλόπιστη συζήτηση όλης της τάξης παρουσία μου, σχετικά με την επίλυση αυτού του προβλήματος, οι ίδιοι αναγνωρίζοντας την αδυναμία τους, την απέδωσαν καθαρά σε κακή συνήθεια και όχι σε ηθελημένη ενέργεια. Έμεινα δε έκπληκτος όταν αυτοί οι ίδιοι πρότειναν να βγαίνουν μόνοι τους έξω από την αίθουσα για ένα δίλεπτο. Ήμουν βέβαιος ότι δεν το ζήτησαν για να «παίρνουν αέρα» καθ' όσον έχουν «παθολογικό έρωτα» για το μάθημα. Η πρώτη δίλεπτη — ας την ονομάσουμε, αν και ούτε κατά διάνοια μοιάζει — «αποβολή», ήταν και η τελευταία τους. Δεν χρειά-

στηκε επανάληψη εφαρμογής του μέτρου. Τώρα — μετά από μερικούς μήνες — τη θυμούνται κάπου - κάπου και με ένα ικανοποιητικό χαμόγελο ευγνωμονούν το μέτρο και την απόφαση που αυτοί οι ίδιοι πήραν.

Η αυτοεκτίμηση — πρέπει κάποτε να το αντιληφθούμε όλοι μας — είναι η πιο έντονη μορφή ελέγχου.

β. Η κατάργηση της δεσποτικής αγωγής είναι επιτακτική ανάγκη. Η Παιδαγωγική του 20ου αιώνα στηρίζεται στην αγάπη, στην αντιαυταρχικότητα, στο διάλογο, στην αυτενέργεια, τη συνεργασία και το σεβασμό της παιδικής ηλικίας.

Γονείς και δάσκαλοι δεν μπορούν πια να κρατούν το ρόλο της «εξουσίας». Εξουσία σημαίνει κυριαρχία ήτοι επιβολή του ατόμου στο άτομο. Τέτοια επιβολή δεν μπορεί να υπάρξει ανάμεσα σε ίσους ανθρώπους. Η κυριαρχία, η δία, η δύναμη πρέπει ν' αντικατασταθούν με τεχνικές επιρροής που προϋποθέτουν την ισότητα. Όταν τα παιδιά ζούν σε θέση υφισταμένου και κατωτέρου, παρακολουθούν και περιμένουν τον καιρό που θα γίνουν προ-

νομιόχοι ενήλικες για να ενεργήσουν με τη σειρά τους από θέση ανωτέρου.

Κάποτε ένα κοριτσάκι απαντώντας σε ερώτηση για το μελλοντικό του επάγγελμα απάντησε: «θέλω να γίνω δασκάλα για να επιβάλλομαι στα παιδιά».

Σήμερα ολόκληρη η κοινωνική μας δομή έχει αλλάξει. Τα παιδιά απολαμβάνουν μια ίση κοινωνική θέση με τους ενήλικες. Η δύναμη που είχαμε πάνω τους έχει εξαφανιστεί και αυτό το γνωρίζουν τα παιδιά όσο κι εμείς το ξέρουμε ή όχι. Δε μας αναγνωρίζουν πιά σαν ανώτερη δύναμη. Τα σημερινά παιδιά είναι έτοιμα να δεχτούν οσεσδήποτε τιμωρίες για να «επιβεβαιώσουν» τα δικαιώματά τους.

Η τιμωρία ή η αυταρχική ιδέα «υπάρχουν» με γιατί αλλιώς...» χρειάζεται ν' αντικατασταθεί από ένα αίσθημα αλληλοσεβασμού και συνεργασίας. Τα παιδιά δεν βρίσκονται πια σε θέση κατώτερη από τους μεγάλους, τους λείπει όμως η εξάσκηση και η πείρα. Χρειάζονται τη δική μας ηγεσία. Ένας καλός ηγέτης εμπνέει και παροτρύνει αυτούς που τον ακολουθούν στην ενέρ-

γεια που απαιτεί η κάθε περίπτωση. Η συναισθηματική σύνδεση παιδαγωγού — παιδιού (όπως αναπτύχθηκε στο κεφάλαιο της ισχυροποίησης) συντελεί στην αγκίστρωση της συμπεριφοράς του παιδιού στο πρότυπο του παιδαγωγού και η καθοδήγηση της πρώτης σε επιθυμητούς τρόπους. Τα παιδιά χρειάζονται τη δική μας καθοδήγηση.

Ψάχνουν να βρουν έμπιστους ανθρώπους που επάνω τους θα στηρίξουν τα ιδανικά τους.

Η χρήση της τιμωρίας βοηθά μονάχα το παιδί ν' αναπτύξει μεγαλύτερη αντίσταση και προκλητικότητα.

Όταν το τιμωρούμε κάνουμε ακριδώς ό,τι μας ζητά: πέφτουμε στην παγίδα του. Το πρόβλημα βρίσκεται στο γεγονός πως σαν όλους τους ανθρώπους, δεν είμαστε τέλει. Μπορεί μια φορά, μέσα στις πολλές, να ενεργήσουμε σαν άνθρωποι κι όχι σαν παιδαγωγοί. Το καλύτερο που έχουμε να κάνουμε είναι να χαμογελάσουμε για την αδυναμία μας και να συνεχίσουμε τις προσπάθειές μας για δημιουργικότερους τρόπους αγωγής...

Νέα Στράντιζα (Νέα Ροδακινέα)

Βρίσκεται τέσσερα χιλιόμετρα βορειοανατολικά από την Νάουσα, σε μία περιοχή ημιορεινή που εκτείνεται από τους πρόποδες της μόνης του Τιμίου Προδρόμου προς τον κάμπο. Τα χωριά που βρίσκονται γύρω είναι τα σημερινά Λευκάδα, το Γιαννακοχώρι και η Μυρίνα.

Οι πρώτοι κάτοικοι της Νέας Στράντιζας ήρθαν από την Στράντζα της Ανατολικής Θράκης. Η Στράντζα χιτισμένη στους πρόποδες του ομώνυμου βουνού, λίγα χιλιόμετρα

ΝΕΑ ΡΟΔΑΚΙΝΕΑ (ΣΤΡΑΝΖΑ)

Του
Γερ. Στ. Φουντούλη

βορειοδυτικά της Κωνσταντινούπολης, κατοικούσαν από Έλληνες. Ο πληθυσμός έφθανε τους επτά χιλιάδες κατοίκους. Τώρα συνεχίζει να υπάρχει, ίσως με άλλο όνομα, και κατοικείται από Τούρκους.

Το 1914 λόγω των συχνών επιδρομών των Βουλγάρων στα κατεχόμενα από Τούρκους χωριά, οι Τούρκοι δόθηκαν την ευκαιρία να διώξουν τους Έλληνες κατοίκους από πολλές περιοχές με την δικαιολογία ότι αυτοί βοηθούσαν τους Βουλγάρους επιδρομείς. Έτσι αφού δεν τους άφησαν να πάρουν τίποτα από τα υπάρχοντά τους, τους επιβίβασαν σε Αγγλογαλλικά πλοία και τους φέρανε στα λιμάνια της Καβάλας και της Θεσσαλονίκης. Ύστερα από περιπλανήσεις πολλών ετών και προσωρινές διαμονές σε αρκετά μέρη της Ελλάδας, εγκαταστάθηκαν οι περισσότεροι στην Καβάλα, την Δράμα, την Χαλκίδα και τα Γιαννιτσά. Αρχικοί πρόσφυγες που επρόκειτο να

Ο Αλέκος Χωνός (Δήμαρχος) με κατοίκους της Νέας Στράντζας

εγκατασταθούν στα Γιαννιτσά, λόγω της Ελονοσίας που μαστίζε εκείνο το μέρος φύγανε με κατεύθυνση την Νάουσα. Σ' αυτούς έγινε πρόταση από τις Κρατικές Υπηρεσίες να εγκατασταθούν στον τόπο που βρίσκεται σήμερα ο Σιδηροδρομικός Σταθμός Νασόσης. Αυτοί ο-

μως θελήσανε κάποια ορεινή περιοχή που να ταϊριάζει περισσότερα με τις ασχολίες και τα επαγγέλματα που ασκούσαν στην πρώτη τους πατρίδα, δηλαδή βοσκότοπους για την κτηνοτροφία, δασοσκεπείς και θαμνώδεις εκτάσεις για την εξασφάλιση της πρώτης ύλης για

την παραγωγή του κάρβουνο. Ο τόπος που δόθηκε ως ανταλλάξιμος τ' αυτούς ήταν κυρίως θακούφικα της μινής του Προδρόμου.

Σύμφωνα με τις πληροφορίες των γεωβιτών το έτος 1925 πρέπει να θεωρηθεί σαν χρονολογία που εγκαταστάθηκαν οι πρώτοι κάτοικοι και κτίστηκαν τα πρώτα σπίτια. Στα πρώτα χρόνια, αρκετοί πρόσφυγες χρησιμοποιούσαν για λίγο καιρό, κάποιες Τουρκικές αγρούνες. Τα πρώτα σπίτια (35) τριανταπέντε συνολικά ανεγέρθηκαν στον χώρο που κρίθηκε κατάλληλος και ήταν όλα πληθύνιστα και ισόγεια. Κάποιο σπίτι στην αρχή χρησιμοποιήθηκε ως σχολείο. Αργότερα, γύρω στα 1927 κτίστηκε το Δημοτικό Σχολείο. Αυτό κρίθηκε αργότερα το 1965 ως ακατάλληλο.

Η πρώτη εκκλησία του χωριού (Κων)νου και Ελένης κτίστηκε από τους ίδιους τους κατοίκους. Το έτος 1963 μια νέα εκκλησία μεγαλύτερη και επιβλητικότερη, των Αγίων Μυροφόρων Γυναίκων έρχεται να αντικαταστήσει την παλαιά.

Με την εγκατάστασή τους οι κάτοικοι δημιούργησαν στο χωριό νέα καμίνια στα πρότυπα αυτών που άφησαν στην παλαιά πατρίδα. Αρχικά κάρβουνο αγόραζε ο Λαναράς ο οποίος το χρησιμοποιούσε για τις ανάγκες του του εργοστασίου. Εκτός από την εμπορία του κάρβουνο ασχολήθηκαν εντατικά και με την κτηνοτροφία η οποία προσφερόταν άλλωστε από τους βοσκοτόπους της περιοχής. Παράλληλα οι κάτοικοι ασχολήθηκαν και με την καλλιέργεια των σιτηρών. Αργότερα ασχολήθηκαν και με την δεντροκαλλιέργεια, αφού προηγουμένως

Τρεις από τους κυριότερους ιδρυτές του χωριού Γεώργ. Φουντούλης, Ιωάν. Ζέκος, Σταμάτης Χασολανίδης.

ως έγινε η διανομή του κλήρου στους κατοίκους το 1935. Αφού μοιράστηκαν τα πιο γόνιμα χέρσα χωράφια, κατόπιν συμφωνίας άφησαν ένα κοινό βοσκότοπο για τις ανάγκες τους με την προοπτική αργότερα να μοιραστεί στους απογόνους.

Σήμερα στο χωριό δεν κατοικούν πια. Όλοι μετοίκησαν στην Νάουσα. Ο κύριος λόγος ήταν η έλλειψη Σχολείου. Το έτος 1967 ο αριθμός των μαθητών δεν επαρκούσε για να δικαιούται το χωριό δάσκαλο. Επίσης το κτίριο ήταν ακατάλληλο. Συγκοινωνία με την Νάουσα ουσιαστικά δεν υπήρχε και τα παιδιά δεν εξυπηρετούνταν. Μόνημος ιερέας δεν υπήρχε. Δεν υπήρχε ηλεκτρικό ρεύμα, ιατρός. Οι εξυπηρετήσεις για την προμήθεια διαφόρων αγαθών, τα πάντα γινό-

τανε από την Νάουσα. Έτσι έγινε αναγκαστική πλέον η εγκατάστασή τους στη Νάουσα.

Τώρα πραγματοποιείται μια φορά τον χρόνο συγκέντρωση όλων των Στραντζιωτών, κατά την ημέρα του γιορτασμού των τριών Μυροφόρων γυναικών. Στην συγκέντρωση αυτή έρχονται συγγενείς και φίλοι από τα Γιανγικιά και άλλα μέρη.

Το πολύ κατάλληλο μικροκλίμα της Στραντζας, το υγιεινό νερό δημιουργούν τις προϋποθέσεις παραθεριστικού κέντρου. Ήδη γίνονται διάφορα έργα με προσωπική εργασία στο χωριό, τα οποία του δίνουν μια άλλη όψη και διευκολύνουν τους εκδρομείς και τους παραθεριστές. Οι Στραντζιώτες δίνουν τελεταία, ζώη στο χωριό κυρίως κατά τους θερινούς μήνες.

Τα παλιά χρόνια η Νιάουστα έπαρνε νερό απ' της Χώρας το νερό με γκιρίζι από το αρχαιο υδραγωγείο.

Το 1801 ο στρατός του Αλή Πασά χάλασε το υδραγωγείο για να αναγκάσει τους Ναουσαίους να παραδοθούν.

Το υδραγωγείο αυτό το ξανάκανε με δικά του έξοδα μετά το 1804 ο Χατζη-Τσιάμης όπως λέει η ιστορία.

Τώρα το νερό της χώρας δεν έρχεται στην πόλη για ύδρευση αλλά ποτίζει τα χτήματα μέχρι τις μονοιάρες.

Τότι στην τρίτη πολιορκία του Αλή Πασά, στις αρχές του Γενάρη του 1804, ήταν ένας υδραυλικός που λέγονταν Μύρτοης από τη Λαζαρούπολη της Δίρβας (;) που δούλεψε για πολλά χρόνια στη Νιάουστα και γνώριζε την πηγή από το ποτάμι, όπως γράφει η ιστορία. Από αυτήν την πηγή έπαιρνε η Νιάουστα νερό για ύδρευση.

Στα 1804 δούλενε στα ανάκτορα του Αλή πασά στα Γιάννενα και όταν άκουσε ότι ο στρατός του Αλή δεν μπορούσε να μπει στην πόλη, για να δείξει εξυπνάδα και προθυμία είπε στον Αλή ότι θα μπει στην Νιάουστα μόνο αν κόψει το πόσιμο νερό από τους Ναουσαίους και ότι αυτός γνώριζε την πηγή και τον τρόπο να στείλει το νερό αλλού.

Ο Αλή Πασάς συμφώνησε μαζί του και τον έστειλε στη Νιάουστα με άλλους βοηθούς για να χαλάσει το νερό. Αυτός, όπως γράφει η ιστορία έκτισε λοξό τοίχο στην κοίτη του ποταμού που βρίσκεται λίγα λεπτά της ώρας ανατολικά από τις πηγές κοντά στο ξύλινο γεφύρι. (Εδώ εννοεί το ποτάμι του Αγιανικόλα) και με αυτό τον τοίχο οι Αρβανιτάδες γύρισαν το νερό προς το Σιασιάκι.

Τότι ⁵ ui τώρα

Οι βρύσες και οι βρυσάδες της Νιάουστας

Αυτό το νερό δεν πρέπει να είναι του Αγιανικόλα αλλά το νερό της Χώρας που όπως λέχτηκε πάρα πάνω ξανάκανε ο Χατζη-Τσιάμης.

Το νερό τ' Αγιανικόλα δεν μπορούσε νάρθει στο Σιασιάκι, γιατί μετά το κόψιμο του νερού της Χώρας ο Ζαφειράκης που πήρε χαμπάρι από τα σχέδια αυ-

υδραγωγεία, ακόμα και στις μέρες μας, έπαιρναν από την «Τσιουρεστούρα» που βρίσκονταν στα Μπατάνια δίπλα στο σπίτι του Ράιου και του Μαλιάσα. Το νερό αυτό έτρεχε ανάμεσα από πέτρες από το μεγάλο ποτάμι που βρίσκονταν ακριβώς επάνω από τη βρυσούλα αυτή. Το νερό αυτό κινούσε το μύλο του Ράιου, του Μαλιάσα, το σουσαρόμυλο του Μάκη, το μπατάνι και τη ντριπέλλα του Καμτσικά κοντά στο γιοφύρι και το μπατάνι και τη ντριπέλλα του Λούκα απέναντι.

Τώρα στη θέση της Τσιουρεσιούρας έγινε πρασιά με κάγκελα τσιμέντινα και παγκάκια κοντά στην αράμπισα εκεί.

Μετά το 1907—1908 έγινε και το γκιρίζι (το υδραγωγείο) από τις πηγές του Αγίου Νικολάου για την πόλη γιατί της Χώρας το νερό δεν έφτανε και σε πολλά σημεία ξεσύρθηκε το γκιρίζι απ' τα ποτάμια και τις βροχές.

Από το υδραγωγείο εκείνο πήραν νερά όλα τα πλουσιότερα σπίτια της Νιάουστας και αρκετές γειτονιές.

Το γκιρίζι έγινε με πλάκες σιρωμένες κάτω στα πλευρά και πάνω. Πλάκες ίσιες πελεκητές, όπου χρειάζονταν, και καλά τακτοποιημένες για να αφήνουν εσωτερικά χώρο 30—40 εκατοστών τετράγωνο για το νερό. Οι πλάκες προσαρμόζονταν και στερεώνονταν στο χώμα κυρίως και οι χαραμάδες τους έκλειναν με κουρασάνι, μια λάσπη που σκλήρυνε

Του Νίκου Σπάρτον

τά του εχθρού φώναζε τον καλό βρυσά του υδραγωγείου Μπαλιούκα (όπως γράφει η ιστορία) και άνοιξε στα γρήγορα μια γαλαρία αρκετά φαρδιά κοντά στους Ζτουμπάνους λίγο πιο πέρα από το σπίτι του τον Πύργο του και μέσα σε τέσσερις μέρες το νερό από την αράμπισα έτρεξε στη Νάουσα και γέμισε πάλι η πόλη με πόσιμο νερό. Μάλιστα είπαν ότι από τη γαλαρία αυτή πέρασε ο Ζαφειράκης καθάλα στο άλογό του. Άρα για να υπάρχει νερό στην αράμπισα θα πεί ότι δεν κόπηκε με τοίχο από τον Μύρτοη για να πέσει στο Σιασιάκι που βρίσκεται τόσο μακριά.

Φαίνεται τώρα ότι αυτή η γαλαρία βρέθηκε προχτές κοντά στην Υπαπαντή.

Τότε οι Νιαουσινοί έπιναν νερό από την αράμπισα αυτοί που κάθονταν στα Μπατάνια και τον Αγία Σωτήρα και από το Σιασιάκι που έφερνε το νερό από τους Μύλους αυτοί που κάθονταν στ' Αλώνια.

Νερό όλα τα Μπατάνια και οι άλλες γειτονιές όταν χαλούσε το

σαν πέτρα και γινόταν από μίγμα ασβέστη και ψιλής άμμου.

Το 1908 έγιναν οι περισσότερες πέτρινες βρύσες στις αυλές με το καλύτερήν των σπιτιών μας. Ήταν κτιστές με καλοπελεκημένες πουρόπετρες και κουρασάνι. Το νερό χύνονταν από σιόγι μπρούντζινο καλογυαλισμένο πάντα με μπράσσο για τα μπρούντζινα. Το νερό δε σταματούσε καθόλου και μας νανούριζε γλυκά τα βράδια ενώ πάγωνε τα καρπούζια, τα πεπόνια και τα φαγητά που περίσσευαν το καλοκαίρι. Αυτό ήταν το ψυγείο μας.

Το νερό μέσα στην πόλι χωρίς δεξαμενή παρά μόνο με γκλαβανές μοιράζονταν στην πόλι με κούγκια φαρδιά και στενώπιρα για κάθε μια βρύση.

Τώρα υπάρχουν σωλήνες σιδήρινοι γαλβανομένοι και πλαστικοί για τις αποχετεύσεις.

Τότι τα πήλινα κούγκια γινόταν από ψητό κοκκινόχωμα με μήκος πενήντα εκατοστά και φάρδος δέκα-δωδεκα εξωτερικό και 7—8 εσωτερικό καμωμένα έτσι ώστε να μπαίνει το ένα μέσα στο άλλο. Για να τοποθετηθούν σκαβόταν λάκκος 50—60 εκατοστά βάθος. Το ένα με το άλλο ενώνονταν με «λιόκι». Το λιόκι ήταν μια αλοκή που όταν στέγνωσε δεν περνούσε καθόλου νερό και σκλήρυνε περισσότερο από το τσιμέντο. Τα κούγκια έσπαζαν αλλού χωρίς να σπάνουν την ένωση. Το λιόκι γινόταν από σκόνη ασβέστη κοσκινισμένη με άλλη τόση ποσότητα σιάχτης κοσκινισμένης με λίγες τρίχες από κανάβι, ζυμώνονταν με λάδι πολύ καλά και γινόταν ένας πηλός εύπλαστος. Με αυτόν άλειφαν καλά τις ενώσεις από τα κούγκια, το σιόγι της βρύσης και την τρύπα που χύνονταν το νερό από το κούγκι για να πάει στο σιόγι της βρύσης. Δεν υπήρ-

χαν στριφτάργια καθόλου.

Τώρα υπάρχουν ένα σωρό βά-νες σε πολλά σχέδια και μεγέθη.

Τα γκιρίτζια αυτά γέμιζαν με ρίζες από διάφορα δένδρα που ήταν κοντά τους και κάθε δύο-τρία χρόνια έπρεπε να καθαρίζονταν γιατί δεν χωρούσε το νερό.

Όταν έβρεχε έμπαιναν από διάφορες τρύπες και τα νερά της βροχής απ' το δρόμο οπότε θάλωνε το νερό. Κάποτε ερχόνταν και σκουπίδια και κανέναν μπάκακας.

Το γκιρίτζι τ' αγνανκόλα ερχόταν από τον παλιό δρόμο της Μπλάνας όπως έρχονται τώρα οι σωλήνες.

Το γκιρίτζι από της Χώρας το νερό ερχόταν από το δρόμο της Κλεισούρας και της Χώρας.

Παλιοί βρυσάδες της Νιάου-στας από το 1900 ήταν ο παππούς μου Χατζηναστάσης και ο Τσούμπανος. Αυτοί δούλεψαν μόνο με κούγκια. Τα εργαλεία που είσαν ήταν το «ταράκι» ένα μικρό κασμάδακι για ένα χέρι που μπορούσε να σκάψει πρόχειρα μικρές τρύπες και να σκάψει γύρω από τους ηλιοσωλήνες. Ο κασμάς ο μεγάλος με πλατύ σκαπτικό και κοφτερό στην άλλη μεριά, ο γαλλικός κασμάς με μύτη για σκληρότερα χώματα και πέτρες και το φκιάρι όπως και τα κούγκια.

Χρησιμοποιούσαν και το νεροζύγι, το αλφάδι δηλαδή, για να δίδουν στα κούγκια μια μικρή κλίση για να τρέχει το νερό και για να μετρούν και τις υψομετρικές διαφορές. Αυτό γινάταν με ένα σπάγγο δέκα μέτρων γερό που τον κρατούσαν δύο άτομα και στη μέση του κρεμούσαν το αλφάδι το οποίο έπρεπε να οριζωνισθεί τελείως. Για το σκοπό

αυτό ένας τρίτος άνθρωπος καθόταν στη μέση και έλεγε στον ένα από τους δυό, τον ίδιο πάντα, να σηκώσει ή να κατεβάσει το σχοινί κοντά σε ένα αριθμημένο σε πόντους πάσαλο ίσιο. Ο άλλος άνθρωπος κρατούσε ένα πάσσαλο κι αυτός που στην κορυφή του ήταν δεμένο το σχοινί. Αυτός που κρατούσε τον αριθμημένο πάσσαλο όταν ο σπάγγος ήταν πάνω από το μηδέν πρόσθετε τους πόντους και όταν ήταν κάτω από το μηδέν αφαιρούσε και έτσι στο τέλος της διαδρομής βρίσκονταν αν υπάρχει κλίση (ακαντί) ή όχι και πόση ήταν η υψομετρική διαφορά σε πόντους.

Για να τρέχει και να μη βουλώνει το νερό, τα γκιρίτζια έπρεπε νάχουν κάποια κλίση, γιατί ήταν ανοικτά και δεν είχαν πίεση σύμφωνα με το νόμο των συγκοινωνούντων δοχείων όπως γίνονται σήμερα τα υδραγωγεία που μπορούν και ανεβάζουν το νερό σε τρία και τέσσερα πατώματα.

Τώρα το νερό φτάνει και σε οχτώ και πάρα πάνω πατώματα με ειδικά πιεστικά μοτοράκια.

Οι βρύσες τότε γινόταν στις αυλές χαμηλές και το νερό ανέβαινε το πολύ ένα μέτρο για να τρέξει στη βρύση και αυτό επειδή ερχόταν από ψηλότερα μέσα στις πήλινες σωλήνες.

Με το νεροζύγι οι βρυσδες ζύγιαζαν κι έβγαζαν νερό σε κτήματα για πότισμα. Χάραζαν το μέρος για να περάσει αγωγή για πότισμα. Έτσι ανοίχτηκαν πολλά αγωγία από το λάκκο της Κωτίχας, τα Τρία Πλατάνια και αλλού όπως στη Σμίξη, τη Γάστρα, το Μισόδενδρο, τα Ισδόργια.

Με το νεροζύγι ανοίχτηκε από τον παππού μου η γαλαρία για το εργοστάσιο Εστία ή Γκούν-

τα. Και το νερό βγήκε χωρίς άλλα εργαλεία ακριβώς στη Σκούταρη πάνω για να κινήσει το εργοστάσιο.

Άλλες βρύσες ξακουστές και με καλό νερό στη Νιάουστα ήταν η βρύση του Μουσταφά στα Βορειοδυτικά και η βρύση του Σπήλιου στα Νοτιοανατολικά που σκεπάστηκε με μπάζα και χάθηκε το νερό της. Αυτές οι βρύσες είχαν δική τους πηγή δίπλα τους.

Μέσα στην πόλη ήταν ή υπάρχουν ακόμη και παίρνουν νερό από το υδραγωγείο η βρύση της Κούλας. Στο Κίοσκι οι βρύσες Σπάρτη, Κανταριτζή, Σιπητάνου και οι βρύσες της Παναγιάς, του Αγιαγιώργη, η βρύση στο Φόρο, στον Αγιασωτήρη, στα Καμένα, στ' Αλώνια, στην Αγία Παρασκευή, στη Μέσα Παπαντή, στο Τζιαμί, της Παναγιουπούλας η εκκλησιά παλιά είχε πηγάδι. Βρύσες παλιές υπήρχαν και υπάρχουν ακόμη σε ορισμένα σπίτια όπως οι βρύσες Κοκκινέων, Γκουνταίων, Τσιτσιών, Πλατουκαίων, Μπιλαίων και άλλων πολλών σπιτιών που έγιναν από το νερό του Αγνανικόλα στα 1907 ως το 1918 κτιστές με πουρόπετρες και παραδοσιακές.

Τώρα οι περισσότερες χάλασαν και στέρεψαν.

Βρύσες στα γύρω μέρη της Ναούσης που υπάρχουν ακόμη, οι περισσότερες είναι στο Σιασιάκι, τα Τρία Πλατάνια, στον Σιαμάγκου, στον έξω Πρόδρομο, πιο πάνω στα Ιταλικά στη γέφυρα, στην Κεντάρνα, στο Σταυρό, στο Ντραζιλίβο, στην εκκλησιά του Ντραζιλόβου, στο Παλκοχώρι, αριστερότερα στην Προυνιά, στον Αγιαταξιάρχη, στη Γιουβάνα, στην έξω Παπανή. Προς το Σέλι η βρύση του έξω Αγιασωτή-

ρη, η Γραμμένη Βρύση που λέγεται έτσι για το καλό νερό το γραμμένο που έχει, πιο πάνω η Βρουμόβρυση, η βρύση στα Νήσια, στα Βριόνια τ' Αλκότηζια, και οι βρύσες του Σελιού.

Στα κάτω μέρη της Ναούσης η Βρύση Τσιώμη στο Γύμνοβο, η

Βρύση μου μαλαματένια πως κρατάς κρυγιά νερό
πως κρατώ και γω ο καημένος της αγάπης τον καημό.
Καναν κιρόν αγγέλιζα τώρα αγγιλίζουν άλλοι
στη βρύση πόπινα νιρό τώρα του πίνουν άλλοι.
Σαν πας Μαλάμου για νιρό κι' εγώ στη βρύση καρτερώ.
Ένα νερό κυρά Βαγγελιό, ένα νερό κρύο νερό...
Από βουνό γκρεμίζεται σε περιβολάκι μπαίνει.
Έσκυφα για να πιώ νιρό κρύγιου νιρό από τη βρύση
καταδικιά με ρίξανε πως φίλησα τη Ντόμνα.
(από το παλιό τραγούδι της Ντόμνας).

Μετά τον Χατζηπάρτη και Τσούμνη βρυσάς ήταν ο Γιώργης ο Ρούσσος στις βρύσες με τα κιούγκια και λίγο αργότερα μαντεμένιες σωλήνες μαύρες με πίσσα πασαλειμμένες μπήκαν το 1928 με εργολάβο ένα Θεσσαλονικιό και Δήμαρχο τον Τζων Περδικόρη. Την εκτέλεση ανέλαβαν ο Δημητράκης και Γιώργος Χρυσόχου Σιδεράδες τότε.

Τώρα το νερό του Αγίου Νικολάου έρχεται σε σωλήνες φαρδιές στη Δεξαμενή και χλωριώνεται.

Το παλιό Γκιρίζι έγινε πριν το 1900 κι έπαιρνε νερό από τη δέση της Μπλάνας κοντά στο Νησάκι του Βαλταδώρου. Αυτό το νερό μπήκε σε μαντεμένιες σωλήνες το 1928 από το γκιρίζι και κάτω, λίγο πάνω από το Κεραμοποιείο το παλιό.

Μετά έγινε η υδρομάστευση με τσιμέντο κοντά στις πηγές. Οι κεντρικές σωλήνες ήταν φαρδιές 5—6 ίντσες και έξι μέτρα μήκος. Έμπαινε η μια σε υπο-

Βρύση στο Φυτώριο, στη Βεργιώτικη και άλλες αρκετές πηγές και ιζήματα που δροσίζουν για πολλά πολλά χρόνια τους κατοίκους μας.

Σχετικά με τη βρύση οι πρόγονοί μας τραγουδούσαν ή έλεγαν σε παροιμίες

δοχή της άλλης και κολούσαν με κυτό μολύβι, που λώνονταν σε ένα καζάνι και χύνονταν με μια κουτάλα στη σύνδεση σε καλούπι πηλού.

Τότε το νερό δεν είχε δεξαμενή και για να φτάσει στο πρώτο πάτωμα πάνω σε ορισμένα σπίτια της αγοράς όπως του Σεφερτζή και άλλων, κλείστηκε σε σωλήνα από το τζαμί.

Πρώτος βρυσάς στο υδραγωγείο αυτό ήταν ο Αρίντηζας.

Το νερό της Χώρας έτρεχε τότε αλλά έδινε νερό σε λίγα σπίτια στο Βόρειο τμήμα της πόλης.

Πολλοί στην πάνω πόλη βούλωναν το νερό του υδραγωγείου για να ποτίσουν τους μπαξέδες τους και στερούσαν το νερό από πολλούς κάτω στην πόλη.

Από τότε καταργήθηκαν οι πηλοσωλήνες, τα κιούγκια δηλαδή και στη θέση τους μπήκαν σιδερένιες σωλήνες με στρόφιγγα (βάνες). Τα κιούγκια έμειναν θαμένα ή χάλασαν.

Η ΝΥΧΤΑ

Όταν νυχτώνει ένα σύννεφο
άσπρα χέρια
με τυλίζουν
Η οπτασία σου χορεύει
μαζί με χιλιάδες άλλες
στην πόρτα του σπιτιού μου.
Κοιτώ στο αντικρινό παράθυρο.
Η Μυρτάνη φόρεσε και πάλι τα γιορτινά της
Σέρνει τα βήματά της στον καθρέφτη.
Στέκει βουβά και
η μορφή της αγγοφέγγει στο φεγγαρόφωτο
ενώ το άσπρο δαντελωτό φουστάνι
στέκει παράκαιρα στο γερασμένο της κορμί.
Μια προσπάθεια να συγκρατήσει τη ζωή
τη ζωή που χάνεται.
Τα φώτα άρχισαν να σβήνουν ένα - ένα.

Τα παντζούρια κλείνουν και
οι πολυκατοικίες έρχονται πάνω μου
ολοένα και πιο πάνω μου.
Πάει καιρός από τότε
Οι νύχτες όμως εξακολουθούν να είναι
το ίδιο κρύες.
Ο χρόνος άλλαξε τη μορφή μου
Εγώ όμως εξακολουθώ να νιώθω τον ίδιο
Φόβο τις νύχτες.
Κοιτώ το αντικρινό παράθυρο
Η Μυρτάνη δεν υπάρχει πιά
Μόνο ο καθρέφτης και το δαντελωτό άσπρο φου-
στάνι

ξεχασμένο σαν κρεμάστρα
και τίποτε άλλο απ' αυτήν.
Τα φώτα άρχισαν να σβήνουν και απόψε
ένα - ένα, ένα - ένα
Οι κουρτίνες τραβιούνται στα παράθυρα
τα παντζούρια κλείνουν και οι πολυκατοικίες
έρχονται πάνω μου
ολοένα και πιο πάνω μου.

ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ

Αγάπες των γιασεμιών μια ζωή στη πρώτη της 'Α- νοιξη	έρωτας γέννηση
Λιγνό ξημέρωμα με αλληλουχία μιας μορφής και της λέξης	έτσι πλάθε- ται η ΖΩΗ
Μια μέρα σβύστηκε, ξεχασμέ- νη απ, όλους και η ετοιμόγεννη Λητώ, α- κόμα προσμένει.	καρτερών- τας
Η ώρα ετούτη ίσως νάναι έ- να ξεκίνημα στην άβυσσο πουλημένο Και ο κύκλος της ζωής η ολοένα μικραίνει.	Και το Αδιέξοδο.

Της Γεωργίας Δήρα

ΕΞΟΜΟΙΩΣΗ

Καθώς τα μονοπάτια αυτά διαβαίνουν
τα από χρόνια απάτητα
σκόνες σηκώνοντας πυκνές
ξεσκεπάζοντας διάφανο ένα παρελθόν
σε χρόνια δύσκολα
Μορφές ανύπαρκτες σαν σε καθρέπτη
γεννημένες
τη ζωή του κατευθύνουν
Κάτω από το μυστήριο σκέπασμα του ύπνου
Αυτή η βαθιά ρωγμή που άνοιξε
στο μυαλό
είναι το παρελθόν
Οι μέρες που έρχονται χρωματισμένες από χέρι
αδέξιο
επιδεινώνουν την κατάσταση
επιταχύνουν την διαδικασία προς την εξομοίω-
ση...

ΠΟΣΟ ΠΑΡΑΞΕΝΑ

Πόσο παράξενα γίνεσαι δικιά μου
σαν αγκαλιάζω το κορμί σου
εκατομμύρια χρόνια τώρα
αυτές οι υδάτινες υπάρξεις μας...
Πόσο παράξενα γίνεσαι δικιά μου.

ΖΩΗ

Σαν ζωντανεύουνε στο νού μου
παλιές
για πάντα χαμένες φωνές
παλιές
για πάντα χαμένες εικόνες
όλο και πιο πολύ πλησιάζω την Αλήθεια σου.

(κομμάτια από την ανέκδοτη συλλογή
(Ποιητικό Σύνδρομο) Βασ. Αλεξίου)

«ΝΙΑΟΥΣΤΑ»: Μια πόλη από ευεργέτες

Για τις δωρεές του Γρηγορίου Τρόμπακα και γενικότερα για την προσφορά του προς την Νάουσα θα μιλήσουμε άλλη φορά σε ειδικό άρθρο. Σήμερα θα περιορισθούμε στο αναφερόμενο Δάσος δωρεά κι' αυτή του Γρηγ. Τρόμπακα.

Ο Γρ. Τρόμπακας όταν ήρθε από την Αμερική που ήταν μετανάστης αγόρασε στις 22 Δεκεμβρίου 1958 τα 4/5 του Δάσους Κανέλη και το χάρισε στον Δήμο της Νάουσας. Το υπόλοιπο 1/5 έχει το Δημόσιο. Αρχικά το δάσος αυτό ήταν εκτάσεως 90.000 στρεμ. Μετά όμως από απολλοτριώσεις που έγιναν το 1927 για τους πρόσφυγες, και το 1956 για τους ακτήμονες κτηνοτρόφους, έμεινε στην κατοχή της ιδιοκτητρίας έκταση 46.000 στρεμ. το οποίο και αγοράστηκε από τον ευεργέτη αντί 3.607.000 δρχ. Το συμβόλαιο από μέρος του Δήμου υπόγραψε ο Δήμαρχος κ. Αλεξ. Χωνός και από μέρος της πωλητρίας Λέσλι Κίνγκστον ο πληρεξούσιος της Χρυσ. Αντ. Χρηστίδης, στον οποίο και η πωλήτρια δώρησε περί τα 350 στρ. Συμβολαιογράφος ήταν ο Νικολ. Πεχλιβάνος και μάρτυρες οι Γρηγ. Κολτσάκης και Δημ. Χ' Δημητρίου.

Το δάσος που ξεκινά από το Σέλι και φθάνει ως τα όρια του Νομού Πέλλης, στάθηκε σημαντική πηγή πλούτου τόσο για το Δήμο όσο και για πολλούς δημότες οι οποίοι κατά την περίοδο της ανεργίας 1958—1964 ζούσαν τις οικογένειές τους ξυλεύοντάς το, νόμιμα ή και λαθραία. Ο Γρ. Τρόμπακας στη συνέχεια έκτισε και ένα σπιτάκι στην περιοχή του Σταυρού κοντά στην πηγή.

Ο Δήμος μας τιμώντας τον ευεργέτη έδωσε στο αναφερόμενο

30. Το δάσος Τρόμπακα

Το σπιτάκι του Τρόμπακα στο Σταυρό

δάσος το όνομά του. Σήμερα ο Δήμος εκμεταλλεύεται το δάσος συστηματικά και σωστά, αξιοποι-

Του Τάκη Μπαΐτσου

ώντας την ξυλεία του. Επίσης πρέπει να αναφερθεί ότι στο δάσος αναπτύχθηκε και αναπτύσσε-

ται ο ορεινός τουρισμός, Τρία — Πέντε Πηγάδια κτλ.

Σήμερα πολλοί Ναουσαίοι συνεχίζοντας τα ξεφαντώματα των παλιών καιοίκων, βρίσκουν σ' αυτό κατάλληλους χώρους για γλέντια και κατασκηνώσεις καθώς επίσης και άφθονο κυνήγι, ιδίως αγριογούρουνο.

31. Το Δημοτικό Στάδιο

Βρίσκεται στη Ν Α πλευρά της Νάουσας και είναι δωρεά του συμπολίτη μας Ανώννη Κωνσταντίνου. Το έργο ξεκίνησε το 1932 και τέλειωσε το 1938. Στην αποπεράτωση του έργου συνέβαλε

αποφασιστικά και ο Δήμος, γιατί η δωρεά δεν ήταν δυνατόν να καλύψει την δαπάνη του έργου. Τα χωράφια που βρισκόταν εκεί αγοράστηκαν 15 με 20 δραχμές το μέτρο, υψηλή τιμή για την τό-

Το Δημοτικό Γυμναστήριο

Αντώνης Κωνσταντινίδης (1855-1927)

τε εποχή.

Την ίδια χρονική περίοδο αγοράστηκαν και τα οικοπέδα του σημερινού κλειστού γυμναστηρίου. Ο τότε Δήμαρχος Φιλώτας Κόκκινος έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την αποπεράτωση του έργου. Πρέπει να ληφθεί ότι το έργο αυτό αποτελεί κόσμημα για την πόλη και θεωρείται ακόμα και σήμερα από τα καλύτερα της χώρας. Έτσι ικανοποιήθηκε και η επιθυμία του ευεργέτη Αντώνη Κωνσταντινίδη.

Ο Αντώνης Κωνσταντινίδης, ήταν γιός του Κων(νου) Κολτσάκη που γεννήθηκε σ' ένα σοκά-

κι στα Μπατάνια το 1855. Από μικρός έμεινε ορφανός και εργάζεται εκκληρά για να ζήσει και να σπουδάσει. Τελειώνει το Γυμνάσιο Εδέσσης και με την βοήθεια του αδελφού του Γιώργου, που ήταν συγγραφέας, φοιτά στο Πολυτεχνείο, όπου διακρίνεται και αριστεύει. Αργότερα διορίζεται νομομηχανικός και υπηρετεί στην Άρτα Εύβοια και Πρέβεζα. Πάντοτε σκεπτότανε την Τουρκοκρατούμενη Νάουσα, που δυστυχώς δεν μπορούσε να επιστρέψει γιατί τον είχαν επικηρύξει οι Τούρκοι. Στη Νάουσα έρχεται μετά την απελευθέρωση από τον Τουρ-

κικό ζυγό (1914) και παραμένει λίγο χρονικό διάστημα. Λόγω των ασχολιών του ξαναφεύγει, παρά την μεγάλη αγάπη του που έτρεφε για την ιδιαίτερη πατρίδα του, στην οποία πεθαίνοντας το 1927 αφήνει όλη την περιουσία του για την δημιουργία ενός σταδίου όπου θάχει την δυνατότητα να αθλείται όλη η Νεολαία της Νάουσας.

Ο Δήμος μας τιμώντας την μνήμη του έδωσε στην κεντρική οδό που πάει στο γήπεδο το όνομά του «ΟΔΟΣ ΑΝΤ. ΚΩΝΙΔΗ» και από τις 27 Σεπτεμβρίου 1953 καθιερώνει αθλητικούς αγώνες τα λεγόμενα «Κωνσταντινίδια» τιμή της αθλούμενης νεολαίας στη μνήμη του ευεργέτη.

Σημ. Νιάουσσας: Για λόγους ασφαλείας στη Τουρκοκρατούμενη τότε Νάουσα, ο γιός του Κων. Κολτσάκη χρησιμοποίησε το επώνυμο Κωνσταντινίδης.

Μήπως χάσαμε το νόημα του έρωτα;

Β'

Άλλο είναι χαρά κι άλλο απόλαυση

Άλλο είναι απόλαυση κι άλλο είναι χαρά. Απόλαυση με την τρέχουσα σημασία είναι η ικανοποίηση μιας επιθυμίας. Μια τέτοια απόλαυση μπορεί να είναι η συμβατική σεξουαλική ευχαρίστηση από την ανακούφιση των βιολογικών αδένων των δυο φύλων ή το να τρώγει κανένας «μέχρι σκαριού» ή η ευφορία που φέρνει το πιστό ή τα ναρκωτικά ή η ικανοποίηση κάποιου πάθους κλπ. Δηλαδή η ικανοποίηση μιας επιθυμίας που δεν απαιτεί δραστηριότητα με την έννοια της ζωντανής, όπως απαιτεί η χαρά.

Σε όποια έκφραση κι αν φτιάσει, σε όποια αποκορύφωση κι αν καταλήξει η ικανοποίηση της απόλαυσης με κανένα λόγο δεν οδηγεί στη χαρά. Γι' αυτό ακριβώς, η απουσία της χαράς από την απόλαυση δημιουργεί την επιτακτική ανάγκη στον απολαυστή να αναζητεί άλλο και πιά κανούργια ερεθίσματα, άλλο και πιά πολλές απολαύσεις. Η χαρά δεν είναι «η κορύφωση μιας εμπειρίας» που αναπτύσσεται και τελειώνει ξαφνικά, παρά είναι μια συναισθηματική κατάσταση που συνοδεύει την παραγωγική έκφραση των ουσιαστικών ανθρώπινων χαρακτηριστικών. Η χαρά δεν είναι μια στιγμιαία εκστατική φωτιά, παρά είναι μια λάμψη που συνοδεύει την ύπαρξη. Η απόλαυση ύστερα από τη δόξη κορύφωσή της οδηγεί στη λύπη γιατί η συγκίνηση μπορεί να έχει διωθεί, αλλά το εσωτερικό έμεινε κενό, οι εσωτερικές δυνάμεις δεν αναπτύχθηκαν, επειδή απουσιάζει η αγάπη, τίποτε δεν άλλαξε μέσα στον άνθρωπο, γι' αυτό και ύ-

στερα από την απόλαυση ακολουθεί μία κάπως κατάθλιψη. Η παροιμία «POST COITUM ANIMAL TRISTE EST» δηλαδή «μετά τη συνουσία το ζώο είναι λυπημένο» εκφράζει το ίδιο φαινόμενο στον άνθρωπο αναφορικά με το σεξ χωρίς αγάπη, που είναι θέβδα, μια

Του
Ιωάννη Ν. Ξηροτύρη
ομοτίμου καθηγητού
Κοινωνιολογίας Α.Β.Σ.Θ.

«κορύφωση εμπειρίας» — πράγμα συγκινητικό και ευχάριστο — αλλά που αναπόφευκτα ακολουθείται, όταν τελειώνει, από απογοήτευση. Η χαρά στο σεξ υπάρχει μόνον, όταν συνυπάρχει η συναισθηματική μαζί με τη σεξιακή εξοικείωση. (Την παράγραφο τη δανείστηκα από τον Έρικ. Φρόμ (Να έχεις ή να είσαι; 1978 σ. 151 κλπ.).

Σήμερα μέσα στις βιομηχανικές κοινωνίες μας, κοινωνίες της ευμάρειας, κατανάλωσης και της απληστίας, πρέπει να ξέρομε πως το να ζει κανένας, σημαίνει να ικανοποιεί τυφλά τις ορέξεις του: υπερβολικό φαγητό, αχαλάνωτες σεξουαλικές επιθυμίες και πολλές άλλες ορέξεις και διαστροφές και λοιπές άλλες χαμηλές επιθυμίες. Η σεξουαλική λειτουργία πρέπει να εξασκείται κατά φυσιολογικό τρόπο όχι απλώς να αυτοϊκανοποιείται, παρά να συμβάλλει συνενωμένη με τις άλλες οργανικές ή συναισθηματικές λειτουργίες στην ικανοποίηση των αναγκών του ανθρώπου. Ο έρωτας, δηλαδή η αγάπη, ξεπερνά την επιθυμία, είπαν και είναι σωστό, όσο και η πυρκαϊά ξεπερνά τη φλόγα του σπέρτου. Κάτι που το σύγχρονο

πνεύμα της λεγόμενης «απελευθέρωσης» δεν μπορεί καν να το συλλάβει: κάτω από την έντονη τάση απλώς για απόλαυση, αυτή που απαιδολύνει κάθε ευγενικό και υψηλό αίτημα. Ο έρωτας καταφέρνει, ώστε ένα όν να αφοσιώνεται για πάντα σε ένα άλλο. Σφυρηλατεί με τρόπο ακατάλυτο το ζευγάρι του αρσενικού με το θηλυκό συμπληρώνει την ένωση σωματίων με την ένωση ψυχών.

Βιώματα και αξίες που προσδιορίζουν την έννοια του έρωτα παραμερίστηκαν

Ο έρωτας είναι ένα από τα συγκινησιακά συμπλέγματα του ανθρώπου. Με άλλα λόγια στην έννοια έρωτας μπορούμε να συμπεριλάβουμε όλες τις συγκινησιακές έλξεις μεταξύ δυο ατόμων αντιθέτου φύλου από την συμπάθεια ως τη βαθύτερη αφοσίωση με ή με χωρίς φανερή σεξουαλική επιθυμία. Πάντως ο έρωτας σαν συγκίνηση υπόκειται πολύ στην υποκειμενικότητά μας. Σήμερα η έννοια του έρωτα με το παραπάνω νόημα είπαμε, πως θεωρείται κάτι το ξεπερασμένο και χωρίς αξία. Βιώματα ή αξίες που προσδιόριζαν αυτήν την έννοια παραμερίστηκαν ή έχουν εξαλλαχθεί σε στοιχεία της σεξουαλικής έλξης, δηλαδή του «σεξ - απήλ». Το ημερινό πνεύμα του βιομηχανικού πολιτισμού άλλαξε τις σχέσεις των δυο φύλων, αλλά αλλάζει και τις αξίες. Το νόημα που άρχισε να δίνεται στο «σεξ - απήλ» είναι δείγμα της αλλαγής. Το «σεξ - απήλ», γεννά την επιθυμία. Η γυναίκα με «σεξ - απήλ», θέλει να προκαλέσει την επιθυμία κι ακόμη μερικές φορές χωρίς να συνειδητοποιεί αυτή

την τάση της. Η επιθυμία να προκαλεί δείχνει μια δίψα για ικανοποίηση, που ποτέ δε σβήνει. Μάλλον αναζητά την απόλαυση νέων κατακτήσεων σεξουαλικής ικανοποίησης, παρά την ικανοποίηση μιας σταθερής μονογαμικής συντροφιάς. Η ομορφιά πιά ως αξία παραμερίζεται και μεταλλάσσεται σε βασικό στοιχείο του «σεξ - απήλ» της σεξουαλικής έλξης, όπως και η ενδυμασία, οι κινήσεις του σώματος, η κομψότητα, η γαλαντομία κλπ. όλα στην υπηρεσία της σεξουαλικής έλξης και απόλαυσης χωρίς πιά ψυχικότητα. Έτσι όπως αναφέραμε «η απελευθερωμένη» σημερινή γυναίκα δεν έχει ανάγκη από ψυχικότητα, παρά πρέπει να είναι «σέξυ» ή να έχει «σεξ» με το νόημα πάντως του τελευταίου μοντέλου του αυτοκινήτου ή του τελευταίου μοντέλου συσκευής τηλεόρασης κλπ. να το χρησιμοποιεί όπως αυτά.

Η αγάπη σήμερα, δηλαδή ο Έρωτας περνά μεγάλη κρίση. Γι' αυτό και ο σημερινός άνθρωπος της καταναλωτικής κοινωνίας γλιστρά προς τη σεξουαλικότητα με το νόημα, που, όπως αυτή την αντικρύζουμε σήμερα πιστοποιεί την ανικανότητά μας για αγάπη ή κάτι το χειρότερο, μας λέγει: ο Φρόνι, προσία της αγάπης. Στις διοργανωμένες κοινωνίες μας έχει γίνει πιά ικανό να ζούμε χωρίς συναισθηματικά. Ωστόσο δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία, πως κάθε σκέψη καθώς και κάθε δημιουργικότητα συνδέεται: αδιάσπαστα με το συναισθηματικό. Πάντως η αγάπη είναι πραγματοποιήσιμη μόνον, αν δυο άτομα επικοινωνούν το ένα μετά το άλλο από το Κέντρο της ύπαρξής τους. Μόνο σ' αυτό το σημείο βρίσκεται και το θεμέλιο της αγάπης. Σήμερα όμως χαρακτηριστικό σημάδι του σύγχρονου ανθρώπου είναι: η μεγάλ-

λη του τάση προς την αισθησιακή απόλαυση. Παντού αναζητά την απόλαυση αυτή που διαφέρει ουσιαστικά από τη χαρά. Τρέχει πίσω της λαχναρισμένος για να ικανοποιήσει τις αισθήσεις του, τον αισθησιασμό του, χρησιμοποιώντας όλα τα εξωτερικά μέσα, έτσι ώστε να φτωχαίνει ή να κάνει ανούσιο αυτό που λέμε αγάπη. Η κοινωνία της «αφθονίας» και της ευημερίας έφερε στο προσκήνιο πιά κατά έντονο τρόπο τη φιληδονία. Έτσι ο άνθρωπος των ημερών μας και πιά πολύ ο νέος παραδίνεται σ' αυτήν, μπορεί να πει κανένας σύψυχα, ώστε να δημιουργείται και να αιωρείται μια έντονη ατμόσφαιρα υπερχαυτημένου ερωτισμού, που πνίγει αυτό το πολυσύνθετο φαινόμενο που λέμε αγάπη, που κατακλύζει το σώμα, το νού και την ψυχή.

Σήμερα ο νέος και η νέα δεν ερωτεύονται παρά «κάνουν Έρωτα».

Σήμερα ο νέος δεν ερωτεύεται, παρά απλώς κάνει έρωτα που σημαίνει συνουσία και οργασμό και τίποτε άλλο. Παραγνωρίζεται ουσιαστικά η ανάγκη της αγάπης που συνοδεύει τον άντρα και τη γυναίκα σ' όλη τη ζωή τους. Ερωτική ζωή χωρίς την αγάπη, χωρίς συναισθήματα, χωρίς την τρυφερότητα, χωρίς την αμοιβαία των ψυχών επικοινωνία, δεν ενώνει ποτέ δυο άτομα διαφόρου φύλου. Ωστόσο η σύγχρονη αντίληψη για το σεξ και τον Έρωτα, με το νόημα που αναφέρα παραπάνω μπορεί να οδηγήσει σε αλλοτρίωση τα δυο φύλα, δηλαδή να φτάσουν ως την ταπείνωση του εαυτού τους. Σήμερα η όλη περίγυρα ατμόσφαιρά μας διδάσκει την καπέλα και τη νέα κυρία κατά τον πιο παραστατικό τρόπο με τα πιο ζωντανά μέσα όπως

π.χ. την τηλεόραση, τα πορνό - έντυπα, τον κινηματογράφο, τη μόδα πως να είναι: σεξουαλικά προκλητικές, πως να είναι: «εύκολες» και πως «να απολαμβάνουν» το σεξ. Η ευκολία με την οποία σήμερα απολαμβάνουμε εξ αιτίας της ευημερίας κατά άνετο πια τρόπο τόσα πολλά πράγματα ωθεί στην εύκολη ανοχή της πρόσκαιρης ηδονής κι όχι στον Έρωτα, δηλαδή στην Ερωτική σχέση που απαιτεί δόσιμο και αφοσίωση, προσπάθεια κι ακόμη και πόνο, αυτοπεριοχή και αυτοσυγκράτηση, αυτοσεβασμό και κάποια υπεργήγνια. Η περιρρέουσα την κοινωνία μας ατμόσφαιρα καλλιεργεί συνεδηγία κι ασύνετα από πολύ ενωρίς στο κορίτσι τον αισθησιασμό και μόνον, την τάση προς «το παραδίδεσθαι». Η γύρω μας ατμόσφαιρα του έντονου ερωτισμού πνίγει από πολύ ενωρίς το ανάδευμα στο νέο κορίτσι του ερωτικού συναισθήματος που είναι το ριζότερο ψυχικό απείτητο και λιγότερο αισθησιακό. Έτσι αφανίζεται το ψυχικό και έρχεται το προσκήνιο το αισθησιακό. Μια κατάσταση που εμποδίζει το νέο κορίτσι σε όλη του πια τη ζωή να αντικρύσει το φως της εσωτερικότητας, της ψυχικότητας στη συνάντησή με το άλλο φύλο. Στην εποχή της εφηδικής ηλικίας του κοριτσιού ξυπνούν όλες οι συναισθηματικές καταστάσεις του, αυτές που τις καταπνίγουμε σήμερα στις πηγές τους με το χοντροκομμένο αισθησιασμό μας. Το δεκαετήχρονο πια γεύεται το σεξ «κάνει έρωτα» και μάλιστα σε μορφή πολυμεξίας, γιατί αλλιώς κινδυνεύει να θεωρηθεί ασυγχρόνιστο και οπισθοδρομικό. Καμαρώνει πια την προσοδοτικότητά του, την «απελευθερώσή» του λογιάζεται: σαν εξελιγμένη και πρωτοποριακή κλπ. Αυτός ο πρώ-

ήιος ερωτισμός καταπνίγει τα πάντα και εγκυμονεί μεγάλους κινδύνους. Έτσι δεν κάνουμε τίποτε άλλο, παρά να ανατρέφουμε ανικανοποίητους ανθρώπους που δεν θα μπορούν να επωμίζονται με επιτυχία την ευθύνη της ζωής. Φοβούμαι πως με την ατιμόσφαιρα στο σεξουαλικό πεδίο που περιρρέει την κοινωνία μας, ίσως να μη μπορέσουν να ζήσουν το βαθύ της ψυχής μυστήριου που φτάνει ως την αιχμή, αυτό που εννοούμε ως αγάπη και Έρωτα.

Εκείνο που παρατηρεί κανένας σήμερα είναι: πως το νέο κορίτσι από τις αρχές της εφηβικής ηλικίας του, κάτω από το κλίμα της απολαύσεως και της τάχατε «απελευθέρωσης» της γυναίκας, μέσα στην έντονη ατιμόσφαιρα της φιληδονίας που αναπνέει, χάνει την αξιοσημείωση ή αποκρούσει την τάση των άλλων να διεκδύσουν μέσα στη σφαίρα του εγώ του. Αφανίζεται από πολύ ενωρίς μια αόρατη άμυνα γύρω από το εγώ του να μη δίνεται, να μη πετά τον εαυτό του... να μη σκορπά τις θαυμάσιες αξίες της γυναικείας φύσεως, που έχουν ανάγκη να μεγαλώσουν και να ωριμάσουν στην ησυχία τους μέσα στο βάθος της ψυχής του, για να καρποφορήσουν κατά τον πιο όμορφο τρόπο, όταν έρθει ο καιρός.

Σήμερα αφανίζεται πιά η αιδώς, ένας δισταγμός που προφύλαγε την κοπέλα της εφηβικής ηλικίας από την αδιάκριτη διεκδύση μέσα στην ατομική σφαίρα του εγώ της. Μέσα στο έντονο κλίμα του ερωτισμού, που ανέχεται ή καλλιεργεί η κοινωνία μας, χωρίς φρένο, αφανίζεται: μέσα με την μέρα αυτή η φυσική αυτοάμυνα του κοριτσιού και προχωρεί πιά αυτό απ' αυτήν την τρυφερή ακόμη ηλικία και παραδίδεται προς το χειρότερο αισθησια-

σμό με ολεθριότητα επίπτωση στον ψυχισμό του. Έτσι δημιουργείται: σιγά - σιγά ο ανικανοποίητος κινησιολογικός και ψυχικός κενός τύπος της γυναίκας. Τύπος που δεν θα μπορεί να επωμισθεί αύριο τις ευθύνες της ζωής.

Ανωριμότητα και «Ελευθέρος Έρωτας».

Τα κορίτσια της ηλικίας μεταξύ δώδεκα και δεκαπέντε χρόνων στις Αγγλοσαξωνικές χώρες τα αποκαλούν «μπάκ - φίσχ». Η ονομασία αυτή έχει την αρχή της στους Άγγλους φαράδες, οι οποίοι, όταν πιάσαν μ' κρέμα φάρια, φάρια που δεν ήταν ακόμα γεμάτα, τάριχαν πίσω, πάλι στη θάλασσα. Το «μπάκ» ημιάγει: πίσω και το «φίσχ» σημαίνει: φάρι, ώστε μπάκ - φίσχ θα πεί φάρι πολύ νέο που δεν είναι ώριμο να το πιάσει κανένας. Σήμερα στην Αγγλία τα κορίτσια αυτής της ηλικίας τα ονομάζουν «FLAPPER» που σημαίνει: κάτι το χαλαρό ακέμη, κάτι που αιωρείται και κινείται, σαν το εκκρεμές, κάτι που λικνίζεται και ταλαντεύεται, κάτι που δεν ξέρει που ανήκει, στις μεγάλες ή στις μικρές και την κατάσταση αυτή μας την περιγράφει στην έκθεσή της μιά μαθήτριά: «Η καρδιά μου», γράφει, «κάτω από τη μαθητική ποδιά, χτυπά ακατάστατα, άτακτα, δίαια. Το δλέμμα μου γυρνά μιά πίσω μιά εμπρός, χωρίς να ξέρω που να σταθώ, χωρίς να στέκομαι: πουθενά, όλο και αιωρούμαι, όλο και θρίσκω στο εμπρός και στο πίσω, όλο και ταλαντεύομαι». Νά, σ' αυτή την κατάσταση σύγχυσης βρίσκονται τα κορίτσια των 13—15 χρόνων. Σε μιά κατάσταση έκδηλης ανωριμότητας. Το πνεύμα της εποχής μας, το πνεύμα του «ελευθέρου έρωτα», με το νόημα της «σεξουαλικής απελευθέρωσης» και της προοδευτικότητας, της «συγχρονισμένης» και της «εξελιγμένης» τα ωθεί στην πρόωγη ηδονή με το νόημα μάλιστα της πολυμειξίας, χωρίς να μπορούν οι θιασώτισσες της θεωρίας αυτού του είδους της «απελευθερωμένης» να μαντέψουν ή να αισθανθούν τη βαθιά τραγικότητα που χάνει ανάμεσα στις επαγγελίες αυτής της ελευθερίας και στη γυναικεία φύση και ψυχή. Η ευτυχία όμως της γυναίκας καθώς και του περιβάλλοντός της, εξαρτάται κατά κύριο λόγο από την εσωτερική αρμονία, από την εσωτερική συμφωνία, από την αταραξία, την ηρεμία και τη σταθερότητα των συναισθημάτων της. Όλα όμως αυτά, όταν το πολύ νέο κορίτσι των δεκατριών και δεκαπέντε χρόνων ωθείται προς τον αισθησιασμό και μάλιστα με το νόημα που αναφέραμε παραπάνω δεν κάνουν την εμφάνισή τους καθόλου στην μετέπειτα ζωή της γυναίκας. Ο σεξουαλισμός έχει καταντήσει μιά μηχανική υπόθεση χωρίς έρωτα, χωρίς αγάπη. Η διατυμπανιζόμενη «σεξουαλική απελευθέρωση» της γυναίκας αγνοεί πως η σεξουαλική ζωή είναι μια μόνιμη έκφραση της αγάπης και της στοργής που αισθάνεται ο ένας για τον άλλον.

«Η σεξουαλική απελευθέρωση» ως σύμβολο τάχατες πρωτοποριακής και εξελιγμένης

Το σύνθημα «σεξουαλική απελευθέρωση» παρασύρει τόσο πολύ την ανήλικη νεολαία ώστε κατά τυφλό πιά τρόπο να την οδηγεί προς τα άκρα με κίνδυνο να κλονίζεται βαθιά η ψυχική ισορροπία. Η λεγόμενη «σεξουαλική απελευθέρωση» βασανίζει πολλά κορίτσια της εφηβικής ηλικίας. «Δεν μπορώ πιά να παρουσιάζομαι στις άλλες συμμα-

θήτριάς μου» τόνισε εκνευρισμένα στη μάνα της μία δεκαεξάχρονη ιαθήτρια, «χωρίς ολοκληρωμένη σεξουαλική εμπειρία. Με κοροϊδεύουν όλες αυτές πως είμαι ακόμη παρθένα. Θα έρω κάποιον κι' εγώ οποιονδήποτε να με ξεπαρθενέψει για να μπορώ να σταθώ μπροστά τους». Το να φαντάζεται μια κοπέλα δεκαπέντε και δεκαέξι χρόνων πως είναι γελοίο να μην έχει ολοκληρωμένη σεξουαλική σχέση, δηλαδή να θρασυλεύεται που είναι ακόμη παρθένα και την περιγελούν οι συνομήλικές της πως δεν είναι μόνον τέρνα, εξελιγμένη και απελευθερωμένη και να θέλει ή να αναγκάζεται να πραγματοποιήσει οπωσδήποτε μια πράξη που δε βρίσκει πλήρη την έκφρασή της, παρά μόνον στον αληθινό έρωτα και στην ωριμότητά της αυτό είναι επικίνδυνο. Η πρόωρη σεξουαλική εμπειρία μπορεί να επηρεάσει — και μάλιστα με το παραπάνω νόημα, που γίνεται — ολόκληρη τη ζωή του κοριτσιού, σωματικά και ψυχικά. Είναι εκπληκτικό πόσο έχουν επηρεασθεί τα πολύ νέα κορίτσια της εφηβικής ηλικίας από το σύνθημα της «σεξουαλικής απελευθέρωσης» σαν σύμβολο πιά, της εξελιγμένης, της πρωτοποριακής, της ελευθερωμένης, της προοδευτικής κλπ.

Σε ένα Λύκειο, μου έλεγε μια μαθήτρια στην τάξη της κάνα μισή στατιστική, το πόσες είναι ακόμη καθυστερημένες, δηλαδή πόσες είναι ακόμη παρθένες. Και έρεθισε

σ' αυτή την κατάσταση μόνο ένα ασήμαντο ποσοστό. Τι στατιστική και την έρευνα την έκαναν οι ίδιες οι μαθήτριες της πρώτης του Λυκείου. Μια κοπέλα που διακριτικά τη ρώτησα για το θέμα μας μου είπε «πως στα δεκαέξι χρόνια μου απόκτησα την πρώτη σεξουαλική εμπειρία, η οποία μου ήταν ένας θλιβερός ψυχικός τραυματισμός, και δεν ξέρω ως πότε θα με ακολουθεί». Και πρόσθεσε: «φοβόμουν μήπως φανώ κμαθής, ατυγχρόνιστη, της εποχής της γκιγκιάς μου. Είναι κολλές αυτές που δοκίμασαν τα ίδια αισθήματα κάποιας απογοήτευσης όπως κι εγώ. Φιάνε όμως που κατόρθωσα να νομιζόμαστε από τα αγόρια ως εξελιγμένες και «ελευθερωμένες». Αυτό ίσως να τα συμφέρει. Πάντως όπως μου λένε κι άλλες φίλες μου και συμμαθήτριάς μου, όταν συζητούμε τέτοιου είδους προβλήματα εκείνο που δε βρίσκουν στις σχέσεις τους με τ' αγόρια είναι η τρυφερότητα, παρά αυτά, ροτεύουν τον οργανισμό τους και τίποτε άλλο». «Εκείνο που με πληγώνει πολύ», μου είπε μια δεκαεφτάχρονη μαθήτρια, «είναι που οι παρτενάιρ μου στο σεξ με βλέπουν μόνον σαν κορμί και τίποτε άλλο».

Κίνδυνοι της πρόωρης σεξουαλικής εμπειρίας

Οι κίνδυνοι της πρόωρης σεξουαλικής εμπειρίας είναι φυσικά πολλοί. Εκείνων που αναφέρουν μερικά είναι ο κίνδυνος της εγκυμοσύνης

και της άμβλωσης. «Έγτερα από την άμβλωση αισθάνθηκα», μου είπε μια δεκαεφτάχρονη, «ένα θλιβερό κενό και μια μοναξιά, θλιβερότατη. Μήνες έκανα να συνέλθω». Δεν είναι φυσικά δύσκολο να καταλάβουμε τί σημαίνει από κάθε άποψη άμβλωση για ένα άνθρωπο ακόμη κορίτσι. Μπορεί να προκαληθούν βαριές ψυχικές διαταραχές, έξω από την από τον κίνδυνο της επέμβασης, διαταραχές που να καταστρέψουν την εσωτερική ηρεμία και ηρεμία της κοπέλας. Μια άλλη νέα κοπέλα δεκαοχτάχρονη μου είπε πάλι, στη διηγητολογική μου έρευνα, «πως εκείνο που παρατήρησα ύστερα από το παραμέρισμα του ταμπού του υμένα, είναι πως έγινα πολύ αισθησιακή και καθόλου εκλεκτική. Νομίζω πως κι αυτό είναι κάτι που ίσως αυτοί κι αυτές που μιλούν, προπαγανδίζουν και μας ωθούν στην «σεξουαλική απελευθέρωση» να το αγνοούν». Μια άλλη πάλι της εφηβικής ηλικίας κοπέλα στη συζήτησή μας επάνω στο πρόβλημα της «σεξουαλικής απελευθέρωσης» και τον τρόπο που την ανέχεται η κοινωνία μου είπε τούτο: «στην εποχή σας η κοινωνία σας δεν ανεχόταν με κανένα λόγο — όπως μου λέει η μητέρα μου — τις σεξουαλικές σχέσεις προ του γάμου. Σήμερα όμως η κοινωνία μας ανέχεται το δεύτερο και θεωρεί ξεπερασμένο το πρώτο. Εσείς τί λέτε γι' αυτό».

Συνεχίζεται

Η Ελληνίδα γυναίκα στο πέρασμά της

από την Ιστορία

Ξεκινώντας από τη μυθολογία βλέπουμε τον Δία που πήρε από το φλεγόμενο σώμα της Σεμέλης το εξαμηνήτικο έμβρυο του Διονύσου, το έραψε στα νεφρά του κρατώντας το, εκεί, μέχρι να συμπληρωθούν οι εννέα μήνες και γέννησε μετά, τον νέο Θεό. Επίσης η γέννηση της Θεάς Αθηνάς από το κεφάλι του Δία, αποδεικνύουν ότι ο άνδρας μισούσε την γυναίκα - μητέρα, την μητρική ευτυχία και γαλήνη. Η ασφάλεια και η αγάπη των παιδιών προς την μητέρα ήταν πράγματα πολύ ανώτερα για το αρσενικό. Ο άνδρας - αφέντης δεν μπορούσε να κερδίσει την εμπιστοσύνη των παιδιών και ούτε λόγος να γίνεται για αγάπη. Η γυναίκα ήταν αναμφισβήτητα ανώτερή του με μία μοναδική δύναμη πάνω στην ανθρωπότητα.

Με την εξέλιξη του ανθρώπου από τα πθηκοεδή η γυναίκα εμφανίζεται λιγότερο όμορφη από το αρσενικό, μικρότερη και αδύναμη σωματικά. Υπήρξε το προνόμιο της εκλογής του αρσενικού, ελεύθερα, σαν σύντροφος, κι' εκείνος, δεν μπορούσε ν' ρηγηθεί. Αν μέσα στο πρώτο χρόνο ζευγαρώματος δεν γεννιόταν παιδί ο σύντροφος διωχνόταν. Αυτό υπήρξε το πρωτοκοινωνικό στάδιο της πρωτόγονης ανθρώπινης ζωής που εξελίσσεται και δίδει την θέση της στο επόμενο στάδιο της μητριαρχικής οικογένειας.

Η γυναίκα στην αρχαία Ελλάδα ονομαζόταν επίκληρος δηλαδή μία κληρονόμος που δεν είχε δικαίωμα κατοχής της κληρονομιάς της. Η κληρονομιά μεταβιβάζονται στα αδέρφια της ή στα παιδιά της. Η γυναίκα περιοριζέ-

ται στο ιδιωτικό χώρο του σπιτιού με ακτίνα δράσης από την κρεβατοκάμαρα μέχρι το σαλόνι και μέχρι το περιβόλι. Ο γάμος μεταξὺ άνδρα - γυναίκας έχει μονογαμική μορφή. Έτσι ο πλούτος συγκεντρώνεται στα χέρια ενός άντρα που αναλαμβάνει την

Της Δέσποινας Αθανασούλη Τεχ. Γεωπονίας

οικονομική πλευρά της οικογένειας και την πολιτική στην κοινωνία. Η γυναίκα παραμερισμένη από την συμμετοχή στην κοινωνική παραγωγή έγινε η πρώτη υπηρέτρια. Ο άντρας γίνεται ο βιολογικός ο τροφοδότης της οικογένειας κι' αυτό του δίνει μια κυριαρχική θέση. Έτσι μέσα στην οικογένεια ο άντρας είναι ο αστός και η γυναίκα το προλεταριάτο. Η ανατροφή της μητριαρχίας υπήρξε η κοσμοσπορική ήτα του γυναικείου φύλου.

Στην ρωμαϊκή εποχή ο όρος οικογένεια φαμίλια (FAMILIA) σημαίνει το σύνολο των δούλων που ανήκουν σ' ένα άνθρωπο — αρχηγό— που είχε κάτω από την εξουσία του γυναίκες, παιδιά και ένα αριθμό δούλων με δικαιώματα ζωής και θανάτου για όλους.

Στην εποχή Ομήρου οι αχαιωτισμένες νέες γυναίκες προοριζόταν για την σαρκική απόλαυση των νικητών. Την Ελληνίδα

γυναίκα της ηρωικής εποχής την εκτιμούν περισσότερο σαν μητέρα των νομίμων παιδιών της, σαν οικονόμο και προϊσταμένη στις δούλες. Οι νεαρές όμορφες σκλάβες ανήκουν ψυχή και σώμα στον άνδρα - αφέντη. Η μονογαμία ισχύει μόνο για την γυναίκα και όχι για τον άντρα. Ο γυναικωνίτης ήταν ένα ξεχωριστό δωμάριο στο πάνω πάτωμα ή στο πίσω μέρος του σπιτιού και εκεί παγαίνουν οι γυναίκες όταν έρχονταν άντρες επισκέπτες. Οι γυναίκες δεν βγαίνανε έξω χωρίς να τις συνοδεύει μιά δούλη. Η έκδοση της γυναίκας για χρήματα ήταν πρώτη θρησκευτική πράξη που γινόταν στο ναό της θεάς του Έρωτα και τα λεφτά πήγαιναν στο θησαυροφυλάκιο του ναού.

Οι ιεροδούλες ήταν οι πρώτες πόρνες. Ο γάμος καθορίζεται από την ταξική θέση των συμβαλλομένων. Είναι ένας γάμος συναλλαγής και η γυναίκα δεν ξεχωρίζει από την συνηθισμένη παλλακίδα γιατί δεν το νοικιάζει το κορμί της με το κομμάτι μιά το πουλά μιά και καλή στην σκλαβιά

Ο πρώτος καταμερισμός της εργασίας είναι ο καταμερισμός ανάμεσα στον άντρα και την γυναίκα για την παραγωγή παιδιών και η πρώτη ταξική καταπίεση, η καταπίεση του γυναικείου φύλου από το αντρικό.

Η Γαλλική Επανάσταση, όπως όλες οι μεγάλες κοινωνικές κρίσεις έφερε την γυναίκα μπροστά, σαν ισότιμο συναγωνιστή τον άντρα στην ιστορική πάλη για την ελευθερία και κάπου - κάπου ακουγόταν μιά φωνή υπέρ των γυ-

ναϊκών. Ο Μαρί Ζαν Κοντορέ ήταν ένας από τους πρώτους που ύψωσαν την φωνή τους ενάντια στην αυτοδιαφημιζόμενη ανωτερότητα του άντρα και ενάντια στην αντροκεντρική φιλοσοφία της ανθρωπότητας.

Ο πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος ανατρέπει τις παραδοσιακές απόψεις πάνω στην θηλυκότητα. Οι γυναίκες άρχισαν να εμφανίζονται σε επαγγέλματα ή σ' άλλες δραστηριότητες που μέχρι τότε θεωρούνταν αντρικό προνόμιο. Έτσι πήραν την δουλειά οδηγού λεωφορείου, ταξί κλπ. Επίσης το κάπνισμα που ήταν μέχρι τότε αντρικό προνόμιο αρχίζει να εμφανίζεται και στις γυναίκες. Τα τελευταία χρόνια η εξωτερική εμφάνιση της γυναίκας αλλάζει ριζικά. Τα αγριότητα κοντοκοιμένα μαλλιά, το αυθάδικο αδύνατο αγοροκόριτσο, με το επίπεδο στήθος, έγινε συχνό φαινόμενο.

Η πιο επαναστατική αλλαγή υπήρξε η εξασφάλιση της γυναικείας ψήφου.

Η αγνότητα, η αθώα σεμνοτυφία, η ρομαντική παθητικότητα δέχθηκε ένα ισχυρό χτύπημα με την εισαγωγή των γυναικών στα δικαστικά επαγγέλματα, στην θέση του ενόρκου και στην πολιτική.

Το 1914 και τα πρώτα χρόνια

του 20 η ψυχαναλυτική φιλοσοφία αποκαλύπτει ότι οι διαφορές μεταξύ άντρα - γυναίκας είναι μόνο ανατομικές διαφορές μεταξύ των δύο φύλων. Τα επόμενα χρόνια άρχισαν να συζητούνται με μεγάλη συχνότητα και ένταση οι διαφορές ανάμεσα στα φύλα.

Μετά το 1821 οι Ελληνίδες γυναίκες παρά την ηρωική συμμετοχή τους στον αγώνα στάθηκαν στην παραδοσιακή τους θέση οπίσθιο - νοικοκυριό - παιδιά. Η πρώτη Ελληνίδα φεμινίστρια ήταν η Καλλιρόη Παρρέν που το 1879 οργάνωσε την «Ένωση Ελληνίδων» και το 1911 το «Λύκειο Ελληνίδων». Από το 1888 εξέδιδε την «Εφημερίδα των Κυριών» που καλούσε τις γυναίκες να ξεφύγουν από την παθητικότητά τους και να ενδιαφερθούν για τα κοινά. Η μόρφωση αποτελούσε ντροπή για τις γυναίκες. Τα πολιτικά κόμματα αρνούνταν κάθε γυναικείο δικαίωμα προεκλογικά από τις διαστάσεις που έπαιρνε διεθνώς το γυναικείο κίνημα.

Το 1920 ιδρύθηκε ο Σύνδεσμος για τα δικαιώματα της γυναίκας. Το 1952 οι γυναίκες Ελληνίδες απέκτησαν το δικαίωμα της ψήφου. Το 1956 εκλέγονται δύο γυναίκες βουλευτίνες, ενώ νέες

γυναικείες οργανώσεις ιδρύονται όπως Σύνδεσμος Ελληνίδων Επιστημόνων, Σύνδεσμος Ελληνίδων Νομικών, Πανελλαδική Ένωση Γυναικών.

Οι γυναίκες έχουν κατακτήσει τεράστιες διευκολύνσεις, όπως παιδικούς σταθμούς, νόμιμες εκπτώσεις, τυπικά ίσους μισθούς και ίσες ευκαιρίες μόρφωσης και δουλειάς, πουθενά όμως δεν έχει σπάσει το ταμπού της γυναικείας φύσης. Οι τύχες της ανθρωπότητας καθορίζονται πάντα από το αντροκρατούμενο κατεστημένο. Οι γυναίκες ψάχνουν το πρόσωπό τους που χάθηκε αιώνες πριν, πάνω στην γέννησή του και στην γέννηση του ανθρώπινου πολιτισμού. Η σημερινή γυναίκα πολεμά τους θεσμούς τις κοινωνικές διακρίσεις, τις καθημερινές σχέσεις στην οικογένεια και με τον ίδιο της τον εαυτό. Η δουλειά οδηγεί τις γυναίκες, στην χειραφέτηση, της δίνουν την δυνατότητα να αναπτύξει τις δημιουργικές της δυνάμεις. Να πάψει να λέγεται από κόρη του... γυναίκα του... αλλά να έχει την δική της προσωπικότητα. Έτσι ο 20ος αιώνας θα περάσει στην ιστορία σαν «ο αιώνας των γυναικών».

Ας αρχίσουμε λοιπόν, να φτιάχνουμε την ιστορία των γυναικών, την δική μας ιστορία.

Ενοφθαλμισμός με τεμάχιο ξύλου

(CHIP BUDDING)

Οι απώλειες από αποτυχίες που παρατηρούνται κατά τον εμβολιασμό δενδρυλλίων στα φυτώρια είναι ένας από τους σπουδαιότερους παράγοντες που συμβάλλει αποφασιστικά στην οικονομική παραγωγή δενδρυλλίων, διότι την εποχή του εμβολιασμού έχουν γίνει όλα τα έξοδα για την αγορά υποκειμένων, την προετοιμασία της γης, το φύτευμα των μοσχευμάτων, την σπορά σπόρων και τους ψεκασμούς.

Ο παραδοσιακός τρόπος ενοφθαλμισμού με Τ συχνά έχει αυξημένα ποσοστά αποτυχίας οφθαλμών σε διάφορα είδη δένδρων, διότι η μέθοδος αυτή του εμβολιασμού δεν συμβάλλει στην άμεση καμβοειδή επαφή (σχ. 9) με αποτέλεσμα η συγκόλληση εμβολίου — υποκειμένου να είναι αργή και ασταθής.

Μια μέθοδος εμβολιασμού που ξεπερνά αυτά τα προβλήματα είναι ο ενοφθαλμισμός με τεμάχιο ξύλου (CHIP BUDDING). Η μέθοδος αυτή πιστεύεται ότι έχει την καταγωγή της στην περιοχή φυτωρίων ANGLO της Ιαπωνίας (J STANLEY 1981) και έχει καθιερωθεί από μόνη της σαν η κύρια μέθοδος εμβολιασμού στις περισσότερες προηγμένες χώρες. Με τη μέθοδο αυτή το κάμβιο του εμβολίου και υποκειμένου τοποθετούνται απέναντι το ένα με το άλλο (σχ. 8) και (τα κάμβια εμβολίου - υποκειμένου) ενώνονται γρήγορα τις εδομάδες που ακολουθούν τον εμβολιασμό, με αποτέλεσμα όλα τα μάτια να περάσουν ξωρή και σταθερή ανάπτυξη με πολλούς πλάγιους βλαστούς.

Συμπληρωματικά οφέλη από τον ενοφθαλμισμό με τεμάχιο ξύλου (C.B.) είναι: 1) η χαμηλότερη επίπτωση στο χάσιμο ματιών και χαμηλότερο ποσοστό εμφάνισης καρκινωμά

Εικ. 1 Ενοφθαλμισμός με τεμάχιο ξύλου (S.B.) σε ροδοκινιά ποικ. E. CREST GF 677 που εμβολιάσθηκε την 17.4.84 (Ι.Φ.Δ.) 45 μέρες μετά τον εμβολιασμό

των στο σημείο ενώσεως εμβολίου — υποκειμένου από NECTRIA GALLIGENA διότι με τον ενοφθαλμισμό με τεμάχιο ξύλου (C.B.) τα σπόρια που είναι στον εμβολιοφόρο

κινούνται στο φύλλο του χειμώνα. 6) Είναι γρηγορότερη μέθοδος συγκριτικά με τον ενοφθαλμισμό με Τ διότι υπάρχουν λιγότερες κινήσεις του χειριού.

Ο ενοφθαλμισμός με τεμάχιο ξύλου (C.B.) μπορεί να εφαρμοσθεί για τα περισσότερα οπωροφόρα και καλοκαιρικά φυτά, γίνεται κατά την διάρκεια Ιουλίου — Αυγούστου και νωρίς τον Σεπτέμβριο, αρκεί να ακολουθηθεί μία ικανοποιητική περίοδος ανάπτυξης για να σχηματισθεί κάλως πριν απομακρυνθεί το δέσιμο. Γενικά ο εμβολιασμός αυτός μπορεί να γίνει οποιαδήποτε εποχή του έτους αρκεί να είναι διαθέσιμοι ώριμοι εμβολιοφόροι βλαστοί και οι θερμοκρασίες να είναι αρκετά υψηλές (τουλάχιστον 10°C) για να γίνει η συγκόλληση γρήγορα.

Εφόδια

Όπως με τον ενοφθαλμισμό με Τ χρειάζεται ένα πολύ κοψτερό μαχαίρι εμβολιασμού, ένα άλλο μαχαίρι ή ψαλάδι για την κοπή των εμβολιοφόρων βλαστών, τακτικά εμ-

Του Κ. Τσιπουρίδη γεωπόνου

βλαστό δεν μολύνουν το κάτω μέρος του φλοιού του υποκειμένου όπως στην περίπτωση του ενοφθαλμισμού με Τ. 2) Η αποτυχία οφθαλμών που εμβολιάστηκαν με ενοφθαλμισμό με τεμάχιο ξύλου (C.B.) είναι μικρότερη απ' ό,τι με ενοφθαλμισμό με Τ διότι στη δεύτερη περίπτωση πολλές φορές η καταβολή του οφθαλμού μένει στο κάμβιο του εμβολιοφόρου βλαστού και κατά τον εμβολιασμό αποκολλάται μόνο ο φλοιός με τον οφθαλμό. 3) Επιτρέπεται την επιμόλυνση της περιόδου εμβολιασμού. 4) Οι ενώσεις εμβολίου — υποκειμένου είναι πιο στερεές και αντιστέκονται καλύτερα στον άνεμο. 5) Παρατηρείται μία ιδιαίτερη ανθε-

δολιακτικού πλάτους 2,5 εκ. ή ράφια, ένας καθαρός κουβάς, ετικέτες, μολύβι κ.λπ.

Εμβολιοφόροι βλαστοί

Οι εμβολιοφόροι βλαστοί πρέπει να είναι υγιείς και να ανταποκρίνονται στον αληθινό τύπο. Τα φύλλα απομακρύνονται κόβοντας το μίσχο κοντά (σχ. 1) ώστε ο μίσχος να μη πιέξει τον οφθαλμό όταν εφαρμόζεται το δέσιμο του εμβολίου. Το ανώγειο άκρο του βλαστού απομακρύνεται και ο έτοιμος για εμβολοσλήψια βλαστός αποθηκεύεται σε σκιερό μέρος μέσα σε υγρό κουβά.

Εικ. 2. Ενοφθαλμισμός με τεμάχιο βλαστο⁷ (C.B.) ντομάτα/πάνω σε πατάτα που εμβολιάσθηκε την 10.5.84 (Ι.Φ.Δ.) 22 μέρες μετά το νεμβολιασμό

Υποκείμενα

Στα μέσα του καλοκαιριού, απομακρύνονται όλοι οι βλαστοί και τα φύλλα από τη βάση του υποκειμένου σε ένα ύψος 30—40 εκ.

Ο εμβολιαστής στέκεται πάνω ή στο πλευρό του υποκειμένου, διαλέγει ένα κομμάτι του μαλακού κορμού και κάνει το πρώτο κόψιμο σε βάθος 3—4 MM περίπου και γωνία 20°—45°, έτσι ώστε να γίνει ένα μικρότερο χεῖλος (σχ. 2). Αποσύρει τότε το μαχαίρι και στη συνέχεια αρχίζει μία άλλη κοπή, 2,75—3 εκ. πάνω από την πρώτη (σχ. 2) και κόβει προς τα κάτω ώσπου να συναντήσει την πρώτη κοπή. Όταν συναντήσει την πρώτη κοπή απομακρύνει το τεμάχιο ξύλου που κόπηκε. Η κομμένη επιφάνεια του υποκειμένου πρέπει να έχει σχήμα σαν ανεστραμμένο U και όχι σχήμα σαν Α (σχ. 3).

Κοπή του οφθαλμού με τεμάχιο ξύλου (C.B.)

Επιλέγεται ένας εμβολιοφόρος βλαστός που να έχει περίπου όμοια διάμετρο με το υποκείμενο έτσι ώστε να είναι ευκολότερο να συμπίπτουν οι κοπές και γίνεται ακριβώς όμοια κοπή στον εμβολιοφόρο βλαστό όπως και στο υποκείμενο (σχ.

5). Διατηρώνεται το εμβόλιο μεταξύ αντίχειρα και δακτύλου του μαχαίριου, μεταφέρεται στο αριστερό χέρι και τοποθετείται στο υποκείμενο, έτσι αντικαθίσταται το τεμάχιο ξύλου που απομακρύνθηκε από το υποκείμενο. Εάν το γλωσσίδιο που σχηματίστηκε στον κορμό του υποκειμένου έγινε από κοπή με ικανοποιητική οξεία γωνία και το εμβόλιο τοποθετήθηκε σταθερά σε αυτό, αφιέρται σ' αυτή τη θέση ώσπου να δεθεί (είναι πιθανό για ένα πολύ επείγον άτομο να τοποθετηθεί το εμβόλιο κατ' ευθείαν από τη δακτύλου του μαχαίριου). Ο σκοπός είναι να συμπίπτει το κέντρο του υποκειμένου και του εμβολίου όπως σε όλες τις μεθόδους εμβολιασμού.

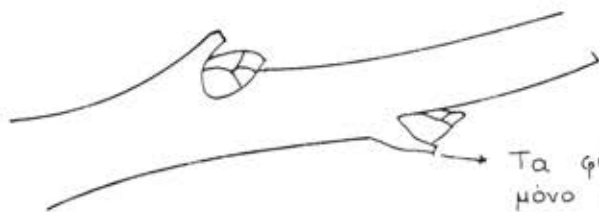
Για αυτό στα μεγάλα χυθρόφυλλα υποκείμενα, η κοπή πρέπει να είναι σχετικά ριχότερη και στους αδύνατους εμβολιοφόρους βλαστούς σχετικά βαθύτερη. Όταν ένα αδύνατο εμβόλιο τοποθετηθεί σε ένα χυθρόφυλλο υποκείμενο ένα όριο της φλούδας πρέπει να είναι ορατό γύρω από την άκρη της κοπής του υποκειμένου (σχ. 6) εκτός από το κάτω χεῖλος. Αυτό σιγουρεύει ότι

το κέντρο του εμβολίου και υποκειμένου είναι το ένα απέναντι από το άλλο.

Δέσιμο

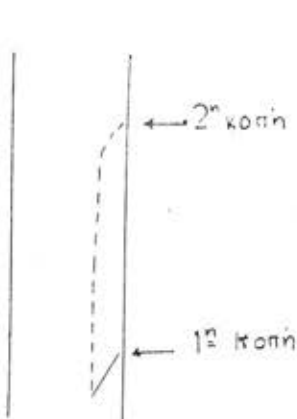
Επειδή με αυτόν τον τρόπο εμβολιασμού το εμβόλιο είναι περισσότερο εκτεθειμένο σε σχέση με τον ενοφθαλμισμό με T, το δέσιμο πρέπει να γίνει πολύ προσεκτικά και για ένα γρήγορο εμβολιαστή ίσως να χρειασθούν δύο δέτες. Για καλύτερη επιτυχία το δέσιμο πρέπει να γίνεται αμέσως μετά την τοποθέτηση του εμβολίου με ταινία πολυαιθυλενίου πλάτους 2,5 εκ. (ή ράφια). Το μήκος της ταινίας (ή ράφιας) που θα δέσει το εμβόλιο εξαρτάται από το πάχος του υποκειμένου. Συνήθως ένα κομμάτι ταινίας μήκους 15—22,5 εκ. κόβεται από το ρολό και μπορεί εύκολα να φέρεται σε μια ζώνη με άγγιστρα γύρω από τη μέση.

Για το δέσιμο του εμβολίου τεντώνεται ελαφρά το άκρο της ταινίας και τοποθετείται πάνω στο χαμηλό χεῖλος της κοπής του υποκειμένου και προεκτείνεται κάτω από αυτήν, παγιδεύεται το άκρο της ταινίας περνώντας την γύρω από

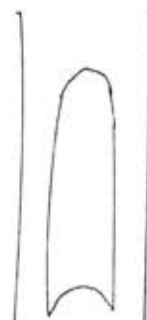

Τα γύλλα απομακρύνονται και μένουν μόνο μικρά τμήματα του ριζικού

Σχ. 1

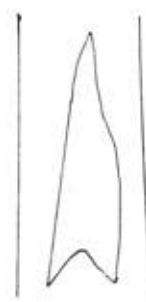

Σχ. 2

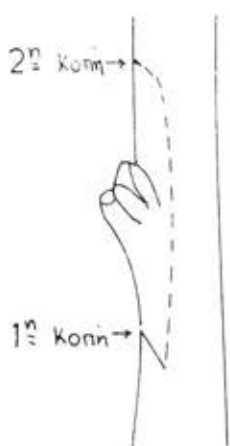
Σωστό

Σχ. 3

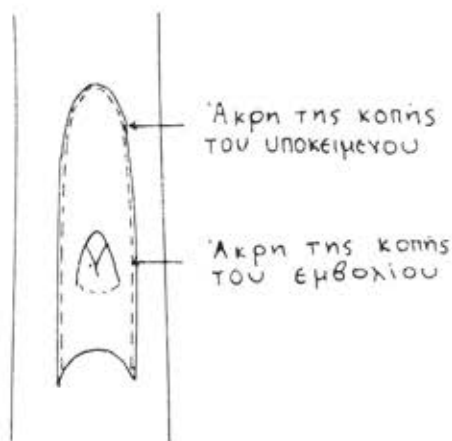

Λάθος

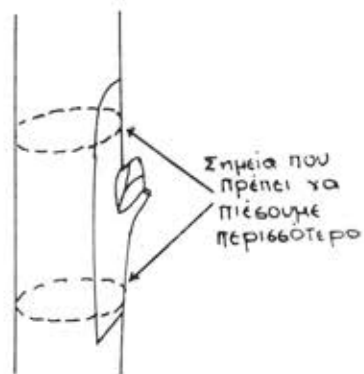
Σχ. 4

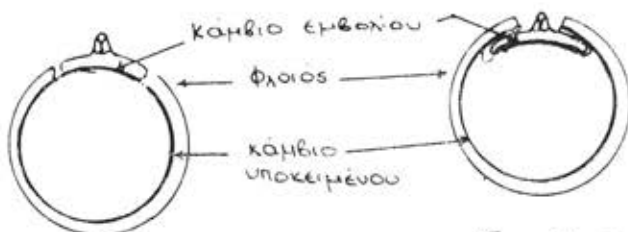
Σχ. 5

Σχ. 6

Σχ. 7

Σχ. 8 Ενοφθαλμισμός με τεμάχιο βύχου (CHIP BUDDING)

Σχ. 9 Ενοφθαλμισμός με T

Σχ. 10

τον μαλακό κορμό, στη συνέχεια το εμβόλιο καλύπτεται με περιστροφές της τακίας γύρω από το εμβόλιο και καταλήγει σε μια μισοθηλειά στο πάνω μέρος του εμβολίου, όταν η περιοχή της πάνω κοπής έχει τελείως καλυφθεί.

Μικροί οφθαλμοί πρέπει να καπνίζονται με ελαφρά περάσματα της τακίας. Μεγάλοι, εξέχοντες οφθαλμοί δεν πρέπει να καλύπτονται αλλά να δένονται όσο το δυνατόν σφιχτά στο πάνω και κάτω τμήμα του εμβολίου (σχ. 7). Το δένσιμο δεν πρέπει να γίνει σφιχτά πάνω στον οφθαλμό σε καμιά περίπτωση.

Λύσιμο

Μετά από 20—35 μέρες (σε κανονικές συνθήκες ή λίγο περισσότερες προς το φθινόπωρο) το δένσιμο πρέπει να απομακρυνθεί, τραβώντας την άκρη της θηλειάς (κάτω μέρος) και κόβοντας δια μέσου της μισοθηλειάς καθώς σηκώνεται η τακία από τον κορμό. Εάν υπάρχει μικρή αποτυχία κατά τον εμβολιασμό τα αποτυχημένα μπορεί να ξαναεμβολιαστούν μέχρι περίπου τα μέσα Σεπτεμβρίου ή τον Απρίλιο της επόμενης χρονιάς. Στην τελευταία περίπτωση οι εμβολιοφόροι δλαστοί διατηρούνται στο φυτείο (ή απ' ευθείας από τα ελκυστήρια) δένδρα ύστερα από επιλογή των οφθαλμών και για περιορισμένο χρόνο από διάσπαση).

Τον χειμώνα ή νωρίς την άνοιξη κόβεται το υποκαείμενο πάνω αλλά κοντά στο εμβόλιο (σχ. 10) χωρίς βέβαια να κατατραφεί ο οφθαλμός που θα αναπτυχθεί την επόμενη χρονιά. (Προσχή όμως η κοπή πρέπει να γίνεται με πολύ κοφτερό ψαλίδι). Εάν ο εμβολιασμός γίνει νωρίς ο οφθαλμός μπορεί να αναπτυχθεί πριν το τέλος της καλλιεργητικής περιόδου.

Συζήτηση - Συμπεράσματα

Από στοιχεία που προκύπτουν α-

πό την ξένη βιβλιογραφία και την μικρή εμπειρία που υπάρχει στην Ελλάδα, προκύπτει ότι η μέθοδος εμβολιασμού με τεράχιο ξύλου (CHIP BUDDING) υπερτερεί της μεθόδου εμβολιασμού με T γι αυτό θα ήταν σκόπιμο να δοθεί περισσότερο. Ήδη άρχισε να εφαρμόζεται από το Ινστιτούτο Φυλλοδόλων Δένδρων με πολύ καλή επιτυχία στα δενδρώδη σχ. 1 αλλά ακόμη και στα ποώδη - κωνδυλώδη σχ. 2. Επίσης την μέθοδο αυτή άρχισαν να εφαρμόζουν δοκιμαστικά προδευτικοί φυτωριούχοι και παραγωγοί.

Βέβαια είναι πιθανό στην αρχή (όπως με κάθε νέα μέθοδο) να υπάρξουν ορισμένες δυσκολίες, οι οποίες σύντομα θα ξεπεραστούν όταν οι εμβολιαστές εξοικιωθούν με τη νέα αυτή μέθοδο εμβολιασμού, η οποία δίνει δενδρώδη χαμηλότερου κόστους παραγωγής και καλύτερης ποιότητας και υγείας.

Βιβλιογραφία

1. Αγαθός Ν. (1975) Σύγχρονη Δενδροκομία σελίς 62 -64
2. BRICKELL C (1983) EDITOR THE ROYAL HORTICULTURAL SOCIETY'S ENCYCLOPEDIA OF PRACTICAL GARDENING P. 87 - 89.
3. E.M.R.S. REPORT 1982 P. 67
4. E.M.R.S. MP 130.
5. GARNER, R.J. (1979) GRATER'S HAND BOOK P. 67.
5. BARTMAN, H.T. (1933) PLANT PROPAGATION P. 465 - 466.
7. Ντινόπουλος Ο. 1982 «TO CHIP BUDDING» Νιάουστα τεύχος 19 1982.
8. Ραπτόπουλος Θ. 1962 Γενική Δενδροκομία.
9. STANLEY J, TOOGOOD A (1981) THE MODERN NURSERY MAN.
10. SKENE D.S. SHEPHERD H.R. HOWARD B.H. (1983) CHARACTERISTIC ANATOMY OF UNION FORMATION IN T — AND CHIP — BUDDING FRUIT AND ORNAMENTAL TREE, JOYRNAL OF H. SCIENCE (1983)58 295 - 299.

ΠΡΟΣΕΞΑΤΕ

— Οι στήλες της ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ είναι στη διάθεση όλων των Ναουσταίων και των φίλων του περιοδικού.

— Οι αποστέλλόμενες για δημοσίευση εργασίες και άρθρα πρέπει να είναι σύντομες με 6 το πολύ σελίδες γραφομηχανής αραιογραμμένες και να μην έχουν δημοσιευθεί σε άλλο περιοδικό ή εφημερίδα.

— Παράκληση οι εργασίες να γράφονται στη δημοτική και με το μονοτονικό σύστημα.

Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» δεν φέρει καμμία ευθύνη για τις εκφραζόμενες γνώμες των συνεργατών της.

Εργασίες είτε δημοσιευθούν είτε όχι δεν επιστρέφονται

ΔΕΝΤΡΟΚΟΜΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Το άζωτο είναι ένα από τα κυριότερα συστατικά των φυτών διότι λαμβάνει μέρος στον σχηματισμό των πρωτεϊνών και άλλων οργανικών ουσιών.

Το άζωτο προσροφάμενο υπό μορφή νιτρική ή αμμωνιακή μεταφέρεται στα φύλλα όπου γίνεται και ο σχηματισμός των αιμοξέων και λοιπών αζωτούχων συμπλόκων. Μερικές αζωτούχες ενώσεις είναι πολύ ευκίνητες, υδρολυόμενες δε μεταφέρονται στις κορυφές των βλαστών ή όπου το δέντρο έχει ανάγκη. Η ευκινησία αυτή του αζώτου εξηγεί γιατί τα χαρακτηριστικά της έλλειψης αυτού παρατηρούνται πρώτα στα παλαιότερα μέρη των δέντρων.

Η πρώτη δόξαση της Άνοιξης οφείλεται σε αποθηκευμένο μέσα στους ιστούς άζωτο. Τα φύλλα που είναι το εργοστάσιο της σύνθεσης των διαφόρων ουσιών δεν έχουν αρχίσει να λειτουργούν. Επομένως η θρεπτική κατάσταση των δέντρων κατά το τέλος της βλαστηκής περιόδου (Αύγουστο — Οκτώβριο) επιδρά αποφασιστικά στο «σωστό ξεκίνημα» της βλάστησης την προσεχή Άνοιξη.

Μερικά είδη οπωροφόρων για να αναπτυχθούν καλά, απαιτούν μεγαλύτερες ποσότητες αζώτου από άλλα. Παράδειγμα: Οι ροδακινιές απαιτούν τα μέγιστα αζωτικά αποθέματα αζώτου, ενώ οι μηλιές τα ελάχιστα για την δημιουργία καλής βλάστησης. Προκειμένου για τις μηλιές, ένα υγρό έδαφος είναι σε θέση να προμηθεύσει όλη την αναγκαία ποσότητα αζώτου στα δέντρα.

Όταν τα αποθέματα του εδάφους σε άζωτο είναι επαρκή για την δημιουργία ικανοποιητικής βλάστησης, η προσθήκη και άλλης ποσό-

ΤΟ ΑΖΩΤΟ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ

(Έλλειψη και περίσσεια αζώτου)

τητας αζώτου μπορεί να αυξήσει την βλάστηση χωρίς να αυξήσει και την παραγωγή του καρπού.

Για να επιτευχθεί η μεγαλύτερη δυνατή παραγωγή απαιτείται αφθονία αζώτου κατά την έναρξη της περιόδου βλαστήσεως, οπότε έχουμε καλή καρπόδεση και ανάπτυξη μεγάλης επιφάνειας φυλλώματος. Έχει αποδειχθεί ότι η ποιότητα και το χρώμα των καρπών δεικνύεται,

Οι καρποί ωρισμένων ειδών όπως είναι της μηλιάς και της ροδακινιάς χρωματίζονται εντονότερα όταν δέχονται σημαντική ποσότητα ηλιακού φωτός. Δέντρα με αφθονο άζωτο στην διάθεσή τους σχηματίζουν περισσότερους και μακρύτερους βλαστούς ως και μεγαλύτερα φύλλα, έτσι δε οι καρποί σκιάζονται περισσότερο από τους καρπούς δέντρων στα οποία η βλάστηση ανασταλείται από την έλλειψη αζώτου.

Του
γεωπόνου
Οδυσσέα Ντινόπουλου

ιδίως τις θερμές και υγρές περιόδους όταν το απόθεμα του αζώτου μειώνεται σε μεγάλο βαθμό πριν από την έναρξη ωρίμανσης των καρπών. Η κατάσταση αυτή προκύπτει όταν το άζωτο χορηγείται αργά τον χειμώνα ή ενωρίς την Άνοιξη και όταν ο οπωρώνας φέρνει χλωροτόπητα (αγριόχορτα) ένα μήνα και περισσότερο πριν την συγκομιδή.

Εάν τα δέντρα σκιάζονται κατά τρόπο ώστε η φωτοσύνθεση να μειώνεται σε μεγάλο βαθμό, ή εάν η ηλιοφάνεια στην περιοχή του οπωρώνα είναι πολύ περιορισμένη σε σύγκριση προς άλλες περιοχές, τότε η αφθονη προσθήκη αζώτου μπορεί να μειώσει σε τέτοιο βαθμό τα αποθέματα των υδατανθράκων λόγω παραγωγής ξύλου, ώστε το αποτέλεσμα να είναι ο σχηματισμός λιγότερων ανθοφόρων οφθαλμών.

Τροφοπενία αζώτου

Η καχεκτική βλάστηση της οποίας η ανάπτυξη αναστέλλεται ενωρίς το θέρος, καθώς και η πρώτη φυλλόπτωση δυνατόν να σημειώνουν τροφοπενία αζώτου αν και τα παραπάνω συμπτώματα παρατηρούνται και όταν το άζωτο είναι αφθονο αλλά το έδαφος είναι αδαθές και αδυνατεί να εφοδιάσει στα δέντρα το νερό που το χρειάζονται.

Ένα σχεδόν ασφαλές σύμπτωμα τροφοπενίας αζώτου είναι το ανοιχτό πράσινο ή κιτρινοπράσινο χρώμα των φύλλων κατά τις αρχές ή τα μέσα του θερούς, πριν δηλαδή έρθει το φθινόπωρο που ως γνωστόν επιδρά στην αλλαγή του χρώματος των φύλλων. Γενικώς τα φύλλα είναι μικρά και ωχρά, εκφύονται αργά την Άνοιξη και πέφτουν ενωρίς το φθινόπωρο.

Σε περιπτώσεις όμως που παρατηρείται μικρή έλλειψη αζώτου πα-

ρουσιάζεται: μεγάλη ανθοφορία και καρποφορία. Όταν η έλλειψη είναι: μεγάλη έχουμε στα οπωροφόρα ανθόπτωση και πτώση των νεαρών καρπών.

Σε ορισμένα είδη οι κλαδίσκοι αποκτούν κατά τον χειμώνα έντονο ρόδινο ή ανοιχτό κίτρινο χρώμα όταν τα δέντρα πάσχουν από τροφική αζώτου, πορφυρό ή σκοτεινό τεφρό όταν τα δέντρα παίρνουν άφθονο άζωτο. Τα συμπτώματα αυτά δεν είναι τόσο ασφαλή όσο το

χρώμα των φύλλων.

Δέντρα που έχουν στην διάθεσή τους πολύ λίγο άζωτο δεν σχηματίζουν συνήθως ανθοφόρους οφθαλμούς ή σχηματίζουν λίγους, έτσι κι αν φέρουν πολύ λίγους καρπούς. Τα δέντρα που υποφέρουν από έλλειψη αζώτου παράγουν καρπούς μικρούς σκληρούς και με ζωηρούς χρωματισμούς. Συγκρατούνται καλύτερα στο δέντρο και διατηρούνται καλύτερα στις αποθήκες.

Περίσσεια αζώτου

Με την περίσσεια αζώτου, παρουσιάζεται ζωηρή δραστικότητα. Τα φύλλα είναι: ζωηρά, το ξύλο είναι: μαλακό. Το δέντρο έχει τάση προς την ακαρπία. Οι καρποί είναι: χωρίς χρώμα και πέφτουν εύκολα κατά την ωρίμανση από το δέντρο. Οι μηλιές παρουσιάζουν προδιάθεση προς το φουξικλάδο και την αιματώψευρα (δαμνακίδα της μηλιάς). Δες Νόμισμα «Η κατάλληλη εποχή για την αζωτούχο λίπανση». Τεύχος 24ον σελ. 126 1983.

Η αιματόψευρα (Βαμβακάδα της Μηλιάς)

ERIOSOMA LANIGERUM

Η αιματόψευρα ανήκει κι' αυτή στις αφίδες. Έχει μήκος 2—4 χιλιοστά. Χρώμα καφετί προς το σκούρο γκρι. Κατάγεται από την Βόρεια Αμερική. Στην Ευρώπη

αιματόψευρα.

έκανε την εμφάνισή της, τέλη του 17ου αιώνα.

Η αιματόψευρα στην Αμερική παρουσιάζει διαφορετικό τρόπο ζωής και συμπεριφοράς συγκριτικά με την αιματόψευρα της Ευρώπης. Στην Αμερική η εξέλιξή της και ο πολλαπλασιασμός της πραγματοποιείται σε δύο είδη δέντρων (ξενιοτές). Στο UL-

MUS AMERICANA (αρχικός ξενιοτής) και στην Μηλιά (δευτερεύων ξενιοτής). Τον Μάρτιο - Απρίλιο βρίσκεται στον πρώτο ξενιοτή. Μετά ως το Φθινόπωρο στην μηλιά και στην συνέχεια επανέρχεται στον πρώτο ξενιοτή. Στην Ευρώπη ο πολλαπλασιασμός είναι πιο απλός. Περιορίζεται σ' ένα είδος δέντρου, κυρίως στην Μηλιά.

Η αιματόψευρα ξεχωρίζει από τα άλλα είδη αφίδας. Παρουσιάζει μία ιδιαιτερότητα. Έχει ένα προνόμιο. Από το σώμα της εκκρίνει πολυάριθμα άσπρα νημάτια κηρώδη. Πολλαπλασιάζεται με καταπληκτική ταχύτητα και δημιουργεί πολυάριθμες πυκνές αποικίες οι οποίες διακρίνονται από μακριά. Βλέπει κανείς πολυάριθμες τούφες άσπρες που δίνουν την όψη του μπαμπακιού. Απ' εδώ πήρε και το όνομα «βαμβακάδα της Μηλιάς». Οι αναφερόμενες τούφες σκεπάζουν τις αποικίες και κατά κάποιο τρόπο δρουν προστατευτικά, σαν «παράπετασμα» και έτσι περιορίζουν την αποτελεσματικότητα των εν-

τομοκτόνων.

Η αιματόψευρα προσβάλλει τους νεαρούς κλάδους, τους βραχίονες, τον κορμό, ακόμα και τις ρίζες. Προξενεί ζημιές στα δέντρα. Επηρεάζει σοβαρά την ανά-

αιματόψευρα παρτισμένη από τον αφελίνους μάλι

πτυξή τους. Επί του δέντρου δημιουργεί έλκη και στοές με συνέπεια να παρεμποδίζεται σοβαρά η κυκλοφορία των χυμών του δέντρου. Επί πλέον δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για την ανάπτυξη διαφόρων ασθενειών.

ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ

Η καταπολέμηση πρέπει να αντιμετωπισθεί σε ετήσια βάση,

χρησιμοποιώντας όλα τα μέσα που διαθέτει σήμερα η Γεωπονική Επιστήμη. Δεν πρέπει να ξεχνούμε επίσης και τα εξής:

α) την ικανότητα που έχει η αιματόψευρα να πολλαπλασιάζεται παρθενογεννητικώς

β) ότι εμφανίζει 12—14 γενεές ετησίως

και γ) ότι κάθε θηλυκιά μπορεί να γεννήσει πάνω από εκατό λάρβες.

Τα μέσα καταπολέμησης υπάγονται σε τρεις κατηγορίες: 1) την βιολογική καταπολέμηση 2) την χρησιμοποίηση ανθεκτικών υποκειμένων και 3) την χημική καταπολέμηση.

Ο κυριότερος εχθρός της αιματόψευρας είναι το Αφελίνους Μάλι (APHELINUS MALI HALD). Οι πρώτες πτήσεις του εντόμου εμφανίζονται το 2ον δεκαπενθήμερο του Απριλίου. Εμφανίζει 7—8 γενεές ετησίως που διαδέχεται η μία την άλλη ως τον Οκτώβριο. Αποκαλύπτεται ότι είναι πολύ δραστήριο έντομο κατά το θέρος. Την Άνοιξη και το Φθινόπωρο όμως έχει περιορισμένη δραστηριότητα. Υπάρχουν και άλλοι εχθροί της αιματόψευρας όπως είναι οι COCCINELLES (κοξινέλες), SYRPHES (σύρφες), CHRYSOPES (Γκρίζοπες) κλπ.

Στο εξωτερικό αφήνουν μερικά δέντρα ασέκαστα μόνο και μόνο για να αναπτυχθούν τα ωφέλιμα έντομα.

Από όλα τα υποκείμενα της μηλιάς οι σειρές MERTON'S IMMUNE (Μερτόν Ιμούν) και MALLING - MERTON (Μάλιν Μερτόν) παρουσιάζουν μεγαλύτερη ανθεκτικότητα (MI 793, MM 106, MM 111 κλπ.).

Πρώτη δουλειά μας είναι να καθαρίσουμε και να απολυμάνουμε τις πληγές και εν συνεχεία να τις προστατέψουμε από προσβολές ασθενειών. Χρησιμοποιεί

κανείς πυκνή διάλυση θειικού χαλκού (6%) ή άλλη χαλκούχο αλοιφή.

Κατά την χειμερινή περίοδο χρησιμοποιούμε χειμερινούς πολτούς. Την Άνοιξη, μόλις εμφανισθούν οι πρώτες αποικίες, επεμβαίνουμε εγκαίρως χρησιμοποιώντας κάποιο εντομοκτόνο Αζινφώς, Θειοντάν, Φωστρίν, Παράθεο, Κιλβάλ κ.ά. Όπως αντι-

λαμβάνεται ο αναγνώστης, ιδιαίτερη σπουδαιότητα παρουσιάζουν οι ανοιξιάτικες επεμβάσεις, πρώτου αυξηθούν επικίνδυνα οι αιματόψευρες. Άλλωστε την περίοδο αυτή οι «μπαμπάκινες τούφες» είναι λίγες και δεν προστατεύουν τις αποικίες του εντόμου επαρκώς. Επομένως και η αποτελεσματικότητα του εντομοκτόνου είναι σίγουρη.

Ομάδα Ντελίτσιους (DELICIOUS ROUGE)

Τύπος Στάνταρ - Τύπος Σπούρ

Η Ντελίτσιους κατάγεται από την Αμερική. Είναι η σπουδαιότερη ποικιλία στις Η.Π.Α. και στη χώρα μας. Στις ΗΠΑ αντιπροσωπεύει το 37% της συνολικής παραγωγής (1979). Στη χώρα μας γύρω στο 75%. Αυτή προήλθε από ένα σπορόφυτο δενδρυλλίου που βρέθηκε στην ΙΟ. WA το 1881 και του οποίου η διάδοση άρχισε το 1895.

Η Ντελίτσιους περιλαμβάνει πολλούς «Κλώνους» (MYTANTS) (μουτάντ) μεταλλαγές. Οι «κλώνοι» αυτοί ανάλογα με τον τρόπο ανάπτυξης και καρποφορίας κατατάσσονται σε δύο τύπους, στον τύπο Στάνταρ (STANDARD) και στον τύπο σπούρ (SPUR).

α) Τύπος Στάνταρντ

STARKING Στάρκιν
IMPERIAL Ιμπεριάλ
RICHARD Ρίτσαρεντ
EARLY RED ONE Έρλυ ρεντ
όνε
TOPRED Τοπ Ρεντ
κλπ.

β) Τύπος Σπούρ

STARKRIMSON Στάρκριμσον

RED CHIEF Ρεντ Τσιφ
OREGON SPUR Ορεγκον σπούρ
κλπ.

Οι κλώνοι του τύπου «σπούρ» (SPUR) παρουσιάζουν μικρότερη ανάπτυξη περίπου το 1/2 προς 1/3 του τύπου «Στάνταρ». Οι ετήσιοι βλαστοί είναι μικρότεροι και η ζώνη καρποφορίας βρίσκεται κοντά στους βραχίονες και δεν μετατοπίζεται προς την νέα βλάστηση, προς τα άκρα, όπως συμβαίνει χαρακτηριστικά με άλλους κλώνους, και ποικιλίες λόγω χάρη ΓΚΟΑΝΤΕΝ ΝΤΕΛΙΤΣΙΟΥΣ και ΓΚΡΑΝΝΗ ΣΜΙΘ. Οι κλώνοι σπούρ μπαίνουν ενωρίτερα στην καρποφορία. Τα «Ντελίτσιους στάνταρ» καρπίζουν σε κλαδίσκους ηλικίας 2—3 ετών και μπαίνουν αργότερα στην καρποφορία.

Ως το 6ον έτος η παραγωγή ενός δέντρου τύπου «Σπούρ» (π.χ Στάρκριμσον) αθροιστικώς είναι μεγαλύτερη από δέντρο του τύπου «Στάνταρ» (π.χ. Στάρκιν, Ιμπεριάλ κλπ.). Από το 7ον έτος όμως και μετά η παραγωγή ενός δέντρου τύπου Στάνταρ αθροισζόμενη υπερτερεί του τύπου Σπούρ. Εντούτοις η παραγωγή α-

νά στρέμμα του τύπου Σπουρ είναι μεγαλύτερη από τον τύπο Στάνταρ διότι φυτεύονται περισσότερα δέντρα. ☐

Τα «σπουρ Ντελίτσιους» ανθίζουν μερικές μέρες πριν από την «Γκόλντεν Ντελίτσιους» ενώ τα «Στάνταρ Ντελίτσιους» ταυτόχρονα.

Όσον αφορά την ωρίμανση, γενικώς τα Ντελίτσιους (DELICIOUS ROUGE) ωριμάζουν μία εβδομάδα μετά την Γκόλντεν Ντελίτσιους. Επίσης πρέπει να τονισθεί ότι γενικώς τα «σπουρ Ντελίτσιους» ωριμάζουν συγχρόνως με τα «Στάνταρ Ντελίτσιους» ή μερικές μέρες αργότερα. Ο κόκκινος χρωματισμός της επιδερμίδας ενός καρπού κάποιου «κλώνου» δεν είναι τεκμήριο (απόδειξη) πρωιμότητας του κλώνου. Το τεστ ωριμότητας που πραγματοποιήθηκε πρόσφατα στο Ινστιτούτο Φυλλοβόλων Δένδρων (αρχές Σεπτεμβρίου) δεν έδειξε σε καμία περίπτωση ότι τα «σπουρ Ντελίτσιους» έχουν κάποια πρωιμότητα έναντι του τύπου Στάνταρ. Αν συμβεί να υπάρχει κάποια πρωιμότητα αυτή είναι υπέρ των «Ντελίτσιους Στάνταρ». Η σύγκριση, όπως είναι φυσικό, γίνεται υπό τις ίδιες πάντοτε εδαφοκλιματικές συνθήκες, σε ίδιο υποκείμενο και σε δέντρα της αυτής ηλικίας.

Τα Ντελίτσιους «Στάνταρ» έχουν περισσότερα οάκχαρα και αξία από τα αντίστοιχα Ντελίτσιους «Σπουρ» γι αυτό υπερτερούν γευστικά.

Τα «σπουρ» καρποφορούν πολύ, γι' αυτό απαιτείται αραίωμα (Δες άρθρο Γιαν. Ευθυμιάδη «Αραίωμα μήλων με χημικά μέσα» περιοδικό «Νιάουστα» Γ' τόμος σελ. 120 1983. Επίσης άρθρα του Οδ. Ντινόπουλου, Αθηνάς Μάϊνου, Ηλίας Σαζακλίδη σε προηγούμενα τεύχη).

Η Ντελίτσιους είναι μια ποικιλία που δημιουργεί εύκολα καινούργιους κλώνους (MUTANTS) μούταντ. Σε μηλαπωγικές περιοχές είναι συνηθισμένο φαινόμενο να βλέπει κανείς από δέντρα Στάρκιν να βλαστάνουν διάφοροι «κλώνοι» μεταλλαγές που παράγουν καρπούς διαφορετικού σχήματος, με επιδερμίδα περισσότερη ή λιγότερη κόκκινη. Για την ιστορία αναφέρουμε, χωρίς να μπορούμε σε πολλές λεπτομέρειες, ότι η Στάρκιν Ντελίτσιους που εισηγήθηκε το 1921, έδωσε την Στάρκρινσον το 1952. Από την Στάρκρινσον προήλθε η Ρεντ Τοιφ (1967).

Εκείνο που έχει ιδιαίτερη σημασία είναι η αναζήτηση και επισημάνση νέων «κλώνων» στους υπάρχοντες μηλεώνες του τόπου μας. Υπάρχουν οπωσδήποτε άτομα (δέντρα) που παρουσιάζουν ορισμένα βασικά πλεονεκτήματα. (Παραγωγικότητα, χρωματισμός καρπού, σχήμα, συνεκτικότητα του καρπού).

Για τους κλώνους «Στάνταρ» ενδείκνυται η χρησιμοποίηση των υποκειμένων M9 και M26 (γόνιμα και ημιγόνιμα εδάφη). Για τους κλώνους Σπουρ ενδείκνυται η χρησιμοποίηση των υποκειμένων MM106 και MM111 (γόνιμα και ημιγόνιμα εδάφη αντίστοιχα).

Μερικές νέες αξιόλογες ποικιλίες της μηλιάς

Υπάρχουν πάρα πολλές νέες αξιόλογες ποικιλίες Μηλιάς. Για μερικές απ' αυτές γίνεται παρακάτω λόγος.

1. Τζέρσεϊμακ (JERSEYMAC) Αμερικάνικη ποικιλία. Διπλοειδής (34 χρωμ.). Δέντρο ημιερθόκλαδο. Παραγωγικό. Καρπός κανονικού μεγέθους. Ωριμάζει μέσα Ιουλίου. Ανάλογα με την περιοχή και την χρονιά το κόκκινο επίχρωμα σκεπάζει την επιδερμίδα του καρπού από 1/4 έως 3/4 της επιφανείας του. Η συντήρηση στα Ψυγεία είναι περιορισμένη. Δεν υπερβαίνει τον μήνα σε 2^ο C. Παρουσιάζει ευαισθησία στο Φολζκλάδι και στο οϊδίο. Επίσης είναι ευαίσθητη και σε ορισμένα φάρμακα όπως είναι το Χοσταθείο.

2. Χρωμαστοί κλώνοι της Τζονάθαν (JONATHAN). Διπλοειδής ποικιλία. Μνημονεύουμε την Μπλάκζον (BLAKJON) και την Τζόνε (JONNE) που προήλθε α-

πό την Μπλάκτζον. Οι δύο αναφερόμενοι κλώνοι παράγουν καρπούς κατακόκκινους. Το επίχρωμα σκεπάζει όλη την επιφάνεια. Συγκομιδή τον Αύγουστο. Τα άλλα χαρακτηριστικά όμοια με την Τζονάθαν.

3. Έρλυ Μπλέιζ (EARLY BLAZE). Καταγωγή άγνωστη. Διπλοειδής ποικιλία. Ωριμάζει αρχές Αυγούστου. Δέντρο πολύ παραγωγικό. Ο καρπός έχει μέγεθος μέτριο ως κανονικό. Το κόκκινο επίχρωμα καλύπτει όλη την επιφάνεια του καρπού. Καρπός χυμώδης αρωματικός κάπως, υπόξιτος, εύγευστος.

4. Οζάρ Γκόλντ. (OZARK GOLD). Διπλοειδής ποικιλία (34 χρωμ.). Λέγεται και πρώιμη Γκόλντεν. Πρόκειται για διασταύρωση της Γκόλντεν Ντελίτσιους με άλλες ποικιλίες. Δημιουργήθηκε στην Αμερική. Ο καρπός ωριμάζει ένα περίπου μήνα πριν από την Γκόλντεν Ντελίτσιους. Η ε-

πιδερμίδα του καρπού είναι κίτρινη φωτεινή και κηρώδης. Ο καρπός είναι κυμώδης με πολύ καλές γευστικές οργανοληπτικές ιδιότητες. Η εν λόγω ποικιλία όταν μπαίνει στην Αγορά μπορεί να ανταγωνιστεί με επιτυχία τους αγουροκομένους πράσινους καρπούς της Γκόλντεν Ντελίτσιους.

5. Τζόναγκολντ (JONAGOLD) Τριπλοειδής (51 χρωμ.). Αμερικάνικη ποικιλία. Προήλθε από διασταύρωση των ποικιλιών GOLDEN DELICIOUS X JONATHAN (Γκόλντεν Ντελίτσιους X Τζονάθαν). Δέντρο πολύ παραγωγικό. Οι καρποί έχουν κανονικό μέγεθος. Μέσο βάρος καρπού 250—280 γρ. Η επιδερμίδα καλύπτεται από ένα ελαφρύ κόκκινο επίχρωμα το οποίο στις μεν πεδινές περιοχές μπορεί να φθάσει ως το 1)2 της επιφάνειας του καρπού (Μακροχώρι Βέροιας) στις δε ημιορεινές ή ορεινές μπορεί να καλύψει το μεγαλύτερο μέρος της επιφάνειας ή ολόκληρη.

Ο καρπός έχει εξαιρετικές γευστικές ιδιότητες. Πολύ κυμώδης, αρωματώδης, τραγανός και λίγο υπόξιμος. Τρώγεται με ιδιαίτερη ευχαρίστηση. Συγκομίζεται την ίδια περίοδο με την Γκόλντεν Ντελίτσιους. Διατηρείται στο ψυγείο ως τον Απρίλιο (Δες Νιάουστα, Τεύχος 20 1982, σελ. 144).

6. Κλώνοι της Γκόλντεν (GOLDEN DELICIOUS). Αναφέρουμε α) τους κλώνους SMOOTH (Σμούθ), LUSGOLDEN (Λυσγκόλντεν) και την GOLDEN B' (Γκόλντεν Β') που είναι ανθεκτικές στην εμφάνιση της σκουριάς επί της επιδερμίδας του καρπού και β) τους κλώνους Σπουρ (SPURS) όπως είναι ο κλώνος GOLDEN AUVIL SPUR (Γκόλντεν Οβίλ Σπουρ), ο κλώνος YELLOW SPUR (Γι'λλοου-

σπούρ) κλπ.

7. Μουτσού (MUTSU), Ιαπωνική ποικιλία (τριπλοειδής, 51 χρωμ.). Προήλθε από διασταύρωση των ποικιλιών GOLDEN DELICIOUS X INDO (Γκόλντεν Ντελίτσιους X Ίντο). Ο καρπός της Μουτσού είναι πολύ μεγάλος αγκώδης. Μέσο βάρος καρπού 300—350 γραμ. Ομοιάζει με το σχήμα της Γκόλντεν Ντελίτσιους. Διαφέρει όμως στο μέγεθος. Ο καρπός έχει ωραία εμφάνιση. Η επιδερμίδα είναι σιλικονική υποπράσινη χωρίς επίχρωμα. Η σάρκα είναι τραγανή υπόξινη κυμώδης και ολίγο αρωματική. Γενικώς οι καρποί διακρίνονται για τις πολύ καλές γευστικές ιδιότητες, τις οποίες διατηρούν επί πολλούς μήνες. Συγκομίζεται μια εβδομάδα μετά την Γκόλντεν Ντελίτσιους. Διατηρείται στα κοιτά ψυγεία ως τέλη Μαΐου.

Η Μουτσού συγκομίζεται με την Γκόλντεν Ντελίτσιους υπερέχει στα εξής χαρακτηριστικά γνωρίσματα: α) Δεν παρουσιάζει ευαισθησία στις σκουριές. β) Είναι πιο παραγωγική από την Γκόλντεν Ντελίτσιους και γ) Συντηρείται περισσότερο καιρό στα ψυ-

γεία.

Η Μουτσού είναι πολύ ζωηρό δέντρο. Μπολιασμένη σε σπερόφυτο αρχεί να μπει στην καρποφορία. Αντίθετα μπαίνει ενωρίς στην καρποφορία όταν μπολιαστεί επί νάνων υποκομένων M9 και M26 (γόνιμα εδάφη) ή επί ημινάνων M7 και MM106 (ημιγόνιμα εδάφη) (Δες «Νιάουστα» Τεύχος 20—21 1982, σελ. 144).

8. Γκραννη Σμιθ (GRANNY SMITH) Αυστραλέζικη ποικιλία. Δέντρο ζωηρό. Καρπός με πράσινη επιδερμίδα. Ποικιλία όψιμη. Ωριμάζει 40—50 μέρες μετά την Γκόλντεν Ντελίτσιους. Στα πεδινά (περιοχή Ινστιτούτου Φυλλοβόλων Δένδρων) αρχές Νοεμβρίου. Οι καρποί είναι πολύ κυμώδεις τραγανοί. Έχουν πολύ καλές γευστικές οργανοληπτικές ιδιότητες. Διατηρούνται στα κοιτά ψυγεία ως τέλη Μαΐου. Είναι ευαίσθητη στο επιφανειακό έγκαυμα SCALD (Σκάλνι). Την πάθηση αυτή εμφανίζουν γενικά όσοι καρποί έχουν συγκομισθεί άγουροι και παρέμειναν αρκετό χρόνο στα ψυγεία (Δες σχετικό άρθρο «Νιάουστα» Τεύχος 23, 1983, σελ. 83—84).

Το επιφανειακό έγκαυμα των μήλων

Είναι μία από τις συνηθεισμένες παθήσεις των μήλων. Όταν τα μήλα εξάγονται από τους ψυκτικούς θαλάμους εμφανίζουν εκταταμένες καστανές κηλίδες επί της φλούδας. Οι καρποί μερικών ποικιλιών (Γεραννη Σμιθ κλπ.) είναι πιο ευπαθείς στην αναφερόμενη πάθηση. Επίσης οι καρποί που συγκομίζονται άγουροι (πράσινοι) είναι περισσότερο ευπαθείς απ' εκείνους που συγκομί-

σθηκαν ώριμοι. Η πάθηση εκδηλώνεται κυρίως στην άχρωμη (πράσινη) ή ανεπαρκώς χρωματισμένη πλευρά της επιφάνειας του καρπού, και λιγότερο ή καθόλου στην χρωματισμένη.

Στην θερμοκρασία συντηρήσεως στους -10°C έως 0°C εμφανίζουν λιγότερο εγκαύματα επί του καρπού παρά στις μεγαλύτερες θερμοκρασίες. Επίσης λιγότερα (Συνέχεια στη σελ. 129)

ΣΥΝΕΣΤΙΑΣΗ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΤΟΥ 1954

Μέσα σε μια ατμόσφαιρα γεμάτη συγκίνηση, γιορτάσαμε τα τριάντα χρόνια από την αποφοίτησή μας. Γυρίσαμε τριάντα ολόκληρα χρόνια πίσω, σταματήσαμε το χρόνο για μετρία, ξετυλίγοντας τις αναμνήσεις μας.

Τα μάτια ολονών μας, δακρυομένα και δειλά ρωτούσαν σιωπηλά: «άραγε θα με γνωρίσουν»; Διότι από ανέμελες και ξένοιαστες παδούλες, μερικές γίναμε

Του Μιχ. Καπετανόπουλου

γιαγιάδες πιά, και τα αμύστακα τότε παιδιά ήταν τώρα με γκρίζα και λιγιστά μαλλιά.

Ο γύρω κόσμος είχε χαθεί για μας, και ήμασταν μόνο εμείς η τάξη μας, ο μαθητής του 1954 με τους καθηγητές μας. Ένας μικρός κόσμος. Ο κόσμος του σχολείου.

Ο αυλόγηρος του Αγίου Νικολάου, έγινε ο αυλόγυρος του σχολείου μας και αρχίσαμε όλο συγκίνηση τα ατέλειωτα «θυμάσαι τότε...».

Μετά τις πρώτες συγκινήσεις, μπήκαμε στην εκκλησία για να κάνουμε επιμνημόσυνη δέηση και

Όρθιοι από αριστερά: Καπετανόπουλος Μιχαήλ, Βαρβαρέζος Γεώργιος (καθηγητής), Μυλωνάς Αριστογείτων (απεβίωσε), Βλάχος Γεώργιος, Σακελαρίου Ελισάβετ, Τσαμπάζη Αικατερίνη, Νικολαΐδου Ερμιόνη, Μπαμπάτσος Δημήτριος, Αντιφάκου Φανή, Νανοπούλου Αμαλία, Πάντσιου Διαμαντούλα, Σεραφείμ Αργύριος, Παπαδόπουλος Σπύρος, Τόπκα Ελένη, Λίγγου Παρασκευή, Καραγιοβάνου Ευδοξία (καθηγήτρια), Αχτίδας Ευθύμιος, Μέσκου Αφρούλα, Νικούσης Δημήτριος, Παπαφίλιππου Μαρίνα, Αμανατίδης Κωνσταντίνος, Στανίση Αικατερίνη, Γεωργιάδης Σταύρος, Ξανθόπουλος Αναστάσιος, Σπινθηρόπουλος Νικόλαος, Ευθυμιάδου Κατίνα, Κάλλης Πέτρος, Βαρβαρέζου (σύζυγος καθηγητού), Καθήμενοι: Αλεξιάδης Δημήτριος, Μπατάνης Βασίλειος, Μπιντερλή Μαρία, Θωμαΐδης Παναγιώτης, Μηλιάτσος Δημήτριος, Δαρδαμάνος Σπύρος, Τορτοπιδής Στυλιανός.

να φέρουμε νοερά κοντά μας τον καλό μας και πάντα γελαστό συμ-

μαθητή μας Αριστ. Μυλωνά, που τόσο άδκα και πρόωρα χάσαμε εμείς και οι δικοί του. Επίσης η δέησή μας απευθυνόταν και στους αξέχαστους καθηγητές μας Καρεκλά, Καραπέτσα και Μαιθαίου.

Μετά τη δέηση, καθήσαμε στο μαγευτικό τοπίο του Αγίου Νικολάου, για το γεύμα. Τί γεύμα... εμείς είχαμε χορτάσει βλέποντας ο ένας τον άλλο και αντί για ποτό ξεδιψούσαμε με τις αναμνήσεις μας.

Μετά το γεύμα πήγαμε στο γυμνάσιο και καθήσαμε στα θρανία, αυτά τα αναπόσπαστα κομ-

(Συνέχεια στη σελ. 129)

Οι απόφοιτοι μετά 30 χρόνια

Δραστηριότητες του Πολιτιστικού Κέντρου Ναούσης για την περίοδο 1983-1984

1. ΤΜΗΜΑ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ

Το τμήμα κινηματογράφου πραγματοποιήσε 55 προβολές καλλιτεχνικών ταινιών υψηλής στάθμης. Όλες τις προβολές παρακολούθησε μεγάλος αριθμός φίλων του κινηματογράφου.

2. ΤΜΗΜΑ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

Εκθέσεις ζωγραφικής.

Οργάνωσε και παρουσίασε 10 εκθέσεις ζωγραφικής Ναουσαίων ζωγράφων και καλλιτεχνών από άλλες πόλεις της Ελλάδος.

Δύο εκθέσεις χειροτεχνίας και φωτογραφίας.

Πραγματοποίησε δύο διαγωνισμούς παιδικής ζωγραφικής για τα παιδιά των Δημοτικών Σχολείων της Νάουσας και των μαθητών των Σχολείων της Επαρχίας Ναούσης.

Στον 1ο διαγωνισμό για παιδιά Α, Β, Γ τάξης συμμετείχαν 118 παιδιά και απενεμήθηκαν 15 βραβεία στα καλύτερα έργα ζωγραφικής. Στον 2ο διαγωνισμό για παιδιά Δ, Ε, Στ τάξης συμμετείχαν 128 παιδιά και απενεμήθηκαν 12 βραβεία στα καλύτερα έργα ζωγραφικής.

Στο Δημοτικό Θέατρο έγινε και η τελετή απονομής των βραβείων και αναμνηστικών διπλωμάτων σε όλα τα παιδιά που συμμετείχαν στον διαγωνισμό.

3. ΛΑΪΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Αρχίζει την επαναλειτουργία του το Λαϊκό Πανεπιστήμιο για έκτη συνεχή χρονιά (περίοδος 1983-1984).

Το Λαϊκό Πανεπιστήμιο κατά την νέα περίοδο θα λειτουργήσει ανανεωμένο και με νέα μορφή. Οι ομιλίες θα πραγματοποιούνται με την συνεργασία του

Πολιτιστικού Κέντρου και διαφόρων Πολιτιστικών φορέων της πόλης μας.

Στο Λαϊκό Πανεπιστήμιο μίλησαν οι εξής: α) Η Αργυρώ Παπάζογλου συμβολαιογράφος με θέμα: «Πολιτικός γάμος», β) η

Επιμέλεια Θωμά Αλδάκου προϊσταμένου Π.Κ.Ν.

Ελένη Σεφερτζή κοινωνιολόγος: «Οι επιπτώσεις της καταπολέμησης - πατριαρχικής ηθικής πάνω στη Γυναίκα», γ) η Γεωργία Παπαδοπούλου καθηγήτρια: «Ισοτιμία των δύο φύλων - Θεωρία και πράξη», δ) η Μαρία Κάτσιου - Ζαφράνα δ-δάκτορας εκπαιδευτικής Ψυχολογίας του Πολιτειακού Πανεπιστημίου του Οχάιο των Η.Π.Α. «Διαφθορά της Νεολαίας - Προέλευση και επιπτώσεις». Οι παραπάνω ομιλίες πραγματοποιήθηκαν με την συνεργασία του Συλλόγου Γυναικών Νάουσας.

4. ΤΜΗΜΑ ΘΕΑΤΡΟΥ

Το τμήμα Θεάτρου του Πολιτιστικού Κέντρου Ναούσης, παρουσίασε δύο θεατρικές παραστάσεις. Το 1983 παρουσίασε το θεατρικό έργο του Δημήτρη Κεχαΐδη: «ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ» και το 1984 το θεατρικό έργο του Κώστα Μουρσελά: «ΟΙ ΦΙΛΟΙ».

Στο Δημοτικό Θέατρο πραγματοποιήθηκαν θεατρικές παραστάσεις από θιάσους των Αθηνών, από τοπικά θεατρικά συγκροτήματα και από ερασιτεχνικές θεατρικές ομάδες μαθητών των Γυμνασίων και των Λυκείων της πόλης μας.

Πέντε παιδικές θεατρικές παραστάσεις για τους μαθητές των

Δημοτικών Σχολείων.

Στο Δημοτικό Θέατρο πραγματοποιήθηκαν 10 συναυλίες από τοπικά και ξένα χορωδικά συγκροτήματα. 3 ρεσιτάλ πιάνου, από Έλληνες και ξένους πιανίστες.

5. ΤΜΗΜΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

Με σκοπό την άνοδο του πνευματικού επιπέδου των πολιτών μας, δημιουργήθηκε και λειτουργεί με μεγάλη επιτυχία Διαρκής Έκθεση Βιβλίου στο ισόγειο της Δημοτικής Βιβλιοθήκης.

Στην έκθεση Βιβλίου εκτίθενται πολλά βιβλία (λογοτεχνικά, ιστορικά, κοινωνικά, ψυχολογίας, επιστημονικά, παιδικά και άλλα) από διάφορους εκδοτικούς οίκους με τους οποίους συνεργάζεται το Πολιτιστικό Κέντρο Ναούσης. Τα βιβλία πωλούνται σε προσιτές τιμές.

6. ΕΣΤΙΑ ΜΟΥΣΩΝ

Η παιδική χορωδία της Εστίας Μουσών πραγματοποίησε με μεγάλη επιτυχία 3 συναυλίες στην πόλη μας, και μία συναυλία στην Βέροια.

Στην αίθουσα κοντσέρτων της Εστίας Μουσών πραγματοποιήθηκαν διάφορες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις ρεσιτάλ πιάνου και ρεσιτάλ τραγουδιού και άλλες.

Επίδειξη των μαθητών των τμημάτων της Εστίας Μουσών του πιάνου, του βιολιού, και της κιθάρας, στην αίθουσα κοντσέρτων.

Η Σχολή μπαλέτου της Εστίας Μουσών πραγματοποίησε στο Δημοτικό θέατρο επίδειξη των μαθητριών του μπαλέτου με διάφορες χορογραφίες της καθηγήτρι-

Το επιφανειακό έγκαυμα των μήλων

(Συνέχεια από την σελ. 126)
επιφανειακά εγκαύματα παρατηρούνται όταν οι καρποί συσκευάζονται σε δροσερό θάλαμο και αμέσως μετά εισάγονται σε θάλαμο διατηρήσεως θερμοκρασίας —10 έως 20°C, παρά όταν οι καρποί παραμένουν αρκετές μέρες σε θερμοκρασία 10°C και κατόπιν εισάγονται στο ψυκτικό θάλαμο διατήρησης. Η προκαλούμενη ζημιά φαίνεται ότι οφείλεται στις παραγόμενες από τους καρπούς ουσίες και συγκεντρώνονται στην

επιφάνεια ή υπό την επιφάνεια. Τα εέρια τα παραγόμενα από τα ώριμα μήλα αυξάνουν τα εγκαύματα των άλλων μήλων που βρίσκονται στον ίδιο θάλαμο. Το έγκαυμα λιγοστεύει όταν ο αέρας κινείται και μεταφέρει μακριά τα παραγόμενα αέρια.

Σήμερα για την αντιμετώπιση του επιφανειακού εγκαύματος (Σκάλντ) χρησιμοποιούνται διάφορα χημικά σκευάσματα που περιέχουν DIPHENYLAMINE (DPA) (διφενυλαμίνη) ή ETH-

OXYQUINE (ετοξικίνη). Η χρησιμοποίησή τους μπορεί να γίνει με δύο τρόπους. α) Ψεκασμός των δέντρων κανονικός πριν την συγκομιδή με την υπόψη ουσία ή β) βάπτιση των καρπών σε ειδικούς χώρους (δεξαμενές κλπ.). Η εργασία γίνεται πάντοτε με τις οδηγίες των παρασκευαστών οίκων (Δεν άρθρο) «Δύο φυσιολογικές παθήσεις συντηρουμένων καρπών Γκραννη Σμύθ και η αντιμετώπισή τους» «Νιάουστα» τεύχος 23 σελ. 83.

(Συνέχεια από την σελ. 127)
μάτια της μαθητικής ζωής, σιωπηλοί μάρτυρες, φίλοι κι εκφραστές ενός αλλιώτικου κόσμου.

Ο κύριος Καλτέκης ανέβηκε στην έδρα, μας μίλησε με πολλή συγκίνηση κι ύστερα έκανε τη βόλτα του σιωπηλά κι επιβλητικά όπως τότε. Κι εμείς όλο έκσταση κρεμόμασταν από τα χείλη του και λέγαμε μέσα μας: «Αχ Θεέ μου, ας μην τέλειωνε αυτή η μέρα». Ο χρόνος όμως αδυσώπητα κυλούσε κι έπρεπε όπως έγινε μια αρχή, να δοθεί με λύπη και το τέλος.

Και αφού ανταλλάξαμε χειραψίες και ευχές, υποσχεθήκαμε να συναντηθούμε πάλι μετά από δέκα χρόνια για να σταματήσουμε έστω και για λίγο το χρόνο, πριν μας παρασύρει και πάλι στη δίνη του.

Έτσι τέλειωσε ο κύκλος του ονείρου, που πριν τριάντα χρόνια, ήταν μια τόσο συνηθισμένη αλήθεια.

Στην αξέχαστη αυτή μας συνάντηση, παρευρέθηκαν οι καθηγητές:

Γεώργιος Βαρβαρέζος, Παν. Ζωγράφος, Ευδοξία Καραγοβάνου και Γιάννης Καλτέκης.

Ο γυμνασιάρχης μας Ηλίας Μουνδρέας που δεν μπόρεσε νάρ

θει γιατί απουσίαζε στο εξωτερικό, μας έστειλε ένα γράμμα γεμάτο συγκίνηση και νοσταλγία

Δραστηριότητες

ας και δευθύντριας της Σχολής Μπαλλέτου.

7. ΕΠΕΤΕΙΟΣ

ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ ΤΟΥ 1822

Ο Δήμος Ναούσης για την επέτειο του ολοκαυτώματος της Ναούσης το 1822, παρουσίασε στο Δημοτικό Θέατρο διάφορες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις την Άνοιξη του 1984.

1. Φολκλορική παράσταση από το χορευτικό συγκρότημα της Τσεχοσλοβακίας.

2. Βραδιά μπαλλέτου από το ΑΕΝΑΟ ΧΟΡΟΘΕΑΤΡΟ του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος.

3. Συναυλία του Ωδείου Ναούσης.

4. Παράσταση χορευτική των τοπικών χορευτικών συγκροτημάτων.

5. Συναυλία της Φιλαρμονικής Ναούσης, και της Παιδικής Χορωδίας του Πολιτιστικού Κέντρου Ναούσης.

για τη Νάουσα, ενώ η κυρία Καλούτσια, έστειλε ευχετήριο τηλεγράφημα.

Από τους αποφοίτους παρευρέθηκαν οι εξής:

Φανή Αντιφάκου, Κώστας Αμανατίδης, Σταύρος Γεωργιάδης (Θεσ/νίκη), Τάκης Αλεξιάδης (Θεσ/νίκη), Σπ. Δαρδαμάνος, Κ. Ευθυριάδου (Αθήνα), Παν. Θωμαΐδης, Πέτρος Κάλλης, Μιχ. Καπετανόπουλος, Τάσης Λαζαρίδης, Παρασκευή Λίγγου, Αρτ. Λιόλου, Αθ. Μπακαλίδης, Νικ. Μάντορας, Παν. Μαρνέρης, Αγαπ. Μελιτζανής, Αφρ. Μέσκου, Δημ. Μπαμπάτσος, Βασ. Μπατάνης, Μαρία Μπιντερλή, Δημ. Μπλιάτσας, Ι. Μουρατίδης (Σκύδρα), Αμαλ. Νανοπούλου, Δημ. Νικούσης, Αναστ. Ξανθόπουλος, Διαμ. Πάντσιου, Μαρία Παπαφίλιππου, Ελ. Σακελλαρίδου, Αρ. Σεραφείμ, Νικ. Σπινθηρόπουλος, Αικατ. Στανίση, Παν. Σιδηρόπουλος, Ελ. Τόπκα, Στ. Τορτοπίδης, Αεκ. Τζαμπάζη, Ευαγ. Τσίτση, Χρυσ. Χατζηϊωάννου, και Αγγελ. Χαρούλη.

Μαρ. Μπιντερλή - Ξανθίδου

Θεατρική παράσταση του 2ου Γυμνασίου

«Από πάντα δουλειά του Θεάτρου όπως κι' όλων των άλλων τεχνών είναι η ψυχαγωγία των ανθρώπων» έχει πει ο Μπρέχτ.

Η Θεατρική Ομάδα του 2ου Γυμνασίου με τη Παράσταση «ΘΕΙΟΣ ΠΑΠΑΡΟΣ» πέτυχε απόλυτα αυτό το στόχο. Πρόσφερε διασκέδαση και αβίαστο γέλιο στο κοινό που γέμισε αφυπνικά το Δημοτικό Θέατρο στις 26 Μαΐου το βράδυ.

Οι θερμές εκδηλώσεις του κοινού στη διάρκεια της παράστασης και στο τέλος της ήταν η καλύτερη ανταμοιβή στη πολύμηνη προσπάθεια των 37 μαθητών και των άλλων συντελεστών της φροντισμένης αυτής παράστασης.

Σκηνοθέτης της παράστασης ο συμπολίτης Κώστας Κόλλας κατάφερε να μεταμορφώσει τους άπειρους μαθητές σ' ένα αξιόλογο σφικτοδεμένο και πεθαρχημένο σύνολο και να προσφέρει μια ακόμη αξιόλογη θεατρική δουλειά στη πόλη.

Το έργο του βραζιλιάνου Α. ΜΠΟΑΛ ο Κόλλας το διασκέβασε σε μουσική κωμωδία, γεγονός που έδωσε την ευκαιρία σ' έναν άλλο συμπολίτη του Πέτρο Στοΐδη να γράψει μ'α αξιόλογη μουσική για τα τραγούδια του έργου, που έπαιξαν ζωντανά ο Τάκης

Μπέρσος με το αρμόνιο και ο Στοΐδης με κιθάρα. Τις χορογραφίες επιμελήθηκε η Τερέζα FEENEY — Λυσιμάχου και τα εντυπωσιακά κοστούμια η κ. Φανή Βλάχου.

Στη παράσταση έλαβαν μέρος οι Γιώργος Γαλίτης που ερμήνευσε εξαιρετικά το «ΘΕΙΟ ΠΑΠΑΡΟ» δείχνοντας ένα πλούσιο ταλέντο, η Βάσω Τόλκα που ερμήνευσε τα τραγούδια δείχνοντας δείγματα μιάς πολύ όμορφης φωνής και οι Πετρούλα Φράγγη, Π. Θεοδωροπούλου, Διογ. Ράλλης, Νανά Βελίκου, Θαν. Νίκου, Άκης Γαλανός Θ. Δολδούρης, Βαγ. Τσαρνούχας, Μ. Μπουνάβα, Περ. Ρέτζιος, Κατ. Τσαριτζά-

νη, Αλ. Σταμπουλούς, Φιλιά Ζέρη, Γ. Γεωργαντιάς, Κ. Κεντεπλίδης, Γ. Τζουβάρας, Κική Σαράτση, Σ. Τοπούζης, Κατ. Παπακωνσταντίνου, Ν. Παπαδοπούλου Απ. Γαρατζιώτης, Α. Αντωνιάδου, Χρ. Αργυροπούλου, Γ. Μπίλης, Γ. Λάζος, Δημ. Ζιάννης, Ρ. Γουργούτα, Στ. Δαρδαμάνου, Ολ. Διαμάντη, Στ. Βαλοαμίδης, Μ. Βαρβέρη.

Η όλη προσπάθεια που είχε στόχο τη διάδοση της Θεατρικής Παιδείας στους μαθητές έγινε κάτω από την αιγίδα του Εκπαιδευτικού Ομίλου της Νάουσας ο οποίος και στοχεύει στη συνέχιση αυτής της προσπάθειας.

Α.

Κυκλοφόρησε ένα γεωργικό βιβλίο
"Ένα βιβλίο κατατοπιστικό έπιστημονικό με χρωματιστές εικόνες
Τι είναι τα κακκοειδή (ψώρες) και πώς καταπολεμούνται
Δέν πρέπει να λείπει από κανένα αγροτικό σπίτι

ΣΤΕΛΙΟΥ ΠΑΛΟΥΚΗ

Μπορείτε να το προμηθευθείτε από τα γραφεία
του Άγροτικού Συλλόγου Ναούσης
ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΕΩΣ 400 ΔΡΑΧΜΕΣ

Μόλις κυκλοφόρησε ένα γεωργικό βιβλίο μοναδικό στο είδος του
«ΤΑ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΦΑΡΜΑΚΑ ΠΟΥ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ»

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΠΑΛΟΥΚΗ ΧΡΗΣΤΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

- Τι περιέχει κάθε «φάρμακο» και πως ταξινομούνται
- Πίνακες κατατοπιστικοί χρήσιμοι και διαφωτιστικοί
- Ένα βιβλίο απαραίτητο για κάθε αγροτική βιβλιοθήκη

ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ 600 Δραχμές

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ «ΓΙΑΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ» 1. ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ 2. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΥΛΗΣ - Ο ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ

Του Τάκη Μπάιτον

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ ΚΑΙ
ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ